

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cihan Mert SABAH

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bölge Planlama Programı

HAZİRAN 2020

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Cihan Mert SABAH
(502181804)**

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Bölge Planlama Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Aliye Ahu AKGÜN

HAZİRAN 2020

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502181804 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Cihan Mert SABAH, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Aliye Ahu AKGÜN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU**
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Kerem EKSEN
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 12 Mayıs 2020
Savunma Tarihi : 12 Haziran 2020





Sevgili aileme,



ÖNSÖZ

Öncelikle değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Aliye Ahu AKGÜN'e uzmanlığı ve rehberliği ile beni bu süreçte her konuda doğru yönlendirdiği için çok teşekkür ederim. Kendisine içten ilgisi, yardımları ve cesaretlendirmeleri için sonsuz minnettarım.

Araştırma süreci boyunca benimle bu süreci paylaşan ve yardımlarını esirgemeyen öğretim üyelerine, uzmanlara ve TMMOB ŞPO üyelerine de teşekkür etmek istiyorum. Özellikle Sayın Dr. Öğr. Üyesi Kerem EKSEN'e bu çalışmaya olan tutkulu katılımı, desteği ve girdileri için şükranlarımı sunuyorum.

Son olarak, hayatım ve eğitimim boyunca maddi ve manevi kesintisiz destekleriyle her zaman yanımda olan moral kaynağım sevgili annem, babam ve ağabeyime en kalbi duygularıyla teşekkür ediyorum. Ayrıca sevgileriyle beni güçlü kılan tüm yakın arkadaşlarıma da teşekkür borçluyum, bu başarı onlarsız mümkün olamazdı.

Mayıs 2020

Cihan Mert SABAH
Şehir Plancısı



İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xvii
SUMMARY.....	xix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç, Kapsam ve Problem Tanımı	2
1.2 Araştırmanın Veri Kaynağı ve Yöntemi	3
1.3 Tezin Yapısı	4
2. ETİK ÇERÇEVE VE ŞEHİR PLANLAMA	7
2.1 Etik Kavramı	7
2.2 Etiğin Alanları	8
2.3 Meslek Etiği ve Etik Kodlar	11
2.4 Planlamada Etik.....	14
2.5 Plancılarının Etik Olarak Rolü	18
2.6 Güncel Planlama Yaklaşımları ile Etiğin Değerlendirilmesi	22
2.7 Bölüm Değerlendirmesi	26
3. ŞEHİR PLANLAMADA MESLEKİ ETİK KODLARIN EVRENSELLİĞİ 31	31
3.1 Şehir Planlamada Etik Kodlar	31
3.1.1 Kuzey Amerika	34
3.1.2 Avrupa.....	38
3.1.3 Asya	39
3.1.4 Avustralya	43
3.1.5 Afrika	44
3.2 Etik Kodların Değerlendirilmesi	45
3.2.1 Etik kodların yazım diline göre sınıflandırılması	46
3.2.2 Etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılması	48
3.2.3 Etik kodların sürdürülebilirlik konusuna göre sınıflandırılması	50
3.3 Bölüm Değerlendirmesi	52
4. TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER	55
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME	55
4.1 Araştırma Tasarımı.....	56
4.2 Veri Kaynakları	61
4.3 Analiz Yöntemleri	65
4.4 Araştırma Kısıtlamaları, Geçerlilik ve Güvenilirlik.....	68
4.5 Araştırma Bulguları ve Değerlendirme	70
4.5.1 Türkiye’deki plancıların etik tercihleri ve TMMOB ŞPO Mesleki Etik	
Kural ve İlkeler’inin değeri.....	72

4.5.2 Plancılarının öncelik verdiği sorumluluklar, ilkeler ve değerler	73
4.5.3 Plancılarının demografik ve mesleki özellikleri ile üstlendikleri roller arasındaki ilişki	77
4.5.4 Plancılarının demografik ve mesleki özellikleri ile etik bakış açıları arasındaki ilişki	79
4.5.5 Plancılarının pratikte tercih ettikleri etik bakış açıları ve seçtikleri roller ...	81
4.6 Bölüm Değerlendirmesi.....	83
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
5.1 Sonuç	87
5.2 Öneriler.....	92
KAYNAKLAR.....	95
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ.....	109



KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AICP	: Amerikan Sertifikalı Plancılar Enstitüsü
AIP	: Amerikan Plancılar Enstitüsü
APA	: Amerikan Planlama Cemiyeti
API	: Atlantik Plancılar Enstitüsü
APPI	: Alberta Profesyonel Plancılar Enstitüsü
BM	: Birleşmiş Milletler
CIP	: Kanadalı Plancılar Enstitüsü
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DPASA	: Güney Afrika Kalkınma Planlama Birliği
HKIP	: Hong Kong Plancılar Enstitüsü
IBM SPSS	: Uluslararası İş Makineleri Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi
IPI	: İrlanda Planlama Enstitüsü
ITPI	: Hindistan Şehir Plancıları Enstitüsü
ITPSL	: Sri Lanka Şehir Plancıları Enstitüsü
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KMO	: Kaiser-Meyer-Olkin Testi
MPPI	: Manitoba Profesyonel Plancılar Enstitüsü
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
NZPI	: Yeni Zelanda Planlama Enstitüsü
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OPPI	: Ontario Profesyonel Plancılar Enstitüsü
OUQ	: Québec Plancılar Enstitüsü
PIA	: Avustralya Planlama Enstitüsü
PIBC	: Britanya Kolumbiyası Planlama Enstitüsü
PRC	: Filipinler Çevre Planlama Kurumu
RTPI	: Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü
SACPLAN	: Plancılar İçin Güney Afrika Konseyi
SAITRP	: Güney Afrika Şehir ve Bölge Plancıları Enstitüsü

SAMOA Yöntemleri	: Küçük Adalardaki Gelişmekte Olan Ülkelerin Hızlandırılmış Eylem
SAPI	: Güney Afrika Planlama Enstitüsü
SIP	: Singapur Plancılar Enstitüsü
SKA	: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
ŞPO	: Şehir Plancıları Odası
SPPI	: Saskatchewan Profesyonel Plancılar Enstitüsü
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNAICC	: Küba Ulusal Mimarlar ve İnşaat Mühendisleri Birliği
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi



ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : TMMOB ŞPO şubelere göre kayıtlı üye sayıları.	61
Çizelge 4.2 : Senaryo anahtarı.	64
Çizelge 4.3 : Betimsel istatistikler.	71
Çizelge 4.4 : Etik olarak kabul edilebilirliğe göre taktiklerin sıralaması.	72
Çizelge 4.5 : Sorumluluk konusunda önceliklendirme testi değerleri.	74
Çizelge 4.6 : İlke ve değerler konusunda senaryo ve önceliklendirme testi değerleri.	76
Çizelge 4.7 : Plancılarının özellikleri ve rol seçimi (yüzdelik).	78
Çizelge 4.8 : Plancılarının özellikleri ve etik bakış açıları (yüzdelik).	80
Çizelge A.1 : Etik senaryolarının tanımı.	102
Çizelge B.1 : Çalışma sonuçlarının literatür ile karşılaştırılması.	108



ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Araştırma yöntemi.....	3
Şekil 1.2 : Tezin yapısı.	5
Şekil 3.1 : Etik kodlara sahip ülkeler ve mesleki kuruluşlar.	33
Şekil 3.2 : Etik kodların ülkelere göre tarihsel oluşum süreci.....	33
Şekil 3.3 : Etik kodların yazım diline göre sınıflandırılması.....	47
Şekil 3.4 : Etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılması.....	49
Şekil 3.5 : Etik kodların sürdürülebilir kalkınma ilkelerine göre sınıflandırılması...	51
Şekil 4.1 : Araştırmanın temel analiz sistemi.	55
Şekil 4.2 : TMMOB ŞPO'ya kayıtlı üyelerin şubelere göre dağılımı.	62
Şekil 4.3 : Plancılarının seçtiği rollere göre tercih ettiği etik çerçeve.	82



TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

Felsefenin bir dalı olarak kabul edilen etik kavramı, tüm insan eylemlerinin bir anlamı olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, yapılan eylemlerin doğruluğunun veya yanlışlığının incelenmesini, açıklanmasını ve gerekçelendirilmesini gerektiğini öğütlemektedir. İnsanlar, yaptıkları mesleğe ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, hayatlarını ve içinde yaşadıkları toplumu etkili bir biçimde şekillendiren ve itici güç olarak görülen bir dizi ahlaki değer tarafından yönlendirilmektedir. Aynı zamanda insanlar sürekli mesleki uygulamalarda etik kararlar almaya zorlanmaktadır. Bu nedenle, çoğu mesleğin bir dizi etik kurala sahip olması gerekir. Bu, profesyoneller ve toplum arasında güven oluşturmak için gerekli bir şeydir.

Son 30 yılda, Kuzey Amerika ve Avrupa başta olmak üzere tüm dünyada, planlama disiplini meslek etiğine karşı düşünce ve uygulama açısından yükselen bir ilgi söz konusudur. Bu süre içinde planlamanın profesyonelleştirilmesi ve meşrulaştırılması süreçleri, meslek etiğinin planlamadaki yerinin daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde incelenmesine zemin hazırlamıştır. Etik, bir meslek olarak planlamanın doğası, amacı, kapsamı ve görevi gereği normatif olarak incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, planlıların mesleki değerlerini ve sorumluluklarını belirleyen etik kurallar, iyi ve kötü davranışı kodlayarak planlama hakkında sahip olunan bilgilerin kullanımının ahlaki bir mesele olarak nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda çerçeve oluşturmaktadır. Bu nedenle her profesyonel planlama organizasyonu kendi etik değerlerini tanımlamakta ve uygulayıcıları için düzenleyici bir etik kod ve davranış kuralları oluşturmaktadır.

Öte yandan, planlıların yaşadıkları toplumdaki kültürel, ideolojik ve sosyal dinamiklere göre değişen konumları ve buna bağlı kişisel tercihleri, planlıların farklı etik rollere bürünmesine sebep olmaktadır. Dahası günümüz planlılarının kendisine, ailesine, toplumuna, işverenlerine ve mesleğine bağlı ahlaki değerleri, sorumluluklarını giderek artmaktadır. Buna bağlı olarak planlılar, mesleki uygulamalarında karmaşık ve çeşitli etik ikilemler deneyimleyebilmektedir. Bunlar, bir planlının sorumlulukları arasında seçim yaparken veya yaşadığı değer çatışmaları sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bu bilgi parçaları ışığında, bu araştırmanın amacı planlıların meslek pratiğinde karşılaşabilecekleri zorlu durumlar karşısında planlamanın rolünü etik kural ve ilkeler üzerinden analiz etmektir. Ayrıca, anket yöntemi ve içerik analizi gibi nitel araştırma yöntemleri ile etik kodların evrensel olarak varlığı, planlıların etik görüşlerinin temelleri ve planlıların kişisel olarak sahip olduğu mesleki özelliklerin ve demografik faktörlerin etik tercihler üzerindeki etkisi sorgulanmaktadır.

TMMOB Şehir Plancıları Odası üyeleri ile yapılan anket çalışmasında 2014 yılında hazırlanan etik kural ve ilkeler temel alınarak 18 senaryo, bu senaryolara karşı uygulanan 18 strateji ve 24 soruluk bir önceliklendirme testi ile tasarlanmıştır. Bu

anketin neticesine göre plancıların bilgi saklama, baskı nedeniyle teknik kararı destekleme, bilgiyi kullanmama ve giderler için takas yapma konularında etik olarak uygun seçimler yaparken uzmanlığı dışında bilgi sağlama ve talep üzerine bilgi yayınlama konularında etik olarak uygunsuz seçimler yaptığı anlaşılmıştır. Bu noktada uygunsuz etik tercihler ile ankete katılan odaya kayıtlı plancıların beşte dördünün TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'inden haberdar olmaması etik metnin planlama pratiğindeki değeriinin yeterli olmadığını göstermiştir. Plancıların etik tercihlerinde sorumluluk açısından önceliklerinde kamuya karşı sorumluluk ön plana çıkarken, sürdürülebilirlik konusunda kamusal yarar, kuşaklar ötesi yarar, koruma, katılımcılık, kapsayıcılık, bilgi paylaşımı, mesleki bağımsızlık, dürüstlük ve adillik, bilimsellik ve yasallık ilkeleri ön plana çıkmıştır. Ayrıca plancıların daha çok teknisyen ve melez rolleri tercih ettiği ve bu tercihler ile demografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmıştır. Öte yandan plancıların mesleki görevlerini yerine getirirken ağırlıklı olarak tercih ettikleri etik çerçevenin deontolojik etik olduğu saptanmıştır. Faydacı, deontolojik ve etik egoizm etik bakış açılarının demografik özellikler ile anlamlı bir farklılaşmaya sahip olduğu görülmüştür. Ek olarak politik ve kariyer odaklı rolü benimseyen plancılar tarafından tercih edilen etik bakış açılarının rol seçimi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu anlaşılmıştır. Son olarak içerik analizi sonucuna göre ise hesap verilebilirlik, kapsayıcılık/eşitlik ve dürüstlük/adillik ilkelerinin etik kodlarda evrensel bir nitelik taşıdığı tespit edilmiştir.

URBAN PLANNING IN TURKEY: AN EVALUATION ON PROFESSIONAL ETHICS AND VALUES

SUMMARY

The concept of ethics, which is accepted as a branch of philosophy, states that all human actions have a meaning. Therefore, it advises that the accuracy or inaccuracy of the actions taken must be examined, explained and justified. While people fulfill their duties and responsibilities related to the profession they perform, they are guided by a series of moral values that are seen as the driving force to effectively shape their lives and the community they live in. At the same time, people are constantly forced to make ethical decisions in professional practice. That's why, most professions need to have a whole set of ethical rules. This is something needed to build trust between professionals and the community.

In this context, there has been a rising interest in professional ethics in the discipline of planning in terms of thinking and practice over the last 30 years, especially in North America and Europe. During this period, the processes of professionalization and legitimization of planning have led to a more detailed and comprehensive examination of the place of professional ethics in planning. Ethics arises from the normative examination of planning as a profession due to its nature, purpose, scope and duty. Therefore, the ethical rules that determine the professional values and responsibilities of the planners form a framework on how to use the knowledge about planning by coding good and bad behaviour as a moral issue. For this reason, professional planning organization defines its own ethical values and creates a regulatory code of ethics or codes of professional conduct for its practitioners.

On the other hand, the positions of planners which change according to the cultural, ideological and social dynamics in their society and their personal preferences cause the planners to take different ethical roles. Moreover, the moral values of today's planners depending on themselves, their families, their society, their employers and their professions increase their responsibilities gradually. Accordingly, planners can experience complex and diverse ethical dilemmas in their professional practice. These occur when a planner chooses between their responsibilities, or as a result of the value conflicts he or she has experienced.

In the light of these pieces of information, the purpose of this research is to analyse the role of planning in the face of challenging situations that planners may encounter in their professional practice through ethical rules and principles. Moreover, the existence of ethical codes in terms of universal values of contemporary planning, the foundations of the ethical views of planners, and the impact of personal professional characteristics and demographic factors on ethical preferences of planners are questioned by using qualitative research methods such as survey method and content analysis.

In the study first, the literature is scanned and the definition, origin and types of the concept of ethics, which is the subject of moral philosophy, are explained. These issues

formed a basis for professional ethics and codes of ethics and led to the relationship between planning and ethics. As a result of examining these relations, it is understood that the existence of ethical codes that arise with the discussion of professional ethics in planning is very important for the planning discipline to be valid as a profession. In the planning discipline, it is determined that the dynamics related to ethical values change according to universal and local qualities. At this point, ethical codes prepared by various planning institutions around the world and the planning principles and values formulated by these institutions are evaluated with various classifications. These classifications are spelling languages, interlocutors and sustainable development goals that form the basis of current planning approaches.

Second, a total of 3 sections and 55 questions are analyzed in order to better understand the roles of planners, to measure the value of the ethical code prepared by the TMMOB ŞPO, and to evaluate the ethical basics adopted by planners in Turkey. The first part of the survey contains 18 ethical scenarios and 18 strategies that used the Likert scale. In the second part there is a 24-question prioritization test using a linear scale. In the final section, there are 13 questions created to collect the professional and personal information of the participants. The first part of the scenarios measures the ethical and unethical preferences of the planners, the ethical perspectives they prefer while performing their professional duties. In addition, in this section, the compliance of ethical preferences of the planners with the professional ethical rules and principles published by the chamber and the value of the ethical code in planning practice are measured. The second part measures the responsibilities and principles that planners prioritize in terms of importance in ethical preferences with the prioritization test. In the third part, personal and professional information data base is created to evaluate the roles of the planners and the relationship between the demographic characteristics and the ethical perspectives and planner roles preferred by the planners. Finally, in line with these findings, the relationship between the roles chosen by planners and the ethical perspectives which they preferred are analyzed.

As a result of this research, when the answers given to the questionnaires are analyzed, it is determined that planners make ethically appropriate choices in terms of information storage, supporting technical decision due to pressure, not using the information, and exchanging for expenses. It is also understood that planners make ethically inappropriate choices in providing information outside of their field of expertise and publishing information on demand. At this point, inappropriate ethical preferences and the fact that four-fifths of the planners registered in the survey are not aware of the ethical text of the TMMOB ŞPO showed that the value of the ethical code in planning practice is not sufficient. Responsibility to the public comes to the forefront in terms of responsibility in planners' ethical preferences. In terms of its sustainability, the principles of public interest, transgenerational benefit, conservation, participation, comprehensiveness, information sharing, professional independence, honesty and fairness, scientificity and legality have come to the fore. It is also understood that planners preferred more technician and hybrid roles and that there is no significant relationship between these preferences and demographic features. On the other hand, it has been determined that the ethical framework that planners mainly prefer when performing their professional duties is deontological ethics. It has been observed that utilitarian, deontological and hedonic ethical frameworks have a significant difference in demographic factors. In particular, a statistically significant relationship has been found between the ethical perspectives of planners and gender, age, education level, employment sector, city, choosing the profession willingly and knowing the existence

of the ethical code. In addition, it is understood that ethical perspectives preferred by planners who adopt political and careerist role have a significant relationship with role selection. Finally, when content analysis is examined, it is determined that the principles of accountability, inclusivity/equality and honesty/fairness are universal in ethical codes.

The thesis study will contribute to the ethical literature in planning in terms of evaluating the existence of ethical codes as universal, understanding the role of planners in Turkey as ethical and measuring the value of the professional ethical rules and principles prepared by the Chamber of City Planners of TMMOB.





1. GİRİŞ

Etik, insanlar arasındaki iyi, adil ve erdemli yaşamın temel ilkeleri ve değerleri ile ilgilenmektedir. Toplumlarda yaşamı yönlendiren normatif ve ahlaki ilkeler etikin konusudur. İnsanların günlük yaşamlarında yaptıkları seçimler etik olarak bir düşünce veya bir yargı süreci altında irdelenmektedir. Mesleki etikte de bu durum genel olarak önemli ölçüde farklı değildir. Benzer olarak mesleki etikte de profesyonellerin yaptığı eylemler ve seçimler toplumun doğru ve yanlış standartları bağlamında değerlendirilmekte ve profesyonel meslekler etik değerler, etik anlamlar ve ahlaki ilkeler içermektedir. Bu bağlamda planlama disiplini de etik olarak ahlaki bir arayış barındırmakta ve planlama işini yürüten planlıların etik olarak temel değerleri ve bakış açıları bulunmaktadır. Planlamanın özellikle kamu yararı odaklı olması, planlamada etik konusunda iyi ve kötü ya da doğru ve yanlış kavramları ile ilgili doğrudan yorum yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu durumun getirdiği gereklilikler ile beraber planlama disiplinin toplum gözünde geçerli bir meslek olabilmesi için farklı toplulukları temsil eden çeşitli planlama kurumları tarafından belirli etik ilkeler ve davranış kuralları oluşturulmaktadır. Bu yazılı metinler genellikle çıkar çatışmalarının belirlenmesi ile formüle edilmekte ve meslek mensupları olan planlıları dürüstlük ile karar vermek ve eğitmek üzere kodlanmaktadır. Profesyonel planlıların karar verme sürecinde planlama kararlarını nasıl alması gerektiği ve bu kararlar alınırken kullanılabilecek sürdürülebilirlik, saygı, hoşgörü, cinsiyet eşitliği veya şeffaflık gibi değerlerin oluşturduğu belirli etik çerçeveleri bir bütün olarak etik kodu yansıtmaktadır. Dolayısıyla planlamada etik, planlıların bu normatif etik kodlara bağlılığına ilişkin sorgulanabilmektedir. Nitekim literatürde de planlamada etik, ağırlıklı olarak planlıların planlama sürecindeki etik yargıları ve tercihleri üzerinden tartışılmaktadır. Planlıların etik olanın ne olduğu ile ilgili farklı düşünceleri planlamada etik konusunu açıklamakta önemli bir konumdadır. Öte yandan, planlıların karşılaştıkları planlama senaryolarına göre tepkilerinin farklılaşması işlerini zorlaştırmaktadır. Bu durumu etik kodların içerdiği ilkelerden veya değerlerden bazılarının belirsiz veya geniş bir şekilde tanımlanması oluşturabilmektedir. Bununla beraber planlama pratiğinde bir konuda

birden fazla mevcut ilke, değer veya sorumluluk çatışabilmektedir. Dolayısıyla bu ikilemler ile plancılar etik veya etik olmayan şeyler hakkında aynı sonuca varamayabilir.

1.1 Amaç, Kapsam ve Problem Tanımı

Literatürde planlama için yapılan etik kaynaklı çalışmalarda özellikle Kaufmann ve Howe (1979, 1981), Lang ve Hendler (1990), Hendler (1991) ve Lauria ve Long' un (2017) araştırmaları plancıların sahip oldukları kişisel özellikler, ilkeler, değerler ve sorumluklar ile beraber etik olarak tutumlarına ilişkin ayrıntılı ampirik incelemelere sahiptir. Bu tezin motivasyon kaynağını oluşturan bu çalışmalardan esinlenilerek tezin araştırma amacını plancıların planlama pratiğinde karşılaşılabilecekleri ikilemler karşısında planlamanın rolünü etik kural ve ilkeler üzerinden analiz etmek oluşturmıştır. Bu doğrultuda plancıların uygulamada karşılaştıkları zorlu durumlar karşısında kullandıkları etik değerlerin ve ilkelerin çerçevesi çizilmektedir. Araştırma süreci boyunca giderek planlamada etik konusunun irdelenmesiyle beraber tezin amacı, TMMOB Şehir Plancıları Odası' nın 2014 yılında hazırladığı mesleki etik kural ve ilkelerin değerini meslek pratiğinde karşılaşılabilecek potansiyel senaryolar ile değerlendirmek üzerine evrilmiştir. Bu hedefe ulaşmak amacıyla tezin araştırma soruları aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

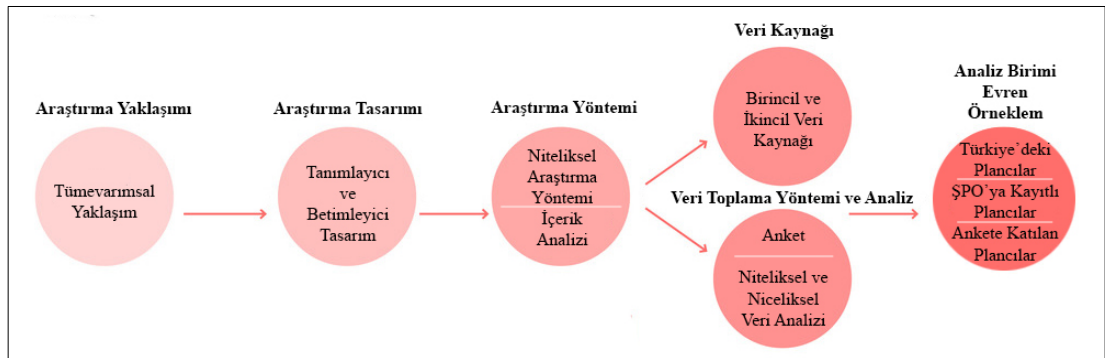
- Günümüzde plancılar nelerin etik ve etik dışı olduğunu düşünüyor?
- Plancıların mesleki görevlerini yerine getirirken tercih ettikleri etik bakış açıları nelerdir?
- Plancıların etik tercihlerinde öncelikleri hangi sorumluluk ve ilke değerleridir?
- Günümüzde plancılar hangi rolleri üstlenmekte ve hangi özellikleri bu rol seçimine etki etmektedir?
- Türkiye’de TMMOB ŞPO tarafından 2014 yılında yayınlanan Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in planlama pratiğinde değeri nedir?
- Günümüz plancılarının etik tercihleri Türkiye’deki TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’ine ne kadar uygundur?
- Plancıların hangi kişisel ve mesleki özellikleri ile tercih ettiği etik bakış açıları ve plancı rolleri arasında anlamlı bir farklılık vardır?

- Plancıların seçtiği rol ile tercih ettiği etik bakış açıları arasında bir ilişki var mıdır?

Bu amaç ve problemler ile beraber etik kodların evrensel olarak varlığının değerlendirilebilmesi, Türkiye'deki plancıların etik olarak rollerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in değerinin ölçülebilmesi sağlanacaktır. Aynı zamanda plancıların kişisel olarak sahip olduğu mesleki özelliklerin etik tercihler ile ilişkisi ve plancıların etik görüşlerinin temelleri ve rolleri tespit edilecektir. Araştırmada TMMOB ŞPO'ya kayıtlı plancıların etik seçimlerini ve görüşlerini hangi faktörler ile ilişkili olduğunun aranması Türkiye'de plancı, kamu ve karar vericiler arasındaki etik değerler ve ikilemlerin değerlendirilmesi açısından planlama mesleğine ve plancılara ilham kaynağı olacaktır. Ayrıca bu çalışma, güncel planlama anlayışlarını oluşturan ilkeleri ve değerleri kapsadığı için uluslararası literatüre planlamada meslek etiğine ilişkin sınırlı sayıda bulunan ampirik çalışmalara Dünya'daki ve Türkiye'deki durum açısından katkıda bulunacaktır.

1.2 Araştırmanın Veri Kaynağı ve Yöntemi

Şehir plancıların meslek pratiğinde karşılaşılabilecekleri zorlu durumlar karşısında planlamanın değerlerini etik kural ve ilkeler çerçevesinde tanımlamak amacıyla araştırma tümevarım yaklaşımı ve tanımlayıcı araştırma tasarımı ile oluşturulmuştur. Bu tezde ana araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi ve veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi uygulanmaktadır (Şekil 1.1).



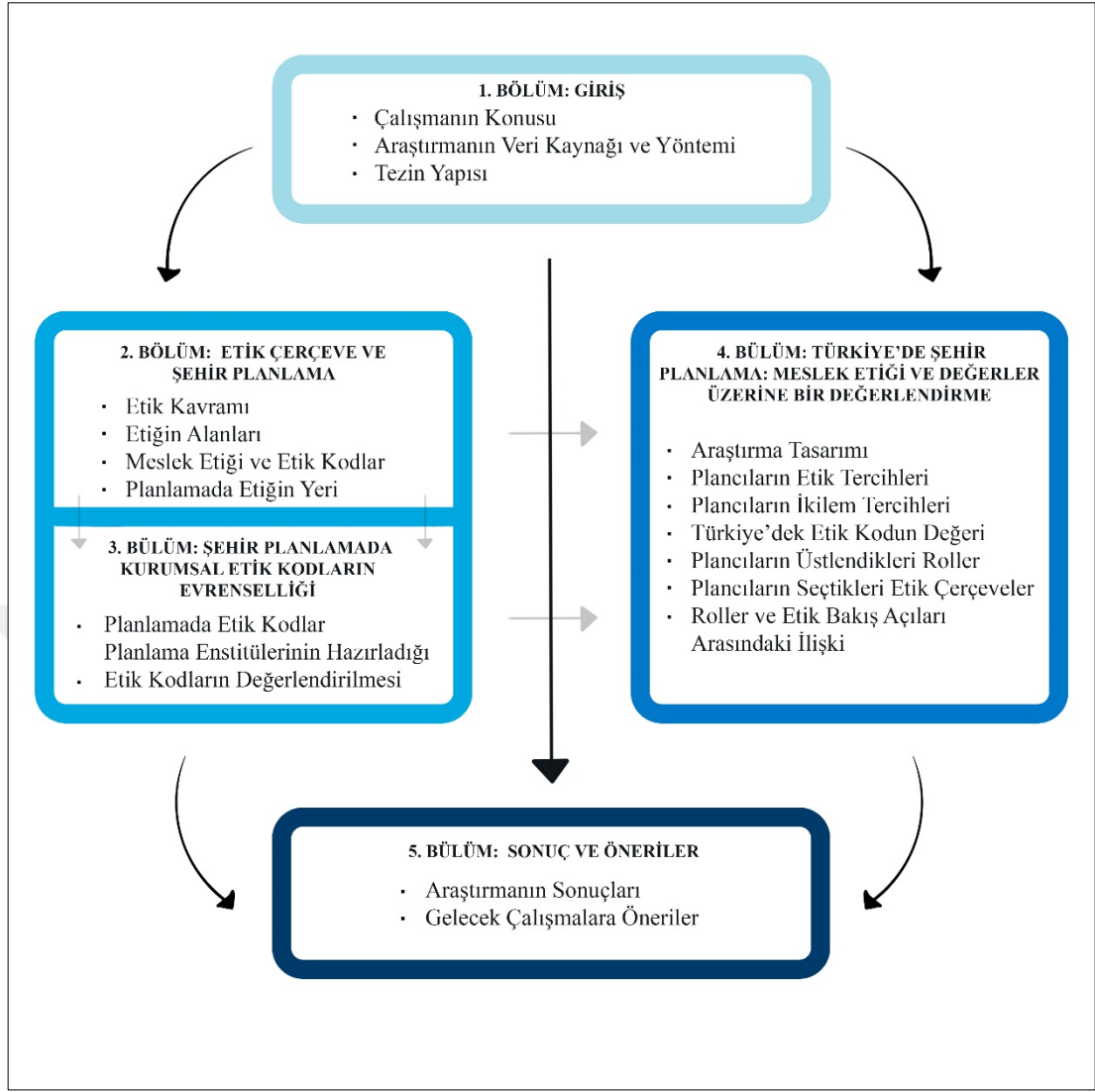
Şekil 1.1 : Araştırma yöntemi.

Ağırlıklı olarak niteliksel araştırma yöntemi içeren bu tezin araştırma tasarımı, plancı eylemlerinin altında yatan nedenleri ve motivasyonları anlamaya ve etik olarak plancıların deneyimlerini ve etraflarındaki dünyayı nasıl yorumladıklarını belirlemeye

çalışmaktadır. Birincil veri kaynağını oluşturan anketler TMMOB ŞPO tarafından odaya kayıtlı üyelere çevrimiçi olarak e-posta yoluyla gönderilmiştir. Çalışmanın veri kaynağını literatür taramaları ve odaya kayıtlı üyelere anket katılan 140 kişi oluşturmaktadır. 29.03.2020 tarihi itibarı ile toplam 11 şubede TMMOB ŞPO'ya kayıtlı üye sayısı 9765 kişidir. Bu çalışmanın analiz birimini Türkiye'deki plancılar evrenini ise TMMOB ŞPO'ya kayıtlı plancılar oluşturmaktadır. Google Forms anket yönetim uygulaması ile hazırlanan ankete katılan üyeler araştırmanın örneklemini oluşturmakta ve tanımsal ve çıkarımsal istatistiksel yöntemleri ile katılımcıların cevapları evrene genellenmektedir. 3 bölümden ve toplam 55 sorudan oluşan bu anketin ilk bölümünde Likert ölçeği kullanılarak 18 etik senaryo ve 18 strateji, ikinci bölümünde doğrusal ölçek kullanılarak 24 soruluk bir önceliklendirme testi ve son bölümünde ise katılımcıların mesleki ve demografik bilgilerini toplamak üzere oluşturulmuş 13 soru bulunmaktadır. Anket genel olarak sürdürülebilirlik ilkeleri, sorumluluk değerleri, etik bakış açıları, TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler, planlamada etik literatürü ve Amerikan Sertifikalı Plancılar Enstitüsü'nün (AICP) etiğe ilişkin senaryoları ve tartışmaları bir araya getirilerek oluşturulmuştur. Son olarak anketlerin sonuçlarını ve bulgularını değerlendirmek üzere nitel ve nicel veri analizi yöntemleri kullanılmış ve tablo ve grafikler ile sınıflandırmalar desteklenmiştir.

1.3 Tezin Yapısı

Tez çalışması giriş, etik çerçeve ve şehir planlama, şehir planlamada kurumsal etik kodların evrenselliği, Türkiye'de meslek etiği ve değerler üzerine bir değerlendirme ve sonuç olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır (Şekil 1.2). Giriş bölümünde bu araştırmanın konusu, önemi, amacı, soruları, veri kaynağı, yöntemi ve yapısı açıklanmıştır.



Şekil 1.2 : Tezin yapısı.

Sonraki bölüm olan etik çerçeve ve şehir planlama bölümünde ise etiğe ilişkin kavramların daha iyi algılanabilmesi açısından etiğin tanımı, alanları, meslek etiği ve planlama ile ilişkisi ifade edilmiştir. Bölüm sonunda planlamanın ve plancılarının etik olarak rolü ve etik üzerine güncel planlama yaklaşımlarının değerlendirilmesinden bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise farklı ülkelerdeki plancıları temsil eden kurumların yayınladığı etik kodlar ayrı ayrı incelenmiş ve ikinci bölümden yapılan bilgi altlığı ile beraber karşılaştırmalı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar yazım dili, muhataplar ve sürdürülebilirlik hususunda olup kodların içerdiği özgün ve evrensel değerler ön plana çıkartılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölümde ise ikinci ve üçüncü bölümler doğrultusunda çalışmanın ana amacına yönelik Türkiye’de meslek etiği ve değerler üzerine bir değerlendirme adı altında bir araştırma tasarımı

oluşturulmuştur. Bu bölüm, TMMOB şehir Plancıları Odası'nın 2014 yılında hazırladığı etik kural ve ilkeler temel alınarak tasarlanmış anketin yapısını ve plancılarının etik davranışlarının çerçevesini tanımlamak üzere yapılan analizleri, bulguları ve değerlendirmeleri içermektedir. Son bölüm olan beşinci bölümde ise tez çalışmasının neticesine göre elde edilen bulgular ve öneriler sunulmuştur. Plancılarının mesleki görevlerini yerine getirmek için seçtikleri etik değerler açıklanmış ve bu değerler ile ilişkili faktörler net bir şekilde sınıflandırılmıştır. Etik kodun değer ve evrenselliği tartışılmış ve elde edilen bulgular ile planlamada etik tartışmalarının daha çok teşvik edilmesi için plancılar tarafından geliştirilmesi gereken planlamada etik konusunda araştırma alanları belirtilmiştir.

Genel olarak bakıldığında planlamada etik literatürde farklı yöntemlerle ve farklı yönleriyle ele alınmış ve etik konusunun planlamanın meslek gruplarının gelişmesi açısından oldukça önemli olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca günümüzde etik ilke ve kuralların etik dışı davranışların önüne geçme konusunda yeterince etkili olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de meslek etiği üzerine plancılarının tutumlarını ortaya koyan bu çalışma sonucunda ortaya çıkan bulguların gelecekte planlamada etik üzerine çalışmaları geliştirmesi beklenmektedir.

2. ETİK ÇERÇEVE VE ŞEHİR PLANLAMA

Bu bölümde, ilk olarak etik kavramı ve etiğin alanları açıklanmıştır. Ardından meslek etiği ve etik kodlar konuları ele alınmıştır. Son olarak bu konular ile şehir planlama disiplini arasındaki ilişkiyi tanımlayan planlamada etik konusu, plancılarının etik rolleri ve etik üzerine güncel planlama yaklaşımları verilmiştir.

2.1 Etik Kavramı

İnsanlar tabiatı gereği sosyal bir canlı olması nedeniyle yaşamak için izole olmadan sosyal olarak birbirleri ile bağlantı kurmak zorundadırlar. İnsanoğlunun doğal olarak temel yaşam ihtiyacı olan hayatta kalma içgüdüğü bu zorunlu durumu tetiklemektedir. Etik tam olarak bu noktada sosyal bağlantılar ile insanların hayatına girmeye başlamaktadır. Bu sosyalliğe bağlı olarak insanlar yaşamda irili ufaklı zorluklarla karşı karşıya kalmakta ve bu sorunlar insanlar için etik sorgulamaları doğurmaktadır. Bireyin değerlerinin ne olması gerektiği ve hayatta ne için yaşaması gerektiğine dair soruları, bireyin kendine ve yaşadığı toplumdaki diğer insanlara karşı yükümlülüklerini dikkate aldırılmaktadır. Bu yükümlülüklerle ilgili kararlar ve eylemler ise insanın kim olduğunun bir parçası olarak açıklanabilmektedir. Dolayısıyla bireyin davranışlarını yönettiği için etik, ahlaki ilkeler olarak hayatta oldukça önemli bir pozisyonda bulunmaktadır. İnsanın ne olması gerektiğini irdelerken kendisine yüklediği amaç ve buna bağlı eylemlerindeki amaçlılık ahlaki boyut taşımaktadır (Kesgin, 2009). Bu doğrultuda insanın hem kişisel hem toplumsal olarak karşılaştığı ahlaki unsurlar etiğin ilgi alanıdır. Ahlak, varlığı açıklanması için herhangi bir mit gerektirmeyen doğal bir olgudur (Singer, 2005). Dünya’ da ve Türkiye’ de etik ve ahlak ayırım yapılmadan genelleştirilerek ortak bir anlamda birbirlerinin yerine kullanılabilir. Öte yandan, Billington’a (1997, s. 47) göre etik insanın davranış ilkeleri yani ahlak bilimi ile ilgili iken, ahlak bu ilkelerin pratiği yani etiğin hayata geçirilme tarzı olarak yorumlanmaktadır. Bir başka deyişle etik, ahlakın temel ilkeleri olan sorgulamanın ve irdelemenin sistematik olarak çalışmasını üstlenir.

Dünya’da geçmişten günümüze farklı topluluklar ve farklı insanlar etik kavramı üzerine kafa yormuştur. Yunanca “ethos” sözcüğünden türemiş olan etiğin özgün olarak kelime anlamı gelenek/töre veya şahsiyet/karakter kavramlarından oluşmaktadır (Atayman, 2005). Genel olarak felsefenin bir dalı olarak kabul edilen etik kavramı insan eylemlerinin doğruluğunu ve yanlışlığını irdelemektedir (Deigh, 2010). Etik özellikle insanoğlunun nasıl davranması gerektiği konusu ile ilgili olarak doğru bir davranışın ve iyi bir yaşamın ne olduğunu irdeleyen felsefe dalıdır. Dolayısıyla geleneksel olarak uzun zamandır etik üzerine düşünürlerin ve düşüncelerin genel hedefini iyiyi arama girişimi oluşturmaktadır (Albert ve diğ, 1984). Sosyo-kültürel ve politik bağlamda çeşitli değişimlerin sonucu sürekli olarak gelişen bir disiplin olan etiğin kesin bir tanımı yapılamamaktadır. Bu nedenle Yunan geleneği veya Yahudi-Hristiyan geleneği gibi belirli bir zamana ve bağlama dayalı olarak etiğin doğası ve dinamikleri tanımlanmaktadır. Çeşitli topluluklarda ortak olarak farklı ilahi kudretlerin insanlara ahlaki bir his veya etik bir algı verdiği düşünülmektedir. Etik kavramının oluşumu, insanların doğası gereği yaşadığı topluluklarda daha büyük bir şekilde iş birliği içerisinde yaşaması için bu ilahi ahlak içgüdüsünün gerekli olduğu düşüncesine dayandırılmaktadır.

2.2 Etiğin Alanları

Sumner’a (1967) göre etiğe özgü araştırma yönteminin normatif etik ve metaetik olmak üzere iki alanı vardır. Normatif etik, genel olarak belirli bir zamanda belirli bir toplumda iyi ve kötü ile doğru ve yanlış arasında kişilerin ayrımlarını veya eylemlerini değerlendirmeye ve buna bağlı değişken norm sistemlerini düzenlemeye veya standartlar belirlemeye çalışmaktadır (Pieper, 1999, ss. 16-17). Dolayısıyla normatif etik, insanın nasıl davranması gerektiğini anlatan yönergeler veya teoriler geliştirmeye çalışmakta ve böylece davranış çerçevesi oluşturmaktadır. Normatif etik yapılan davranışları doğrulama üzerinedir. Doğru davranışları doğru yapan şeyin ne olduğunu karar vermeye kılavuzluk eder. Bu sebeple normatif etiğin değerlendirici ve kuralcı olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan metaetik ise tanımlayıcı, analitik ve açıklayıcı bir nitelikte olup etik ilkelerin doğasını ve dinamiklerini anlamayı amaçlayan bir etik araştırma yöntemidir (Sumner, 1967). Metaetik, ahlaki gerçeklerin kökeni ve ahlaki inançları öğrenme refleksi hakkında sorular sormaktadır. Genellikle temelde bu iki etik alanın üzerinde yoğunlaşılmasına karşın günümüze gelene kadar etik kavramının

gelişimi sırasında çeşitli tartışmalar ile birlikte üçüncü ve dördüncü bir ana alan olarak uygulamalı etik ve betimleyici etik kavramları da etiğin alanları konusunda değerlendirilmektedir.

Pieper (1999) etik anlayışın, norm belirleme niteliği ile insanların birtakım eylemleri uygulaması durumunda uyması gereken belirli ahlaki öğelerin olması gerektiğini vurgulamaktadır. Uygulamalı etik, belirli bir durumda hangi etik veya ahlaki eylemlerin uygun olduğuna karar vermek amacıyla etik veya ahlaki teorilerin gerçek uygulamasıdır. Başka bir deyişle, kamusal ve özellikle mesleki alanlar dahil olmak üzere, uygulamada karşılaşılan belirli ahlaki sorunların çözümünde ahlaki normları ve etik kuramları araç olarak kullanma anlamına gelmektedir. Ahlaki ikilemlerin incelenmesinde uygulamalı etik yaklaşım, belirli eylem alanlarında faaliyet gösteren profesyonellerin davranış ilkeleri olarak ele alındığında meslek etiği olarak anılır (Pieper, 1999). Bundan dolayı uygulamalı etik; sosyal etik, tıbbi etik, biyoetik, çevre etiği vb. gibi çeşitli araştırma alanlarında bir değer olarak karşılık bulmaktadır. Bu tür etkinlik alanlarıyla uğraşan insanların eylemlerinin etik özellikte kabul edilmesi ve buna bağlı olarak etiğin eylemleri doğru kılan özellikleri sorgulaması, etik konusunda sorumluluk, ahlak ve iyi ödev gibi kavramların incelenmesine yol açmaktadır (Bertrand, 2001).

Uygulamalı etiğin ön plana çıkmasındaki itici gücün, insan hakları hareketi ile eşitlik ve adalet gibi konuların gündeme gelmesi olduğu düşünülmektedir. Bununla beraber, hayvan hakları, eşcinsel hakları, savaşın doğurduğu siyasi aktivizm, sivil itaatsizlik, ötenazi, kürtaj ve meslek etiği konularındaki tartışmalar uygulamalı etik üzerinden değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, bu konulara bağlı disiplinlerin uygulayıcıları zaman içinde iyi uygulamanın, mantıklı olanın ve mesleki açıdan hedeflere ulaşmada en asil yolun ne olduğu hakkında kılavuz geliştirmişlerdir. Bu kılavuz yasa olmaktan ziyade bir kurallar bütünü olarak kabul edilebilir fakat doğası gereği pratikte profesyoneller için yazılı kurallar olmaktan daha çok bir etik kod olarak işlev görmektedir. Bu kod veya davranış ilkeleri, ahlaki normların tıp veya hukuk gibi özel düzenlenmiş disiplinlerdeki belirli ahlaki sorunlara uygulanması ile var olagelidiği için evrensel değildir ve bu sebeple geçerlilikleri sınırlanabilmektedir. Bu ahlaki sorunlar, profesyonellerin uygulayacağı etik kurallar içinde karakterize edilir ve uygulayıcıların kamuya olan sorumluluklarını tanımlar.

Betimleyici etik ise basitçe insanların ahlak hakkındaki inançlarını incelemektedir. Betimleyici etik, bireylerin veya toplumların tutumları üzerine karşılaştırmalı etik olarak da bilinen ampirik bir araştırma şeklidir. Başka bir deyişle, olayları tanımlama amacı ile ahlaki karar verme sürecinin gözlemlenmesidir. Betimleyici etik, insanların hangi değerlerinin ve hangi ahlaki özelliklerinin erdemli olduğuna dair inançlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Ek olarak betimleyici etik, insanların etik ideallerini ve toplumların hukuk veya politikada hangi eylemleri ödüllendirdiğini veya cezalandırdığını araştırmaktadır. Dolayısıyla betimleyici etik, toplumlarda kültür kavramının dinamik olması nedeniyle etiğin varlığını sürekli olarak denetlemektedir.

Bu sınıflandırmaya göre ana etik alanlarından olan normatif etik kendi içinde erdem etiği, sonuççuluk (teleolojik etik) ve deontolojik etik (ödev bilimi) olmak üzere günümüzde hakim olan üç ana teorik yaklaşıma ayrılmaktadır. Erdem etiği Aristoteles, Platon ve Sokrates gibi Yunan filozoflarının tavsiye ettiği normatif etiğin en eski formu olarak kabul edilmektedir. Erdem etiği, etik kurallar veya eylemlerin sonuçları yerine kişinin karakterine odaklanır. Erdem etiği bireyin bilgelik, cesaret, ölçülü olma ve adalet gibi karaktere sahip olduğu takdirde resmi etik kuralların ya da arzu edilen eylem sonuçlarının önemli olmadığını söylemektedir. Dolayısıyla erdem etiği için tek mesele, bir bireyde erdemli karakter geliştirmektir. Sonuççuluk ise kişinin davranışının sonuçlarının, söz konusu davranışın doğruluğu veya yanlışlığı ile ilgili herhangi bir yargı için nihai dayanak olduğunu savunan normatif bir etik sınıfıdır. Sonuççulukta görev veya eylem yerine önemli olan o görevin veya eylemin sonucudur. Ayrıca faydacılık, bencilik, özgecilik ve hazcılık olarak alt bölümlere ayrılabilir. Son olarak deontolojik etik ise sonuçlardan ziyade ödeva önem vermektedir. Bu etik alanı eylemlerin sonuçlarıyla değil, insanların eylemleriyle veya yaptıklarıyla ilgilenmektedir. Bu nedenle eylemlerin sonuçlarının doğruluğunun veya yanlışlığının aksine, eylemlerin doğruluğuna ve yanlışlığına önem verir. Deontolojik etik doğru olanı yapma, bir şeyi doğru ise yapma, yanlış olanı yapmama ve yanlış olan şeyden kaçınma ilkelerine dayanmaktadır. Kısacası deontolojik etik nihai sonuç olmadan görevleri yerine getirmeyi öngörmektedir.

2.3 Meslek Etiği ve Etik Kodlar

Yukarıdaki bölümde bahsedildiği gibi etik genellikle insanların eylemlerinin yargılanabileceği bir ahlaki ilkeler sistemi, insan eylemleri ile ilgili davranış kuralları ve bireysel ahlaki ilkeleri oluşturmaktadır. İnsanlar icra ettikleri meslek ile alakalı görev ve sorumluluklarını yerine getirirken de insanların yaşamlarını ve yaşadığı topluluğu etkili bir biçimde şekillendirmek için itici güç olarak görülen bir dizi değer tarafından yönlendirilmelidir. Bu nedenle meslek etiği, tıp doktorları, avukatlar, öğretmenler, plancılar ve sosyal hizmet uzmanları gibi belirli bir mesleğe üye olan profesyonellerin birbirleriyle ve üçüncü taraflarla nasıl başa çıkacağını düzenleyen davranış kuralları olarak oldukça önemlidir. Meslek etiği konusunda belirli mesleklerle özgü değerler veya erdemler olup olmadığı ve sıradan ahlak standartlarının mesleklerle uygulanabilir olup olmadığı sorgulanması gerekmektedir (Chadwick, 2005). Özgün hizmet ülküsü ve bilimsel eğitime sahip her mesleğin kendi davranış kuralları ve değerleri bulunmaktadır. Meslek etiği kendi geleneklerine, çalışma yöntemlerine, araştırma değerlerine ve bilimsel teorilere sahip bir bilime dayanan meslekler ve halkın hizmetinde mesleğin üyesi olarak kabul edilen profesyoneller için söz konusudur (Airaksinen, 2012). Bolan'a (1980) göre her profesyonel uygulayıcı bir ahlak kuramcısıdır. Bu nedenle meslek etiğinin varoluşsal bir koşulu mesleki uygulamadır. Profesyoneller uygulamada etik kararlar vermeye sürekli olarak itilmektedir. O halde profesyonellerin bilimsel yönlerinin yanı sıra ahlakçı rolleri de oldukça belirgindir. Her profesyonel uygulayıcının yaratıcı bir biçimde bilimselliğini ve ahlakçılığını bir araya getirmesi gerekmektedir.

Meslek mensuplarının topluma hizmet verirken sahip oldukları mesleki bilginin kullanımının nasıl yönetilmesi gerektiği ahlaki bir mesele olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla mesleki değerleri ve sorumlulukları belirleyen etik kurallar, iyi ve kötü davranışı kodlayarak mesleklerin ayırt edici özelliklerini oluşturmaktadır. Etik kodların kökeni antik çağa kadar uzanmakta ve kodlar toplumların dini geleneklerinin ve kültürel yapılarının temelini oluşturmaktadır. Örneğin On Emir, İbrahimî dinlerden olan Yahudilik, İslam ve Hristiyanlığın temel taşı olarak gösterilmektedir. Kodlar sayesinde bireyler ve toplumlar, ne için çabalamaları ve neyi başarabileceklerine dair bir vizyon yakalamaktadır. Bu nedenle genellikle yasaların bir parçası olarak algılanan kodlar aslında genel yükümlülükler ve uyarılar taşıyan bir geniş ilkeler kümesidir (Gilman, 2005). Başka bir deyişle, etik kodlar bir toplumun belirli bir meslek için

beklentilerini dile getirmekte ve mesleğin çerçevesini çizmektedir. Profesyonel mesleklerin çoğunun bir etik kurallara sahip olması meslek profesyonelleri ve halk arasında güven oluşturmak için ihtiyaç duydukları bir şeydir. Bir mesleğin ne yaptığını tanımlamaya yardımcı olan etik kodlar veya kurallar, herhangi bir mesleğin üyeleri için yasal veya etik standartlar oluşturmaktadır (Hendler, 2005, s. 54). Etik kodlar veya davranış kuralları çeşitli bağlamlarda her ne kadar yasaların içinde bulunsun da nadiren spesifik yasaklar barındırmaktadır. Etik kodlar, mesleğin itibarını ve hizmet görenleri koruyup meslek mensuplarının pratikte uyması gereken kurallara kılavuzluk etmektedir (Banks, 2003). Bunun nedeni meslek mensuplarının kuralları uygularken karşılaştığı çelişkilerde etik kodların meslek mensuplarını meslek etiğine göre seçim yapma yoluna yönlendirmesidir (Howe, 1980a). Aynı zamanda etik kodların içinde bulunan değerlere bağlılık, meslek pratiğini oluşturmaktadır. Bu etik değerler temel olarak dürüstlük, adalet, güvenilirlik, bütünlük, tarafsızlık ve hesap verebilirlik olarak öne çıkmakta ve halkın, meslek ve üyeleri arasındaki etkileşimleri görmesini sağlamaktadır. Banks'e (2003) göre çağdaş etik kodlar etik ilkeler, etik kurallar, prensipler, uygulama kuralları ve meslek üyesinin karakteri veya nitelikleri hakkındaki açıklamaları içermektedir. Bu bağlamda anlamlı ve işlevsel bir etik kodun, mesleğin varlık sebebini, meslek mensuplarının ne yapması gerektiğini ve meslek mensubu olmayanların söz konusu meslek mensubundan beklentilerini açıklaması beklenmektedir (Hendler, 2005, s. 54). Genel olarak, en etkili etik kodların, başta tıbbi ve davranışsal araştırma skandalları olmak üzere büyük zorluklara karşı cevap niteliğinde olduğu gözükmemektedir (Metcalf, 2014). Bunun nedeni etik kodların, çağdaş koşullara yanıt olarak yazılması ve zamanla içinde bulunulan duruma göre düzeltilme ihtiyacı gerektirmesidir. Çeşitli olaylar karşısında yeni sosyal ve siyasi düzenlemelerin aksaklıklar doğurması sorumluluk, güven ve meşruiyet sorgulamalarına zemin hazırlamakta ve böylece mesleğin etik değerlerinin yeniden kodlanmasını sağlamaktadır. Frankel'e (1989) göre bu özeleştirici ve kendi kendini bilinçlendirme süreci mesleğin kolektif sorumluluğunu güçlendirmekte, meslek mensuplarının kendini yeniden tanımasını sağlamakta ve etik kodlarını güncelleme yöntemleri geliştirmektedir. Öte yandan etik kodlar meslek mensuplarına kılavuzluk etmek, müşterileri korumak, normatif bir anlayışla mesleği geliştirmek, profesyonel kimlik yaratmak, tüzel düzenleme aracı olmak, sembolik bir belge olmak, ideal sunmak ve eğitim aracı olmak gibi işlevleri yerine getirebilmektedir (Demirci, 2005a). Fakat tüm

etik kodların bu şekilde birden fazla ilgiye hizmet etmesi etik kodların birden fazla çelişen boyutlara sahip olduğunu göstermektedir (Frankel, 1989). Etik kodların meslek profesyonellerine yol göstermesi bakımından çok fazla ikilem oluşturmaması ve farklı meslek mensuplarının ilkeleri farklı yorumlaması kodlarda yer alan ilkeleri genellikle genel ve belirsiz kılmaktadır. Bu yüzden etik kodların varlığı hakkında literatürde birçok eleştiri bulunmaktadır. Bu eleştiriler basitçe etik kodların genellikle soyut ve idealist ifadeler içermesi, karar alma süreçlerinde fayda sağlamaması, sadece bir kural kitabı olması ve potansiyel bir tehlike olarak profesyoneller tarafından öznel perspektife göre yorumlanması şeklindedir. Temelde tüm bu kod eleştirileri yukarıdaki bölümlerde bahsedilen ahlaki filozofların anladığı gibi bir etik biçimi olması gerektiğini varsaymakta ve etik kodların etik ilkeleri içerdiği için etik bir teori ile tutarlı bir şekilde desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Banks, 2003). Tüm bu eleştiriler ile beraber bütün dünyada evrensel olarak günlük yaşama ışık tutan etik kodların ileride mesleki bakımdan kurumsal gücün korunması ve gelişmesi amacıyla bireysel sorumluluklara odaklanma eğilimi daha da yükselecek ve buna paralel olarak etik kodları düzenleme isteği arttıkça, etik kurallar rehberlikten ziyade daha çok kuralcı olacaktır.

Günümüzde etik kodlar uluslararası kalkınmada son derece etkili olarak görülmektedir. Bunun sebebi kodların kabul edilemez davranışları açıkça ifade edebilirken aynı zamanda hükümetlerin vizyonları doğrultusunda uygulayacakları eylemlere hizmet edebilmesidir. Dünyada yolsuzluklarla mücadele, ekonomik sistemlerin düzenlenmesi, demokratik kurumların oluşturulması veya kalkınma programlarının hazırlanması gibi faaliyetler ile devletleri yönetenlerin amaçlarına daha hızlı ve daha kolay ulaşmasını sağlamak için meslek etiğine sahip profesyonel bir işgücü çok önemlidir (Gilman, 2005). Yukarıda bahsedildiği gibi profesyonelliğin sağlanması için ise temel mekanizma başarılı yazılmış etik kurallardır. Başarılı kodlar, meslek mensubunun icra ettiği mesleğin kendi bulunduğu toplulukta meslek olarak karşılık bulabilmesi ve var olabilmesi için özel bir sorumluluk duygusu oluşturmakta ve meslek mensuplarının bu duygu ile emek vermeleri için bir standart sağlamaktadır. Öte yandan Türkiye’de olduğu gibi gelişmekte olan demokrasilerde, etik kodların önemi tıp, hukuk, eğitim veya planlama gibi doğrudan halka hizmet eden alanlarda ortaya daha açık ve net bir biçimde çıkmaktadır. Etik kodlar sayesinde ortaya konulan kamu hizmetinin misyonu, yapılan görevin bütün, tarafsız ve etkili olmasını

sağlamakta ve bu sayede gelişmekte olan ülkelerin daha verimli kalkınması için profesyonel olarak daha uygun bir ortam oluşturmaktadır.

2.4 Planlamada Etik

Planlama etik, planlama disiplini ile ahlak felsefesinin veya etik fikirlerin planlama pratiği odaklı entegrasyonunu ifade etmektedir. Dünya’da ilk olarak planlama ile etiğin bir araya gelme durumu akademide planlamada ahlaka duyulan ilginin artması, planlamanın siyasal bir disiplin olarak görülmeye başlaması ve karar vericilere ya da karar mekanizmasına karşı güvenin azalması sonucu oluşmuştur (Demirci, 2005b). Bu farklı iki disiplinin birbirlerine entegre olmasıyla insanların nasıl yerleşmesi gerektiğine ilişkin eylemler ve insanların nasıl davranmasına gerektiğine ilişkin teorik yaklaşımlar daha etkili hale gelmektedir (Hendler, 2001). Tüm insan eylemlerinin bir anlamı vardır ve bu nedenle yapılan eylemlerin açıklanması ve gerekçelendirilmesi gerekmektedir. Planlamada etik, plancılar için planlama çalışmalarındaki değerlerin temelinde yatan eylemleri eleştirel bir şekilde ele alma ihtiyacının bir karşılığıdır. Planlama insan için yapılan kutsal bir eylem veya hizmet olduğu için insanların yapılı ve doğal çevresi adına birçok faydanın yanında birçok da zarar yaratmaktadır. Planlama başta olmak üzere kamu hizmeti esas olan profesyonel mesleklerde kronik çelişkiler bulunmaktadır (Kılınç ve diğ., 2009). Bu nedenle planlama, plancıların topluma yarar sağlayan değerler bütününe oluşturmak amacıyla etik seçimler yapmaları gereken ahlaki bir çaba olarak tanımlanabilir. (Campbell, 2002, s. 271). Kamu hizmeti ahlakın olmazsa olmazlarından biridir ve planlamanın var olabilmesi için kamu yararı anlayışının olması gerekmektedir.

Bir meslek olarak planlamanın etik zorunluluğu planlamanın doğası, amacı, kapsamı ve görevi gereği normatif olarak incelenmesi ile ortaya çıkmaktadır (Klosterman, 1978). Planlamanın merkezinde yatan iyilik, adalet, eşitlik vb. gibi değerler belirli bir normatif yönü doğurmaktadır. Başka bir deyişle bu normatif etik yönü, bir plancının ne yapması gerektiği ya da plancı için neyin doğru ya da yanlış olduğu konusunda genel bir çerçeve çizmektedir. Planlama yaparken koşullar ne olursa olsun kamu yararı için mümkün olan en iyi planı, stratejiyi veya eylemi seçmek gerekmektedir. Dolayısıyla planlamada en iyiyi seçerken belirli ahlaki değerlerin ve etik ilkelerin plancılara rehberlik etmesi gerekmektedir. Planlama mesleği ile uğraşanların etik yargılarda bulunma konusundaki önemi kamuya hizmetin temelinde yatmaktadır.

Planlamada tartişılan kamu yararının ne olduğuna dair sorgulamalar planlamada etik konusunda farklı dūřünceleri doğurmuştur (Howe ve Kaufman, 1979, s. 250). Tekeli (2008), kamu yararı kavramını ortak iyi olma halinin geliştirilmesi olarak tanımlamakta ve bir planlama eyleminin toplumun büyük bir çoğunluğunun durumunu iyileştirirken, en azından azınlık olarak kalan grubun haklarının korunmasını sağlamak üzere yapılması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda belirli bir toplumun mutluluğunu en üst düzeye çıkarma ilkesi olarak bilinen ve 18. yüzyılda Jeremy Bentham tarafından sosyal adaletin faydacılık ilkesi olarak ortaya atılan etik felsefesi, planlama disiplini ile kesişmektedir. Daha sonraları ortaya çıkan planlama yöntemleri ve yaklaşımları bu ilkenin türevleri olarak meydan gelse de pratikte faydacılığı uygulamanın karmaşıklığı ve zorlukları planlamada etik konusunda diğer yaklaşımları tetiklemiştir.

Plancılar eylemlerinin sonuçlarına (teleolojik etik) veya eylemlerin kendilerinin doğal özelliklerine (deontolojik etik) göre değerlendirilmektedirler. Planlamada sonuççuluk ilkeleri, iyi eylemlerin olumlu sonuçlara yol açması olarak tanımlanırken aksine deontolojik ilkeler, sonuçlara bakılmaksızın doğru eylemlerin genellikle haklar veya görevler bağlamında kendi başına bir eylem ifade etmesi olarak tanımlanmaktadır. Planlamada etiğe ilişkin sonuççuluk yaklaşımları, bireysel eylemlerden ve etik kuralların uygulanmasından kaynaklanarak en büyük miktarda fayda yaratmaya odaklanmıştır (Hendler, 2001). Bu yaklaşımlardan biri olan etik egoizm, plancının kendi çıkarına ve zevkine göre toplumu dikkate almadan birey odaklı bir şekilde kendine hizmet etmesini öğütlemektedir. Sonuçsal olmayan yaklaşımlar ise başta plancıların görev ahlakı olarak ödev etiğini benimsemesiyle öne çıkan Kantçı etiği içermekle beraber erdem etiğini de bünyesinde bulundurabilir. Ortak davranış kurallarına uymayı uygun gören ve en iyi eylem yoluna bu kurallar listesine göre ulaşmayı prensip edinen deontolojik etik, dūřünce kararların sonuçlarına bakmamaktadır. Öte yandan bir diğer sonuçsal olmayan yaklaşım olan erdem etiği dūřüncesi, plancının ahlaki niteliğine ve kişisel isteğine dayanmakta, plancının yaşadığı toplumun üzerindeki etkisine göre hareket etmemesini savunmakta ve eylemi doğru ve ahlaki olduğu için yapmayı uygun bulmaktadır. Tekeli'ye (2008) göre erdemli bir plancı, bir birey olarak ahlaklı davranan ve toplumun ve planlamanın kabul ettiği kurallara uygun davranan bir türdür. Ayrıca bu etik yaklaşımların yanı sıra çevre etiği, feminist etik, söylem etiği gibi çağdaş etik dūřüncelerin plancıları etkilediği

görülmektedir. Bu tür etik fikirlere dayanan günlük eylemler, plancıların profesyonel ve profesyonel olmayan davranışlarını tanımlamaktadır. Sonuç olarak planlamada etik davranış, istenen durumlarla sonuçlanan veya doğası gereği doğru olan davranıştır. Etik dışı davranış ise ya olumsuz sonuçlara yol açan ya da hakları ihlal eden veya görevleri göz ardı eden davranıştır (Hendler, 1991). Fakat bu bölümde belirtilmelidir ki planlamada etik sadece plancının ahlaki olarak bireysel ve mesleki davranış kurallarını içermekle kalmaz, etik ya da ahlak kavramı bütün planlama disiplini kuşatmaktadır. Planlamada ahlak, plancıların ve planlamanın değerleri ile beraber planlama senaryosunun oluşmasında ve profesyonel olarak plancıların mesleklerini icra ederken bu senaryoyu izlemesinde ön plana çıkmaktadır. (Tekeli, 2008). Etik olarak doğru bir planlamanın yapılması için bahsedilen bu senaryoların geleneksel olarak mesleğin bilimsel gerçeklerine ve teknik bir şekilde planlama pratiğine dayanması ile beraber aynı zamanda siyasal ve ahlaki tercihlerin de uygun olarak yapılması gerekmektedir. Demirci'ye göre (2005) günümüzde en iyi planlama yalnızca teknik bir mesele olarak algılanmamalı bilakis planlamaya ahlaki tercihler bütünü olarak yaklaşılmalıdır. Planlama pratiğinde en sıradan günlük teknik görevlerin bile etik çıkarımları olduğu kabul edilmesi sonucu planlama uygulamalarının etik veya ahlaki boyutlarına daha yakından bakılması gerekmektedir. Planlamanın profesyonelleştirilmesi ve meşrulaştırılması süreçleri, meslek etiğinin planlamadaki rolünün daha detaylı ve kapsamlı bir şekilde incelenmesine zemin hazırlamıştır (Marcuse, 1976). Tekeli'nin de (2008) belirttiği üzere planlama meslek olarak meşrulaşırsa doğal olarak plancıların pratikte yapmaları gerekene dair meslek etiği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda buna rağmen özellikle planlama pratiğinde ekonomik, sosyal, çevresel vb. değerleri ölçme kısıtlılığı plancılar için zorluk ve ikilem seviyesini artırmaktadır. Örneğin faydacılık felsefesi ile belirli bir toplum için en ideal plan yapıldığı varsayılsa bile, bu planın toplumun gelecek nesilleri üzerindeki etkilerini hesaba katma ve değerlendirme karmaşıklığı ortaya çıkmaktadır. Bunların dışında temel olarak mutluluğun başlı başına göreceli olması doğrudan insan ile ilgilenen planlama mesleğini ahlaki açıdan derin bir çıkmaza sürüklemektedir. Felsefede mutluluk konusunda düşünüldüğü gibi planlamada da faydayı en üst düzeye çıkardıkça bilgelik, estetik ve özgürlük vb. gibi bazı değerlerin kaybolması ile karşı karşıya kalılabilmektedir. Plancıların mesleki uygulamalarında deneyimlediği karmaşık ve çeşitli etik ikilemler bu değer çatışmalarından veya

önceliklendirmelerinden doğmaktadır. Bunlara benzer çeşitli ve çelişkili değer kümeleri karşısında, planlama mesleğinde hem nicel hem de nitel belirsizlik sorunu oluşmaktadır (Khakee ve Dahlgren, 1990). Dolayısıyla tıpta veya hukukta olduğu gibi planlama disiplini kendi temel etik normlarını kısa ve kesin olarak ifade edemez (Hendler, 2001). Bu nedenle her profesyonel planlama organizasyonu kendi etik değerlerini tanımlar ve uygulayıcıları için düzenleyici bir yapı oluşturur. Bu yapıyı oluşturan etik değerler listesi sürekli geliştirilmeli ve daha çeşitli ahlaki rehberlik ilkeleri kabul edilmelidir.

Planlamada etiği incelemek üzere literatüre bakıldığında geçmiş etik tartışmalara bağlı oluşan planlamada etik standartların, genellikle o dönemin doğası gereği çelişkili ve davranışlar konusunda araştırmalara tabi olarak zayıf gözüktüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla günümüze gelene kadar son 30 yıl zarfında ABD ve Avrupa’da etiğe karşı düşünce ve uygulama açısından yükselen bir ilgi söz konusudur. Türkiye’de ise akademik ve kurumsal olarak planlamada etik konusunda alan araştırmasına ilişkin çalışmalar oldukça yetersizdir. Planlama için yapılan etik kaynaklı çalışmalarda Marcuse (1976), Klosterman (1978), Bolan (1980) ve Howe (1980) planlama disiplinine normatif bir altyapı hazırlarken; Taylor (1980), MacIntyre (1985) ve Wachs (1985) gibi plancılar planlamayı oluşturan bileşenlerin etik yönlerine odaklanmış, Barrett (1984), Kaufmann ve Howe (1979, 1981), Lang ve Hendler (1990), Hendler (1991), Lauria ve Long (2017) ise plancılar için mesleki davranış normlarını belirlemek amacıyla araştırmalar yapmışlardır. Yapılan bu çalışmaların planlama camiasına katkıları ile plancılar günümüzde daha çok kamu politikası oluşturma ve eylemleri pasif bir şekilde yerine getirmekten daha fazlasını yapmaktadırlar. Bu çalışmaların kapsamının, planlama ve etik disiplinlerinin entegrasyonuna bağlı bir zorlukta tasarlanması sınırlı sayıda çalışmanın ampirik yöntem ile oluşturulmasına sebep olmuştur. Özellikle Howe ve Kaufmann’ın çalışmaları, plancıların değerleri ve nasıl davrandıkları konusunda derinlemesine bir inceleme içermektedir. Birçok plancının eylem ve kararlarının çeşitli ikilemlere maruz kaldığında neyin etik olduğu konusunda belirli bir düzeyde etkilendiğini vurgulamışlardır. Öte yandan plancıların etiğe nasıl yaklaştığını ve plancıların toplu taşıma, çevre ve dezavantajlı gruplar gibi çeşitli önemli konular hakkındaki tutumlarını planlama çalışmalarında nasıl ortaya çıkardıklarını incelemişlerdir. Bu nedenle Howe ve Kaufmann’ın çalışmaları plancı, kamu ve karar vericiler arasındaki etik değerler ve ikilemlerin değerlendirilmesi

açısından planlama mesleğine ve plancılara ilham kaynağı olmuştur. Türkiye’de ise Demirdizen (1999), Ersoy (1995, 2008), Duvarcı (2004), Demirci (2005), Tekeli (2008), ve Erdoğan (2018) tarafından eleştirel bakış açısı ile açıklayıcı bir şekilde uluslararası literatüre ve deneyimlere göre planlama da meslek etiğinin Türkiye’deki durumu değerlendirilmiş ve araştırmacıların kendi fikirlerine veya bakış açılarına göre planlamada etik konusu tartışılmıştır. Ayrıca planlamada etik konusu içine dahil olabilecek özellikle imar ve çevre alanları bazlı araştırmalar yapılmıştır. Gündoğdu (1999), Ciniviz (2002) ve Sarıgül (2009) başta olmak üzere çevre etiği konusunda çalışmalar bulunurken Çiçek (2005) ve Kılınç ve diğ. (2009) ise planlamada etik ve etik dışı durumlar hakkında imar uygulamaları odaklı araştırmalar yapmıştır. Hali hazırda uluslararası literatürde de sınırlı sayıda bulunan ampirik çalışmalara potansiyel olarak Türkiye’den Kılınç ve diğ. (2009) yerel yönetimlerde imar uygulamalarının etiği üzerine yaptıkları çalışma dahil edilebilir. Planlamada etik uluslararası ve yerel olarak literatürde farklı yöntemlerle ve farklı yönleriyle ele alınmıştır. Literatür tarandığında planlamadaki etik değerlere bağlı çelişkilerin evrensel ve yerel niteliklere göre değiştiği ve farklı uluslarda veya toplumlarda etik ikilemlerin biricik olduğu gözükmemektedir (Kılınç ve diğ, 2009). Fakat bu araştırmalara genel olarak bakıldığında etik ilke ve kuralların etik dışı davranışların önüne geçme konusunda yeterince etkili olmadığı söylenebilmektedir. Plancıların yaşadıkları çelişkileri, etik bilinci ve planlama yaparken kuvvetli hissettiği değerleri saptamak için planlamada etik alanında ampirik çalışmaların artması ve çeşitlenmesi gerekmektedir.

2.5 Plancıların Etik Olarak Rolü

1970'lere gelene kadar plancıların etik değerler hakkında kaygıları yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi geçmişten günümüze planlamanın plancılar için ana işlevinin kentsel kalkınmayı yönetmek, tasarım yapmak ve arazi geliştirmek üzerine bir rol olarak algılanmasıdır. Daha sonraları plancıların rollerinin politika bilimi ve ahlak felsefesi ile yeniden tanımlanması farklı bilgi alanlarına dayanan çok disiplinli bir alan olarak farklı plancı rollerinin gelişmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler ile beraber planlama mesleğinin içinde, plancıların kendilerini pozisyonlandığı konumlara paralel gittikçe artan etik sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Dolayısıyla bu kaotik ortamda plancıların mesleki hizmetlerini nasıl yürütmesi gerektiğini daha iyi anlamak için planlama mesleğinin hizmet ettiği işlevlere, verilen görevlere ve mesleki etiğe

bakmak gerektirmektedir (Marcuse, 1976). Etik, bir plancının çalışmalarının günlük yönlerini gözden geçirirken nasıl düşündüğünü ve davrandığını yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Flatman ve diğ, 1997). Günümüz plancıları hangi davranışların etik olup olmadığı konusunda hemfikir olduğunu düşünmektedir. Fakat birçok plancı etik olanın ne olduğuna ilişkin benzer görüşlere sahip olmasına rağmen, bazı durumlarda uygulamada plancılar arasında etik olarak belirgin farklılıklar oluşmaktadır. Dolayısıyla plancılar mesleklerini icra ederken karşılaştıkları farklı durumlarda etik olarak çeşitli rollere bürünmektedirler. Plancıların yıllar boyunca bu değişen rolü, mesleğin etik konularla giderek daha fazla karşılaşmasının bir nedenidir. Üstlendikleri rolleri ve kendi ahlaki değerleri arasındaki köprü ile oluşan karar alma mekanizmaları planlama yaparken ahlaki olarak sonuçları etkilemektedir. Seçtikleri rollere göre plancılar sadece ne yaptıklarına karar vermekle kalmaz, aynı zamanda sahip oldukları insani etik değerlerini de harekete geçirmektedirler. Plancıların kendilerine göre uygun rol seçimi kamuya, meslektaşına, mesleğe ve işverenine karşı sorumluluğu açısından temel bir karardır. Fakat planlamada ahlaki değerlerin çeşitlenmesiyle plancının rolleri yeniden tanımlanmakta ve plancının üzerine düşen ahlaki temel sorumluluklar değişmektedir. Plancı karşılaştığı çeşitli durumlarda düşünceli, bilinçsiz veya kararlı bir şekilde seçim yapabilmektedir. Bu durumu planlama mesleğinin kendi içinde değişen dinamikleri, kamunun bulunduğu durum ve işverenlerin plancıları ve çalışmalarını algılama biçimi de tetiklemektedir (Flatman ve diğ, 1997). Plancıların planlamaya verdikleri önemden farklı olarak yaşadıkları rol çatışması bazı durumlarda çalıştıkları kurumların veya işverenlerin rollerini kısıtlaması ile oluşabilmektedir. Plancı bulunduğu koşullara bağlı olarak bir rolden diğerine defalarca geçiş yapabilmektedir (Kaufmann ve Howe, 1979). Herhangi bir rolde bulunmak, bu role uygun tutum ve becerilere sahip olmayı içerdiğinden, tüm plancılar kişisel yönelimlerine ve eğitimlerine uygun roller bulmalıdır (Howe, 1980b). Plancılar seçtikleri rol ile beraber o rolün tüm mesleki etik yükümlülüklerini yerine getirmek durumundadır. Bu nedenle plancıların kişisel yönelimlerine ve eğitimlerine uygun bir şekilde rol tercihi yaptığı söylenebilmektedir.

Planlama uzmanlığını fikirlerin ve bilginin tartışılması olarak ele alan çeşitli plancılar, planlama alanında plancıların seçtiği rollerin gereğine göre uyguladığı eylemlerin ortaya çıkardığı şeffaf ya da gizli biçimdeki etik durumları tespit etmek üzere çalışmalar yapmıştır. Marcuse (1976), plancıları sorumluluklar ve değerler

bakımından çelişkiye ve ikileme sürükleyen çeşitli örnek olayları etik açıdan analiz etmiştir. Howe ve Kaufmann (1979) ise ampirik ve sistemli olmak üzere daha önce yapılmayan bir şekilde plancılarının verilen belirli senaryolar, taktikler ve yararlanıcılar karşısında etik olarak neyi kabul edip etmediklerini araştırmışlardır. Çeşitli karşılaştırmalar ve farklılaşmalar ile beraber bu çalışmayı takip eden benzer çalışmalar Barrett (1984), Lang ve Hendler (1990), Hendler (1991) ve Lauria ve Long (2017) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Campbell ve Marshall (1998, 2000) da beraber yaptıkları çalışmalar ile planlama sisteminde çevre ve sürdürülebilirlik gibi güncel konulardaki plancılarının sahip oldukları sorumlulukları ve karşılaştıkları ikilemleri analiz ederek ve bunu yaparken farklı rollerdeki plancılarının farklı düşüncelerini saptayarak bireysel değerlerin, mesleğin, müşterinin, kamunun ve karar vericilerin oluşturduğu kaotik ortamdan meydana gelen etik sıkıntıları analiz etmektedirler. Bu çalışmalar doğrultusunda plancılarının etik tercihleri baz alınarak farklı sınıflandırmalara göre değişik roller tanımlanmıştır. Temel olarak Howe ve Kaufmann'ın (1979, 1981) Amerikan plancılarının üzerine yaptığı araştırmalarda ortaya koydukları teknisyen, politikacı ve melez (hibrit) roller geniş ve kapsamlı bir sınıflama olarak kabul edilmektedir. Yaptıkları sınıflamaya göre ilk olarak geleneksel bir biçimde plancının rol bazlı düşünce kökenini teknik bir model oluşturmakta ve plancı tarafsız bir karakter ile mantıksal ya da bilimsel hareket etmektedir. Teknisyen plancı olarak adlandırılan bu tip plancı değer gözetmeden hem karar vericilere hem de halka yol göstermektedir (Lauria ve Long, 2017). Teknisyen plancı, uzmanlık ve deneyime sahip eğitilmiş bir profesyonel olarak politik tarafı olmadan bilgi, yasal kurallar ve prosedürlere göre karar vermektedir (Briassoulis, 1999). Ayrıca Herhangi bir olayda genellikle bilim ve objektif analizleri kullanarak bakan teknisyen plancı belirli alternatiflerin artılarına ve eksilerine göre durumu değerlendirmektedir. Öte yandan, belirli politikaların savunuculuğunu destekleyen ve bunların uygulanmasını sağlamaya çalışan bir rol olarak politikacı plancı rolü, plancılarının karar ve eylemlerini hiçbir zaman değerlerden bağımsız bir şekilde ele almamaktadır. Politikacı plancı tercih ettiği politika ve eylemlerin uygulanmasını sağlamak için uzmanlığını ve pozisyonunu kullanmaktan çekinmemektedir. Belirli politik yönelimleri ile çeşitli konuların veya belirli grupların savunucusu olabilirler. Bir başka deyişle politikacı planlamacılar, az temsil edilen sosyal grupları ve çevresel çıkarları temsil etmeyi ya da güçsüz bireyleri, grupları ve toplulukları güçlendirmeyi seçebilirler. Dolayısıyla bu

tip plançılar planlama hedeflerini belirlemek için kendi profesyonel, kişisel ve toplumsal değerlerini kullanmaktadır (Briassoulis, 1999). Stratejik olarak anlaşmaya varmak için teknik uzmanlığa göre iletişim ve işbirlikçi ilişki kurma becerilerine sahiptir (Howe, 1980b). Bu teknisyen ve politik plançı türleri arasında tercihlerini her zaman teknik veya politik olarak sınıflandırmayan bir de melez plançı bulunmaktadır. Melez plançılar belirli bir durum için en uygun gördükleri yaklaşımı kullanarak pragmatik bir şekilde olaya yaklaşmaktadır. Melez plançılar teknik ve bilimsel açıdan doğru olan ancak politik olarak desteklenmeyen planlama önerilerinin uygulanmasının mümkün olmadığını kabul etmekte ve uygulanabilir öneriler elde etmek için hem teknik hem de politik stratejilerin yönlerini birleştirmektedir. Sürdürülebilirlik ilkesine oldukça uymakta olan bu sınıflandırmadaki plançılar ekonomik, çevresel ve sosyal çıkarların gereksinimlerini dengeleyen çözümler üretmeyi hedeflemektedir. Howe ve Kaufmann'ın araştırmalarına dayanarak Lauria ve Long (2017) kendi çalışmalarında bu sınıflandırmaya ek olarak kariyer odaklı bir plançı rolü tanımlamıştır. Lauria ve Long' a (2017) göre günümüzde planlama pozisyonunun sadece bir meslek olduğunu ve sadece bir hobi/uğraş olarak yapılmasını destekleyen plançılar vardır. Kariyer odaklı plançı rolüne göre her şeyden önce planlama mesleğini devam ettirmeye yönelik stratejik kararlar alınmalıdır. Stratejik kararları sadece bürokrasi içindeki işlevinin teknik gereksinimlerine dayanmaktadır. Kariyer odaklı plançı uzmanlığının bütünlüğüyle, toplu karar alma mekanizmalarıyla ve mesleğin meşruiyetiyle ilgilenmemektedir (Lauria ve Long, 2017). Ayrıca Howe, Kaufmann ile tanımladığı sınıflandırma haricinde plançıları etik olarak rollerine göre klasik teknisyen, pasif melez, teknisyen aktivist, işlem plançı, gizli politikacı ve aktif plançı olmak üzere önceki sınıflandırmayı genişleterek altı alt dala ayırmıştır (Duvarcı, 2004). Kent planlama teorisi ile uygulaması arasında plançıların kısır bir döngüde olduğunu ve etik olarak uyumsuzluk sorunu olduğunu vurgulayan McNeill (1985, ss. 203-204) ise farklılıklar bakımından plançıların rollerini basitçe körler, sinikler ve pragmatistler olmak üzere üçe ayırmaktadır. Körleri planlamayı monoton ve verimsiz yapan, sinikleri planlamayı tiye alan ve pragmatistleri ise planlamanın gerçekleri karşısında katkı için çabalayanlar olarak tanımlamaktadır. Son olarak Ersoy (1995) ise bu iki sınıflandırmaya benzer nitelikte teknisyen plançı, savunmacı plançı, yapısalcı radikal plançı ve eleştirel plançı olmak üzere plançıların benimsediği etik değerlere ve bulundukları konumlara göre bir sınıflandırma yapmıştır. Teknisyen plançıyı ilk

sınıflandırmaya benzer bir şekilde problem çözücü, savunmacı plancıyı Davidoff'un tanımladığı şekilde güç mekanizmalarına dahil, politik ve dezavantajlı grupları koruyan; yapısal radikal plancıyı kapitalist devlet ve toplumun dinamiklerine göre şekil alan ve planlamaya somut yaklaşan; eleştirel plancıyı ise Habermas'ın tanımladığı gibi ideal iletişim biçimlerini kullanan, uzlaşmacı katılımcı ve gerçek veya doğru şekilde bilgilendiren olarak tanımlamaktadır (Ersoy, 1995). Literatürde daha nice sınıflandırmaya tabi bulunan bu rollerin birbirleri arasındaki farklar keskin bir şekilde olmamakla beraber değişen sosyo-politik koşullar meslekte plancıları hayatta kalmaya itecek ve etkinliklerini güvence altına alacak bir rol seçmeye yönlendirmektedir.

2.6 Güncel Planlama Yaklaşımları ile Etiğin Değerlendirilmesi

Planlama disiplini hem sosyolojik hem de felsefi düşüncelere dayanmaktadır. Bu düşüncelerin kapsamlı bir şekilde bir araya getirilerek oluşturduğu planlama teorileri veya yaklaşımları, insanın sosyal davranışlarının irdelenmesi ve planlamanın doğasının anlaşılması ile beraber etiğin konusuna dahil olmaya başlamıştır (Taylor, 1980). Planlama henüz genç bir disiplin olduğu için planlamada yapılan yanlışlar ve hatalar geçmişten günümüze kadar teorilerden ve uygulamalardan öğrenilmektedir. Bu nedenle planlama disiplini çoğu zaman çelişkilerle ve çatışmalarla dolu tartışmalı bir meslek olarak gözükmemektedir. Fakat plancılar bu çelişkilerden ve yanlışlardan ders çıkardıkça yeni teoriler gelişmekte, planlama süreci ve yöntemi daha iyi anlaşılmakta ve planlama mesleği örgüt olarak yeni ilkeler ve davranışlar kazanmaktadır. Planlama teorileri, profesyonel davranışların ötesine geçen etik standartları ortaya koymaktadır (Marcuse, 1976). Planlama teorileri geleneksel değerlere göre insanlar için en iyi olanı yapma ve insanı geliştirmeye yöneliktir. Fakat geçmişten günümüze gelene kadar kültür olarak ifade edebileceğimiz planlama yaklaşımlarına baktığımızda sınırlı sayıda etik duruşa sahip planlama yaklaşımının olduğunu ve buna bağlı olarak planlamanın kimin çıkarlarına hizmet edeceği konusunda farklılaşmaya gittiği söylenebilir.

İlk olarak planlamada klasik faydacılık yaklaşımını ele almak gerekirse araçsal akılcılık ile alakalı olan bu yaklaşım planlamayı teknik, tartışmasız ve değerler bakımından tarafsız görmektedir. Teknokratik rasyonalizm olarak anılan bu yaklaşım planlamanın sonuç odaklı yapıldığını, ortak amaçların çoğunluğun yararına olduğunu ve farklılıkların araçlar konusunda meydana geldiğini savunmaktadır.

Kısacası, yararcılık (faydacılık) felsefesi perspektifine dayanan bu planlama yaklaşımında bireylerin her birinin ve bütün toplumun refahının en üst düzeye çıkarılması oldukça önemlidir. Kapitalist toplumlarda var olan eşitsiz yapının görmezden geldiği hakçılık ilkesi bu planlama anlayışına da tesir ederek kamu yararı için refahın bireylere nasıl dağıtıldığından ziyade bütünde artırılmasını temel almaktadır (Ersoy, 2008). Akılcı rasyonel kapsamlı planlama yaklaşımında ise planlama sürecinin analiz edilebilen hedefler doğrultusunda teknik olarak toplumun yararı üzerine problem çözme odaklı olduğu söylenebilir. Kamu yararını belirleme konusunda planlamanın sezgi yoluyla kendi içindeki dinamikleri kullanarak değer yargıları ve görüşler üretebileceğini varsaymaktadır. Aşamalı planlama yaklaşımında planlamanın uygulamada sorun çözme mekanizmasına sahip olduğu ve planlama sürecine adım adım ufak değişimlerin rehberlik ettiği belirtilmektedir. Bu yaklaşımda aşamalı olarak adım adım bir yöntem izlenmesi ve yeniden değerlendirmeler veya düzeltmeler ile istenilen sonuca ulaşılması ahlaki değerlerin duruma bağlı değiştiğini ve çoğulcu olabileceğini göstermektedir. Savunucu planlama yaklaşımı, çıkar çatışmasının toplumun her sınıfında yaşandığını ve planlama sürecinde çoğulculuk yöntemiyle dezavantajlı grupların da haklarının savunulması gerektiğini öne çıkarmaktadır (Davidoff, 1965). Bu yaklaşım planlamanın değer yargılarından bağımsız yapılamayacağını ve ahlaki açıdan toplumda plancıların birleştirici kamu yararı anlayışına uygun olarak tarafsız bir şekilde mesleklerini yerine getiremeyeceğini öngörmektedir. Klasik liberalizm anlayışına göre planlama yaklaşımında ise bir toplumda en önemli olan şey bireysel özgürlük olarak öne çıkmaktadır (Ersoy, 2008). Bu yaklaşımda planlamanın özgürlük, hoşgörü, eşitlik ve adalet gibi kavramları el üstünde tutması ve plancının tutucu bir şekilde yasal olmayan şeylere müdahale etmekten kaçınması gerektiği savunulmaktadır. Ayrıca Ersoy'a (2008) göre klasik liberal görüşü benimseyen plancılar ayrı ayrı bireysel yararların toplamını kamusal yarara yormaktadır. Liberalizmin tetiklediği bireylerin oldukça öne çıkması düşüncesine karşın ortaya çıkan toplumcu planlama yaklaşımı ise planlamanın asıl amacının topluluk olması gerektiğini ve bununla beraber asıl olarak kamu yararı, akılcılık, katılımcılık ve doğa değerlerin ön plana çıkmasını savunmaktadır. Bu değerlerin birbirleri ile olan etkileşimi planlama için toplumun temelini ve kamu yararını için ise çelişen değerlerin uyumunu oluşturmaktadır (Demirci, 2005b). Öte yandan Marksist ahlaka dayanan planlama anlayışında ise planlamanın sosyalist bir

şekilde sosyal adaleti sağladığı varsayılmaktadır. Her birey için özgürlüklerin azami seviyede olması, fırsat eşitliği ve toplumda refah oldukça önemlidir. Fakat bu anlayışta sınıfsız bir toplumda sınıflar arası çıkardan söz edilemeyeceğinden bireyler arasındaki etik ve ahlaki değerler tartışılamamaktadır. Post modern planlama anlayışı ile gelişen iletişimsel planlama yaklaşımında rasyonel kapsamlı planlamaya teknik ve kamu yararı yönlerinden eleştirel yaklaşılarak basitlik, düzen, birlik, işlevsellik, bilim ve akılcılık kavramları yerine farklılık, çoğulculuk, estetik, kaos ve görecelik kavramlarını öne çıkarmaktadır. İletişimsel planlama bütün değerleri eşit seviyede görmekte, evrensel olarak etik ilkeler olmadığını savunmakta ve ahlaki davranışları göreceli görmektedir (Healey, 1992). Fakat bu yaklaşım etik konusunda planlama pratiğini değerlendirmek için ahlaki açıdan temel oluşturamamaktadır. Yine post modernist düşünceler ile evirilen bir diğer yaklaşım olan stratejik mekânsal planlama anlayışı küreselleşme, rekabetçiliğin artması ve yerelden globale yeni ağ ve örgütlenme biçimlerinin doğması ile sosyal ve ekonomik olarak toplumdaki her grubun planlamada söz sahibi olmasına ve ulaşılmak istenilen hedefe doğru esnek ve dinamik bir şekilde katılımcılığın oluşmasına olanak sağlamıştır (Ersoy, 2012). Son olarak çevre etiğine bağlı planlama yaklaşımına gelirse klasik liberal planlama yaklaşımlarının çevreye ilişkin değerleri ve sorumlulukları görmezden gelmesi ve küresel çevre krizlerinin ortaya çıkmasıyla çevre ve sürdürülebilir kalkınma düşünceleri ön plana çıkmıştır. Planlama camiasını oldukça derinden etkileyen bu büyük farkındalık geçmişte en önemli hedef olan ekonomik büyüme hedefi yerini doğal çevreyi korumaya bırakmıştır. Doğal çevreye ve ona göre şekillenen planlama etiğine ilişkin düşünce alanının oluşması insanları evrenin merkezine yerleştiren antroposentrik yaklaşımı değiştirmiş ve çevre bilincini oluşturmuştur.

Uluslararası ilk adım olarak 1972 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından düzenlenen Stockholm Konferansı'nda İnsan Çevresi Bildirisi'nin kabul edilmesiyle çevre konusunda ortak paydada buluşulmuştur. Öte yandan sürdürülebilirlik kavramından ise 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu'nda ilk defa söz edilmiştir. Daha sonra 1992 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından organize edilen Rio Konferansı'nda 172 ülkenin katılımıyla küresel ölçekte çevre sorunları ve sürdürülebilirlik tartışılmış ve Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi ve İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmıştır. Evrensel olarak sürdürülebilir kalkınma konusunda 2000

yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri ile ulusal politika olarak uygulanmak amacıyla yoksulluk ve açlık, evrensel olarak eğitim, cinsiyet eşitliği ve kadın, çocuk ölümü, anne sağlığı, hastalıklarla mücadele, çevresel sürdürülebilirlik ve küresel ortaklıklar olmak üzere 8 temel kalkınma ilkesi belirlenmiş ve 2015 itibarı ile gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 2015 yılına gelindiğinde ise Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin devamı niteliğinde 17 ana hedef ve 169 alt hedeften oluşan HABİTAT III: Yeni Kentsel Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nı (SKA) yayınlamıştır. Yoksulluk, açlık, sağlık, eğitim, cinsiyet, temiz su ve atık, sürdürülebilir temiz enerji, sürdürülebilir ekonomik büyüme, sürdürülebilir sanayileşme ve yenilik, azaltılmış eşitsizlikler, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sürdürülebilir üretim ve tüketim, iklim değişikliği, sürdürülebilir su altı yaşam, sürdürülebilir ekosistem, barış ve adalet ve küresel ortaklıklar olmak üzere 17 ilkeyi sürdürülebilir kalkınma gündemine alınmıştır. Özellikle SKA'nın on birinci ana amacı olan sürdürülebilir şehirler ve topluluklar amacının planlama disiplini ile doğrudan ilişkisi kurulması gerekmektedir. Günümüze gelene kadar dünyayı daha sürdürülebilir bir yere getirmek üzere ortak standartlar ve ulaşılabilir hedefler sağlamak amacıyla bu Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın yanı sıra aynı zamanda Birleşmiş Milletler tarafından 1976 Vancouver Habitat I ve 1996 İstanbul Habitat II Gündemleri, Kalkınmanın Finansmanı Üçüncü Uluslararası Konferansı Addis Ababa Eylem Gündemi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Paris Anlaşması, 2015–2030 Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, Denize Kıyısı Olmayan Gelişmekte Olan Ülkeler On Yıllık 2014-2024 Viyana Eylem Programı, Küçük Ada Devletleri Hızlandırılmış Eylem Yöntemleri (SAMOA), 2011–2020 En Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik İstanbul Eylem Programı, Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi, Nüfus ve Kalkınma Uluslararası Konferansı Eylem Programı ve Pekin Eylem Platformu gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak günümüzde halen çevrenin artan önemi ışığında planlama disiplini doğanın unsurlarına bağlı değerleri içselleştirmeye çalışmakta ve çevrenin bu artan önemi ile planlama için daha fazla etik ikilem oluşmaktadır. Sosyal ve ekonomik değerler ile çevresel değerlere bağlı çatışan etik konular ve gelecek nesiller ile şimdiki toplum arasındaki öncelikli haklar bu ikilemlerden bazılarıdır. Ayrıca kamunun da çevre konularına artan farkındalığı ve çeşitli çevre gruplarının çevresel varlıkları

sürdürülebilir kılmak amacıyla baskıcı faaliyetleri plancıların ahlaki seçimlerinin zorluğunu artırmaktadır (Flatman ve diğ, 1997).

2.7 Bölüm Değerlendirmesi

Düşünce tarihi boyunca farklı kültürel dinamiklerin etkisiyle farklı etik tanımların ortak noktası baz alınırsa etik, ahlaki temelde ödev, sorumluluk, erdem gibi kavramlarla ilişkili bir biçimde iyi bir yaşamın nasıl olması gerektiğinin açıklanması olarak tanımlanabilmektedir. Etik kavramının tarih boyunca insanın temel olarak neyi seçmeliyim, ne yapmalıyım ve ne istemeliyim kaygısıyla en yüksek iyi, doğru eylem ve irade özgürlüğü sorunlarını çözmeye çalışması insanın belli bir amaca göre var olduğunu ve etiğin bu amaçlılık doğrultusunda var olageldiğini açıklayabilmektedir (Cevizci, 2002). Etik kavramı geçmişte kimi zaman sonuççu bir temelde kaynağın akıl olduğu ve insanın yaşam amacının iyi ve erdemli olmak olduğu bir yapıda, kimi zaman din ve tanrıya dayanan teolojik görüşlere göre şekil alan bir yapıda ve kimi zaman da faydacılık, bilim ve özgürlük felsefeleri etkisinde olan bir yapıda tanımlanmıştır. Bu karşılıklı düşünceler ile beraber günümüzde ise etik, yeni şekillerde ve alanlarda geliştirilmiştir. Günümüzde etik konusunda bilim, teknoloji ve toplum evrensel olarak üçlü bir sinerji içerisinde ele alınırken bilimsel gerçekler ve bilimsel bilgiler sosyal yapılar olarak da kabul edilebilmektedir. Etiğin araştırma alanları normatif etik, metaetik, betimleyici etik ve uygulamalı etikten oluşmaktadır. Bunlardan normatif etik, günümüzde erdem etiği, sonuçculuk ve deontolojik etik olmak üzere üç ana teorik yaklaşıma ayrılmaktadır. Uygulamalı etik kısaca, normatif etik kuramların pratik sorunlara uygulanması olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada planlamada etik üzerine bir değerlendirmeye gidildiği için asıl olarak etiğin uygulamalı etik alanı öne çıkmaktadır. Planlama mesleğinde olduğu gibi diğer mesleklerde de ülkemizde ve dünyada özellikle pratikteki sorunlar karşısında etik uygulamalar üzerine çalışma eğilimi giderek artmaktadır. Profesyoneller yaptıkları mesleğe ilişkin görevlerini ve sorumluluklarını yerine getirirken, kamuyu ve kendilerini yönlendiren bir dizi etik değer tarafından yönlendirilmektedir. Meslek etiğine bağlı evrilen etik kodların varlığı mesleklerin meşruiyeti için oldukça önemlidir. Etik kodların mesleğin doğası hakkında normatif bir anlayış sağlaması mesleklerin varoluş sebeplerini açığa çıkarmaktadır (Howe, 1980a). Etik kodların, bir meslekte iyi olarak tanımlanmış standartları uygulamanın bir kodlaması olarak meslek mensubunun uygulamada

karşılaştığı çelişkilerde, meslek etiğine göre seçim yapma yolunu yönlendirmesi profesyonelleşme için oldukça önemlidir (Harris, 1994, s. 109). Dolayısıyla mesleğin dayandığı ahlaki değerleri iyi yazılmış ve mesleğin özü üzerine detaylıca düşünülmüş kodlar, mesleği icra ederken çelişen sorumluluklar veya ikilemler söz konusu olduğunda duruma göre yapılması gereken en önemli görevin veya uygulamanın ne olduğunu söylemektedir (Hendler, 2005, s. 54). Bu yüzden mesleki kuruluşların ve meslek ileri gelenlerinin meslek alanlarının şekillendirdiği değerleri kodlayıp, meslekleri insanlar için etkili, saygın ve profesyonel bir konuma getirmesi mesleklerin önem kazanması ve gelişmesi amacıyla yapılması gereken en önemli görevlerden biridir. Etik kodların değeri, uygulamada ilkeleri anlamının ve yargılamanın yanı sıra duygulara hitap etme niteliğinden de kaynaklanmaktadır. Akıl kadar duygusal unsurların da etkili kodların nasıl oluşturulacağına karar vermede önemli olduğu ve bu unsurların etik davranışı motive etmede oldukça etkili olduğu bilinmelidir.

Plancıların mesleki değerlerini ve sorumluluklarını belirleyen etik kodlar, doğru ve yanlış davranışı irdeleyerek planlama hakkında sahip olunan bilgilerin kullanımının etik bir mesele olarak nasıl yönetilmesi gerektiği konusunda çerçeve oluşturmaktadır. Planlamada ortak fayda için en doğru eylemi seçerken belirli ahlaki değerlerin ve etik ilkelerin plancılara rehberlik etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda belirli bir toplumun mutluluğunu en üst düzeye çıkarma yaklaşımı olarak tanımlanan faydacılık felsefesi planlama disiplininin konusu haline gelmiştir. Günümüze gelene kadar planlama pratiğinde faydacılık yaklaşımı, planlamada etik konusunda diğer yaklaşımların ve yöntemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Plancılar, genel olarak eylemlerin sonuçlarına göre sonuççuluk ve etik egoizm yaklaşımları; sonuçsal olmayanlarına göre ise deontolojik etik ve erdem etiği yaklaşımları ile değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımlar doğrultusunda planlamada etik tartışmalarının daha çok teşvik edilmesi ve etik konusunda araştırma alanlarının plancılar tarafından geliştirilmesi planlama açısından oldukça önemlidir. Planlama camiasında öğrencilerden akademisyenlere ve özel sektör çalışanlarından kamu çalışanlarına kadar tüm plancıların etik konulardan ve ahlaki değerlerden haberdar olması gerekmektedir. Planlama disiplini kolektif bir şekilde kendi etik kurallarını ve değerlerini zaman içinde daima geliştirmelidir. Etik konusunun planlamanın ve diğer profesyonel meslek gruplarının gelişmesi açısından önemli bir konumda olduğunun kabul edilen bir gerçek olması, gelecekte özellikle

genç plancıların ve çeşitli meslek dallarındaki uzmanların veya yöneticilerin planlamada etik üzerine çalışmalarını tetikleyecektir.

Plancılar mesleki uygulamalarında karşılaştıkları farklı olaylarda etik olarak çeşitli rollere bürünmektedirler. Plancıların tercih ettikleri rollere göre sahip oldukları etik değerleri ortaya çıkarmaktadır. Bu etik değerler, kendilerini ve kamuya karşı sorumluluklarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla plancılar seçtikleri rol ile beraber o rolün tüm mesleki etik yükümlülüklerini almak durumundadır. Fakat çok disiplinli bir alan olan planlama, plancıların farklı farklı alanlardan bilgi ve sorumluluklar koordine etmesini gerektiren bir alan olduğu için geniş bir kamu ve işveren yelpazesıyla oldukça fazla etkileşime maruz kalmaktadır. (Flatman ve diğ, 1997). Buda plancıların bilgi ve bakış açılarını genişletmekte ve etik ikilemlerle ya da sorunlarla giderek daha fazla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda literatürdeki çalışmalarda bu etik ikilemlere bağlı tercihler baz alınarak yapılan sınıflandırmalara göre teknisyen, politikacı, melez ve kariyer odaklı plancı rolleri ideal bir sınıflama olarak kabul edilmektedir. Günümüzde plancılar, artık daha fazla topluluk ve çıkar grubuyla etkileşimde bulunmakta ve buna paralel olarak plancıların karşılaştıkları etik konular daha da belirginleşmektedir. Plancıların yaşadıkları toplumdaki kültürel, ideolojik, sosyal vb. dinamiklere göre değişen pozisyonları ve buna bağlı şahsi tercihleri bu dört farklı plancı rollerinden birisini öne çıkaracaktır. Sonuç olarak plancının kendisine, ailesine, toplumuna, işverenlerine, mesleğine vb. gibi ahlaki değerlerine bağlı sorumlulukları giderek artmaktadır. Bu bağlamda plancıların ahlaki analizler yapması ve ileride bunları geliştirmesi beklenmektedir.

Güncel planlama yaklaşımlarının ve yapılan çalışmaların etik konusunda farklı bakış açıları içerdiği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Planlama yaklaşımları etik sorunlar karşısında plancıların nasıl davranması gerektiği ile alakalı farklı ilkelerin geliştirilmesine ön ayak olmuştur. Fakat meslek olarak dünyada ve ülkemizde bu ilkeleri uygulamada ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Planlamanın değerler olarak değişkenliği planlama yöntemlerine ve planlamanın sonucuna doğrudan etki etmektedir. Dolayısıyla bu değerlerin evrenselliği sorgulanmalıdır. Planlama kuramlarına, teorilerine veya yaklaşımlarına bağlı değişen bireysel yarar, toplumsal yarar ya da gelecek nesillerin yararlarının öncelik bakımından değer sıralaması farklılaşmaktadır. Bu farklılığa rağmen planlama disiplininin genel olarak sonuççu bir yaklaşım benimsediği söylenebilmektedir. Bu bağlamda güncel planlama

yaklaşımlarına göre planlamayı sonuççu ve benzeri belli teorik yaklaşımlar temelinde ahlaki olarak tartışmak önem arz etmektedir. Bu tartışmalar üzerine akademik olarak iyi kurgulanmış bir araştırma tasarımı ile planlama pratiğinde gösterilen davranışların analiz edilebilmesinin sağlanması; Klosterman'ın (1985) da belirttiği toplumun ortak çıkarlarına göre hareket etme, bilgiye dayalı karar alma ve toplumun her kesiminin haklarını koruma gibi planlama disiplininin DNA'sını oluşturan eylemlerin etik olarak değerlendirilmesinin önünü açabilir.





3. ŞEHİR PLANLAMADA MESLEKİ ETİK KODLARIN EVRENSELLİĞİ

Bu bölümde ilk olarak günümüze kadar farklı ülkelerdeki plancıları temsil eden kurumların yayınladığı etik kodlar ayrı ayrı incelenmiştir. Ardından bu etik kodların değerlendirilmesi karşılaştırmalı olarak yazım dili, muhataplar ve sürdürülebilirlik sınıflandırmaları ile ortaya konulmuştur. Dünyada farklı uluslara ait etik kodların içerdiği özgün ve evrensel değerler analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

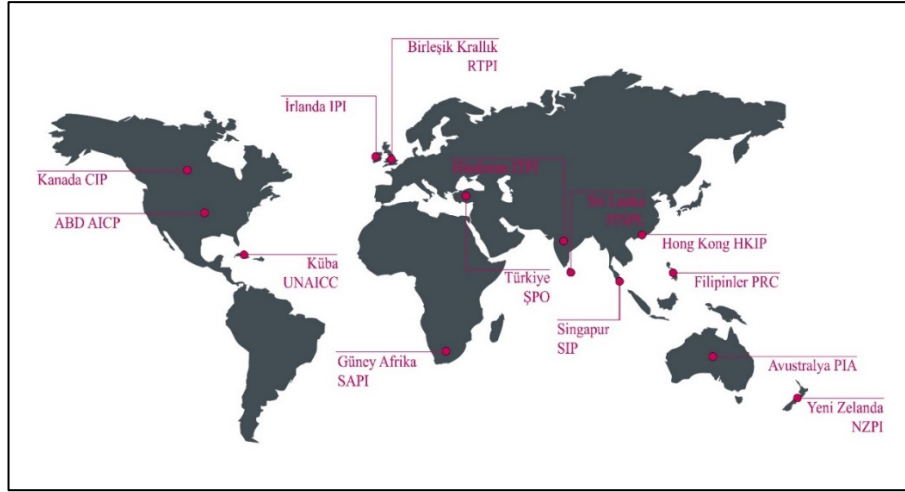
3.1 Şehir Planlamada Etik Kodlar

Planlama mesleği içinde davranış kuralları ve etik kurallar olarak kabul edilen etik kodlar vardır. Flatman ve diğ. (1997) göre etik kurallar, planlama mesleğinin normatif ve etik yönleriyle ilgili vizyon sahibi ifadelerden oluşurken davranış kuralları çıkar çatışması ve mesleki yeterlilik gibi mesleki davranış içermektedir. Planlama mesleğindeki etik kodlar, planlama profesyonellerinin günlük davranışlarına karar vermelerini desteklemek için referans noktası olarak merkezi bir rehber görevi görmektedir. Etik kodlar, bir planlama topluluğunun üyelerinin misyonunu, ilkelerini ve değerlerini açıklığa kavuşturmak ve ayrıca onları profesyonel davranış standartlarına bağlamaktadır. Etik kodlar, bir bütün olarak planlama uygulayıcısından beklenen uygulama standartlarını tanımlamak üzere beyan edilmektedir. Kamu yararı temelli hareket, planlama disiplinde planlama eyleminin ahlaki olarak nasıl yapıldığı konusunda önemli bir husustur. Planlamada etik kodlara ihtiyaç kamu hizmetine ve planlama eğitime uyum konusunda, plancının görevini yerine getirirken bağımsızlığı hususunda ve kendi kendini düzenleyen bir planlama kurumu içindeki bireysel plancıların nizamını sağlamaya ilişkin ortaya çıkmaktadır (Hendler, 2005). Planlamada etik kodlar genellikle diğer mesleklerin etik kodlarında olduğu gibi bireyler veya gruplar tarafından profesyonel bir organizasyon oluşturduğunda hazırlanır. Bu kodlar benzer bir meslek kuruluşundan alınıp düzenlenebilmekte, yeni olarak oluşturulabilmekte veya doğrudan başka kurumlardan alınabilmektedir. Etik kodların oluşturulması için planlama kurumları tarafından dikkat edilmesi gereken bu kodların üye plancıları doğru eylemlere yönlendirme amacı taşımaları gerekmektedir.

Plancıların kurumsal bir etik kurallar bütününe bağlı olması durumunda ahlaki davranışların bağımsız olarak bireysel kararlara bırakılmaması sağlanmaktadır (Ersoy, 2008). Bununla beraber mesleğe yeni katılan plancıların yaşadıkları toplumda planlamaya ilişkin bağlı bulundukları kurumun kodlarında yer alan ilkelere bağlılıklarını detaylı bir şekilde incelemesi gerekmektedir. Kodların etkili olabilmesi için planlama organizasyonunun bütün üyeleri tarafından kabul edilebilir ve uygulanabilir olması gerekmektedir. Planlama kurumlarının kodları, büyük ölçüde plancıların profesyonel davranış kurallarına odaklanan kısa kodlardan veya planlama çalışmalarının yürütülmesinde kullanılacak değerleri vurgulayan kodlardan oluşmaktadır. Kod aynı zamanda bir planlama topluluğunun etik ile ilgili belgelerini, hizmetlerini ve diğer kaynaklarını içerebilmektedir.

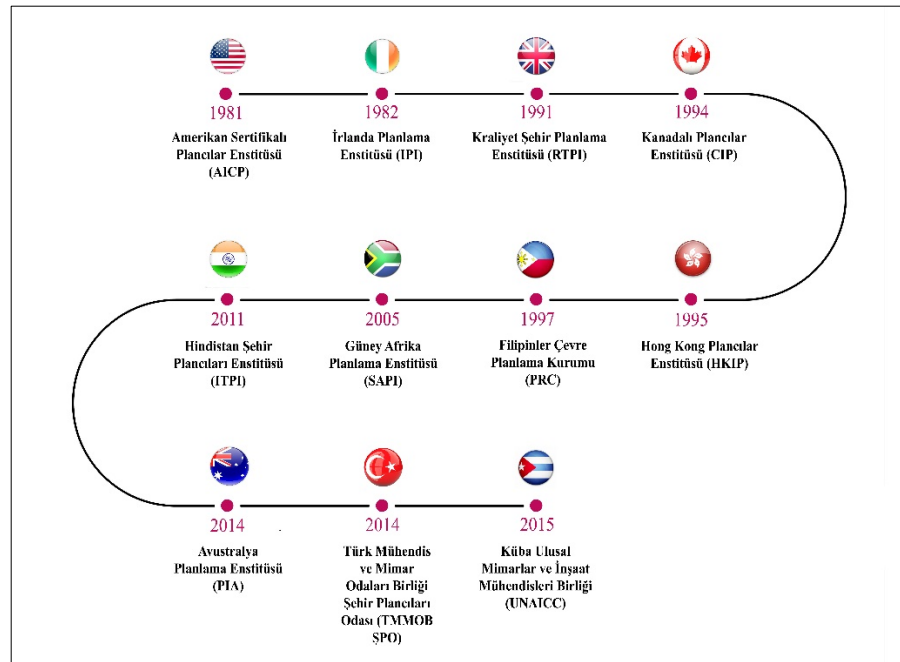
Planlama kurumlarının formüle ettiği ilkeler ve değerler planlama etiği kodlarını ve davranış kurallarını tanımlamada yetersiz kalmamalıdır. Kodlar, ilkeleri ve değerleri yeterince açık bir şekilde ifade ederse plancılar tarafından kullanılma gücü artar ve plancıların hizmetleri kamu için daha verimli hale gelir (Marcuse, 2014). İnsan odaklı iş yapıldığı ve insanlar bir kuruluştaki beraber çalıştıkları sürece, etik ikilemler her zaman mevcut olacak ve bu nedenle planlama profesyonellerine yol gösterme ihtiyacı etik kodlar ile sağlanacaktır. Ancak etik kodların içerdiği ilkeler ile etiğe ilişkin zorlukların ve pratikteki yanlış yönlendirmelerin önüne geçilebilir. Dolayısıyla planlamadaki ahlaki meseleler bu araştırmada incelenen planlama enstitülerinin ve benzeri diğer planlama kurumlarının teşvikleri ile sürekli olarak profesyonelce tartışılmalı ve etik konuları hep ön planda tutulmalıdır (Şekil 3.1).

Etik kodların şehir planlama açısından kökenine bakıldığında ilk olarak planlama kurumlarının kurulduğunu ve bu kurumların mesleki etik kodlarını oluşturduğu görülmektedir. Bilinen ilk organize planlama hareketi olan Ulusal Şehir Planlama Konferansı, 1909 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Washington’da yapılmış ve paralelinde 1917 yılında Amerikan Plancılar Enstitüsü’nün (AIP) kurulmasına vesile olmuştur. 1948 yılına gelindiğinde AIP, mesleki davranış kurallarını yayınlamış ve 1970’lerden sonra plancıların sosyal ve mesleki sorumluluklarına ait kodları geliştirmiştir. Daha sonraları Amerikan Sertifikalı Plancılar Enstitüsü (AICP) adını alan AIP 1981 yılında "Mesleki Davranış ve Ahlak Kodu" nu yayınlamış ve 1987 yılında Amerikan Planlama Cemiyeti (APA) günümüzde referans olarak kabul edilen etik kodları hazırlamıştır.



Şekil 3.1 : Etik kodlara sahip ülkeler ve mesleki kuruluşlar.

Takip eden zamanda 1982 yılında İrlanda Planlama Enstitüsü (IPI), 1991 yılında Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü (RTPI), 1994 yılında Kanadalı Plancılar Enstitüsü (CIP), 1995 yılında Hong Kong Plancılar Enstitüsü (HKIP), 1997 yılında Filipinler Çevre Planlama Kurumu (PRC), 2005 yılında Güney Afrika Planlama Enstitüsü (SAPI), 2011 yılında Hindistan Şehir Plancıları Enstitüsü (ITPI), 2014 yılında Avustralya Planlama Enstitüsü (PIA) ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası (TMMOB ŞPO) ve son olarak 2015 yılında Küba Ulusal Mimarlar ve İnşaat Mühendisleri Birliği (UNAICC) tarafından etik kodları veya mesleki davranış kuralları yayınlanmıştır (Şekil 3.2).



Şekil 3.2 : Etik kodların ülkelere göre tarihsel oluşum süreci.

Bunlara ek olarak Singapur, Yeni Zelanda ve Sri Lanka gibi ülkelerinde kendi planlama kurumlarına ait davranış kodları bulunmaktadır. Diğer ülkeleri veya toplulukları temsil eden planlama kurumlarının da mesleki etik ilke ya da davranış kurallarını oluşturması oldukça önemlidir. Ersoy (1995) planlamanın meslek olarak meşruiyetini kazanması amacıyla planlama kurumları tarafından mesleki etik değerler listesi hazırlanmasının son derece önemli ve zaruri olduğunu belirtmektedir. Bu bölümde dünyada farklı planlama kurumları tarafından yayınlanan bu etik kodlar ya da davranış kuralları açıklanıp değerlendirilecek ve kodlar arasında karşılaştırılmalı bir analiz yapılacaktır.

3.1.1 Kuzey Amerika

Bu başlık altında Kuzey Amerika Kıtası ülkelerinden olan Amerika Birleşik Devletleri'nde Amerikan Sertifikalı Plancılar Enstitüsü (AICP), Kanada'da Kanadalı Plancılar Enstitüsü (CIP) ve Küba'da Küba Ulusal Mimarlar ve İnşaat Mühendisleri Birliği (UNAICC) kurumları tarafından yayınlanan etik metinler ele alınmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri

1978 yılında ABD'de şehir planlamayı temsil eden profesyonel bir kurum olarak kurulan Amerikan Planlama Cemiyeti (APA), Amerikan Plancılar Enstitüsü (AIP) ve Amerikan Planlama Görevlileri Derneği'nin birleşmesiyle oluşmuştur. APA yaklaşık 120.000'ine yakın üyesi ve 54 bilim dalı ile dünyanın en büyük bilimsel ve profesyonel kurumlardan biri olarak kabul edilmektedir. Amerikan Sertifikalı Plancılar Enstitüsü (AICP), APA'nın profesyonel planlama enstitüsü olarak kabul edilmekte ve organizasyonun yaklaşık 40.000 üyesini içermektedir. ABD'deki şehir planlama uzmanlarını belgelendirmekte ve etik, mesleki gelişim, planlama eğitimi ve uygulama standartları alanlarında plancılara yol göstermektedir. APA'nın 1948'den 1992 yılına kadar plancıları için güncelleyip hazırladığı planlamada etik ilkeler ve davranış kodları sırasıyla 1981, 1991, 2005, 2009 ve 2016 yıllarında AICP tarafından revize edilmiş ve üyelerinin karşılaştıkları zor etik ve ahlaki ikilemleri çözmek amacıyla geliştirilmiştir. Geliştirdiği kodlardaki ortak özellik dürüstlük, adalet, hesap verebilirlik ve kamu yararına hizmet ilkelerini etik kurallar ve mesleki davranışlar açısından kodun merkezine koymasındır.

AICP, plancılarını etik kurallar ve mesleki davranış kodları ile uygulamada yönlendirmeyi amaçlamaktadır. AICP Etik ve Mesleki Davranış Kuralları arzulanan

ilkeler (A), davranış kuralları (B), istişari görüş (C), suistimal prosedürleri (D) ve disiplin üyeleri (E) olmak üzere 5 bölümden oluşmaktadır (Url-1). İlk bölüm olan arzulanan ilkeler ya da idealler bölümünde plancıların kamuya, müşterilere, işverenlere, mesleğe ve meslektaşlara karşı sorumlulukları 21 ilke ile çerçevelenmekte ve plancıların bu ilkelere göre hareket etmesi beklenmektedir. A bölümündeki prensiplere uyulmaması bir disiplin cezası veya görevi kötüye kullanma durumu için bir neden oluşturmamaktadır. B bölümü olan davranış kuralları ise plancılarının sorumlu davranış kurallarını yani yapılmaması gerekenleri içermektedir. Bu kurallar 26 maddeden oluşmakta ve herhangi biri ihlal edilirse suçlanma, soruşturma ve sertifika kaybı gibi yaptırımlar uygulanabilmektedir. A ve B bölümünde yer alan ilkelerin çeşitli çelişkilere sahip olabileceğinin kabul edilmesine rağmen bu bölümler temelde tüm insanların refahı için kamu yararına hizmet etmek ve dürüstlük ile beraber büyük bir sorumlulukla hareket etmek üzerine kurgulanmıştır. C bölümü kodun resmi veya gayri resmi bir danışma kararını nasıl alabileceğini açıklayan usulleri ve etik görevlisinin yıllık raporunu içermektedir. D bölümü ise görevi kötüye kullanma şikayetlerinin nasıl yapılabilceğini, nasıl araştırıldığını ve plancılarının nasıl yargılandığını açıklayan prosedür hükümlerini içermektedir. Son olarak E bölümü, ciddi bir suç veya tutarsız davranış gibi durumlarda plancıya karşı uygulanacak disiplin cezaları ile ilgili usul hükümlerini ve etik konusunda danışmaya ilişkin ayrıntıları içermektedir. APA veya AICP, genel olarak bu kodda Amerikan Planlama Cemiyeti'nin tüm üyelerinin daha iyi ve kapsayıcı topluluklar kurma hedefinde olduğunu, halkın şeffaf bir şekilde bu ilkelerle bilgilendirildiğini ve üyelerin şehir planlamadan çıkarları etkilenen tüm insanlara karşı sorumluluklarına saygın bir şekilde bağlı olduklarını belirtmektedir. AICP kodunun içerdiği tüm ilkeler, yalın bir biçimde plancılarının kolektif olarak eylemlerini gerçekleştirdiği ya da bir bütünün parçaları gibi beraber hareket ettiği bir hitap tarzıyla yazılmış bir kendi kendine söz verme metni olarak görülebilir. Özellikle AICP'in hazırladığı ahlaki temelli oluşturulan kural ve ilkeler ağırlıklı etik kod, diğer çoğu planlama kurumunun etik kodlarını hazırlamasına ilham kaynağı olmuş ve birçok farklı etik kod, bu kodun bölümlerine ve ilkelerine benzer bir biçimde tasarlanmıştır.

Kanada

Günümüzde yaklaşık 7.000 planlama profesyoneline sahip Kanadalı Plancılar Enstitüsü (CIP), 1919 yılında Kanada'nın planlama topluluğunun ortak organizasyonu

olarak kurulmuştur. Şehir plancıları tarafından kamunun, işverenlerin ve karar vericilerin haklarının savunulması, kentsel ve kırsal toplulukların sağlığının ve refahının sağlanması, fiziksel, ekonomik ve sosyal verimliliği göz önünde bulundurarak arazinin, kaynakların ve hizmetlerin yönetilmesi amacıyla kurulmuştur. CIP, ulusal düzeyde planlama mesleğinin etik kodlarını tanımlayan bir çerçeve sunmakta ve bu çerçeve içinde CIP'in bünyesinde olan şubeleri Atlantik Plancılar Enstitüsü (API), Alberta Profesyonel Plancılar Enstitüsü (APPI), Manitoba Profesyonel Plancılar Enstitüsü (MPPI), Ontario Profesyonel Plancılar Enstitüsü (OPPI), Britanya Kolumbiyası Planlama Enstitüsü (PIBC), Saskatchewan Profesyonel Plancılar Enstitüsü (SPPI) ve Québec Plancılar Enstitüsü (OUQ) kendilerine ayrı mesleki etik kodlar oluşturabilmektedir. Bu kapsamda Britanya Kolumbiyası başta olmak üzere bazı şubeler kendi etik kodlarını düzenlemiş ve kendi üyelerinin davranışlarıyla ilgili inceleme, yürütme ve disiplin konusunda sorumluluk almıştır. Kökeni 1994 yılına dayanan, 2002 yılında revize edilen ve 2016 yılında son halini alan CIP'in etik kodları, 2 bölüm ve 4 ekten oluşmaktadır (Url-2). İlk bölümde etik kodların kökeni hakkında bilgilendirme ve konuya ilişkin bir giriş yapılmaktadır. Bu bölüm ilkeleri oluşturan değerlerin nasıl oluştuğu ve nasıl birbirleri ile etkileşime geçtiği, etik konusunda üyelerin nasıl eğitildiği ve kodların nasıl geliştirilebileceği gibi sorular ile açıklayıcı bir nitelikte formüle edilmiştir. İkinci bölümde ise tavsiyeler olarak adlandırılabilen 10 öneri ve bu önermelerin sebebinin altını somut olarak dolduran ve arka planını açıklayan metinler bulunmaktadır. Son bölümde etik kodları (A), mesleki davranış kuralları (B), kod yönetim yönergeleri (C) ve görev kuvveti üyeleri (D) olmak üzere 4 ek bulunmaktadır. Etik kodları bölümünde 2 temel kavram olarak plancıların işlerinde yetkin ve dürüst olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Mesleklerini ustaca, bağımsız ve büyük bir sorumlulukla yerine getirmelerini öğütleyen bu kavramlar 7 ilke ile detaylıca açıklanmıştır. Mesleki davranış kurallarında ise plancıların kamu yararına, müşterilere, işverenlere, mesleğe ve meslektaşlara karşı sorumlulukları 24 maddede verilmiştir. Kod yönetim yönergeleri ekinde ise şikayetler, itirazlar, disiplin komitesi, yaptırımlar, istifa ve fesih konularına ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Son ek olan görev kuvveti üyeleri ise etik standartları görev gücünü temsil eden üyeleri ve yardımcı üyeleri göstermektedir. Kodun genel olarak belirli temel kavramlar ile şekillendirilmiş temalara sahip olması ve baştan sona kapsayıcı ve sistematik bir şekilde hazırlanması kodu özlü ve komple kılmaktadır. Kodun diğer

eyaletlerdeki kurumlara bir model olarak hizmet verme gayesi, ilkelerin mesleki tutumlarda minimum standartlar olarak oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bu kapsamda diğer kodlardan farklı olarak CIP, etik kodunun kurumlar ve plancılar tarafından daha net anlaşılması için mesleki davranış kuralları bölümünde her kuralın altına uyulmaması ya da yapılmaması gerekeni örnek olay şeklinde açıklayarak belirtmiştir.

Küba

Küba Ulusal Mimarlar ve İnşaat Mühendisleri Birliği (UNAICC) 1983'te sosyalist sivil toplumunun bir parçası olarak kurulmuştur. Günümüzde yaklaşık 13.000 üyeye sahip bu kurum, ulusun devrimsel tarihi ile beraber inanılan değerleri savunmak, özgürleşmek, değişmek, adaleti sağlamak ve yalan söylememek üzere 2015 yılında etik kurallarını yayınlamıştır. İlkeler ve etik kurallar, kurum hakları, nihai hükümler ve özel hükümler olmak üzere 4 bölümden oluşan bu metin mühendisler, mimarlar ve plancılar başta olmak üzere tüm UNAICC üyelerini etik kavramı ile motive etmek ve üyelerin davranışlarını düzenlemek amacıyla oluşturulmuştur (Url-3). İlk bölüm, Küba ulusunun inançları, değerleri ve gelenekleri (I), kişisel ve mesleki bütünlük (II), iş performansı (III) ve dayanışma ilkeleri ve sosyal disiplin (IV) olmak üzere 4 temel ilkedен oluşmakta ve bu ilkelerin etik standartları 34 maddede açıklanmaktadır. Diğer bölümlerde ise kurumun kodların işleyişine ilişkin hakların, hükümlerin ve düzenlemelerin bulunduğu toplamda 5 maddede yapılan tanımlamalar yer almaktadır.

Genel olarak etik kodun geniş maddeleri incelendiğinde toplumun sosyalist karakterinin bu etik kodu oldukça etkilediği görülmektedir. Kodların derin ve oldukça fazla sosyal içeriğe sahip bir dille inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kamuya, mesleğe ve meslektaşlara hitap eden ilkeler oldukça fazla vurgulanmış ve detaylı bir şekilde üzerinde durulmuştur. Fakat metnin bütününde karar vericiler, iş verenler ve müşteriler hakkında üyelerin takip etmesi gereken herhangi bir etik kod veya davranış kuralı bulunmamaktadır. Sonuç olarak devrim öğretileri ve sosyalizm ilkeleri ile eğitilmiş Küba mimarlarının, mühendislerinin ve plancılarının dürüstlük ve haysiyet duygusuna sahip olduğu kabul edilmiş, tüm profesyonellerin mesleklerini istekle ve güvence vererek yapması öğütlenmiş ve üye olan herkesin ortak olarak bu etik kurallara uyması gerektiği belirtilmiştir. Diğer kurumlarda olduğu gibi UNAICC da mesleki faaliyetleri en iyi şekilde geliştirmek için kodları teşvik etme aracı olarak kullanmaktadır.

3.1.2 Avrupa

Bu başlık altında Avrupa Kıtası ülkelerinden olan Birleşik Krallık'ta Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü (RTPI) ve İrlanda'da İrlanda Planlama Enstitüsü (IPI) kurumları tarafından yayınlanan etik metinler ele alınmıştır.

Birleşik Krallık

Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü (RTPI), İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda'daki planlama profesyonellerini temsil eden ana organ olarak 1914 yılında kurulmuş ve amacını kamu yararı adına şehir planlama ile ilişkin alanlarda sanat ve bilimi ilerletmek olarak belirlemiştir. RTPI, 1991'den 2016 yılına kadar mesleki davranış kurallarını belirli aralıklara sürekli olarak güncellemiş ve 2018 yılında 25.000'den fazla üyesi olduğunu belirtmiştir. RTPI hazırlamış olduğu profesyonel davranış kodu ile üyelerinin en yüksek mesleki ve etik standartlara uyduğunu ve böylece işverenler, müşteriler ve kamunun RTPI'ya güvendiğini savunmaktadır. Bu etik kod, üye plancıların uygulama bakımından kendilerinden beklenen etik ve mesleki davranışları ortaya koyan standartları belirtmektedir. Bu koda göre plancıların sırasıyla yetkinlik, dürüstlük ve liyakat, bağımsız mesleki yargı, gerekli özen ve gayret, eşitlik ve saygı ve son olarak mesleki davranış (meslek itibarı) olmak üzere 5 temel ilkeye uyması beklenmektedir (Url-4). Bu 5 ana prensibin altında 24 madde ve 5 genel hükümden oluşan toplam 29 maddelik ilkeler bütünü bulunmaktadır. Devamında ise RTPI Profesyonel Davranış Kodu'nun ekler kısmı, tamamlayıcı düzenlemeler (A), ilgili tüzükler (B) ve disiplin eylemleri (C) olmak üzere 3 ana bölümden oluşmaktadır. A bölümü sürekli mesleki gelişim, reklam, RTPI logosunun kullanımı, RTPI ile bilgi paylaşımı, sigorta düzenlemeleri, sertifikaların denetlenmesi, sorumsuzluk, planlama uygulaması ve kodun geçerlilik tarihi hususlarını kapsamaktadır. B bölümü RTPI'ya üyeliğin yürütülmesi ve üyeliğin sonlandırılması konularını içermektedir; C Bölümü ise disiplin işlemlerinin yönetimi ve disiplin cezasının verilmesine ilişkin bazı kuralları içermektedir. İlk bölümde kamu yararı konusunda oldukça fazla maddesi bulunan ilkeler bütünü daha çok plancıda bulunması gereken erdemleri içermektedir. Kodun temel ilkelerini içeren kısmında uygulamaya ilişkin profesyonel davranışların, ilkelerin ve kuralların ağırlığı hissedilmektedir. Fakat diğer bölümlerde daha çok yasal ve prosedür üzerine yoğunlaşılması metnin tamamına bakıldığında RTPI kodunun hukuksal bir dille yönetmeliğe benzer bir nitelikte formüle edildiğini göstermektedir. RTPI, Profesyonel Davranış Kodu ile ulusal ve uluslararası planlama standartlarında

kurumun ve mesleğin konumunu korumaya, bilgili bir toplum oluşturmaya ve kamu yararını hayır amaçlı teşvik etmeye çalışmaktadır.

İrlanda

1975 yılında kurulan İrlanda Planlama Enstitüsü (IPI), İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzey İrlanda'da fiziksel, mekânsal ve çevresel planlama yapan profesyonel plancıları ve çevre uzmanları temsil eden bir profesyonel kuruluş olarak planlamanın kalitesini yükseltmek ve geliştirmek, planlama mesleğinin görüşlerini tarif etmek ve eğitim ve çevre bilincine katkıda bulunmak üzere çalışmaktadır. IPI'nın misyonu planlama mesleğini sunarak, geliştirerek ve teşvik ederek ortak yararın çıkarına yönelik planlamayı ilerletmektir. İrlanda'da kentsel, kırsal ve bölgesel planlama sanatını ve bilimini toplumun yararına geliştirmek ve planlama standartlarını yükseltmek amacıyla İrlanda Planlama Enstitüsü tarafından Etik Kodu ve Mesleki Davranış Kuralları 1982 yılında kabul edilmiş; 2000 ve 2010 yıllarında ise revize edilmiştir. Bu kod topluma karşı yükümlülükler, müşteriler, meslektaşlar ve işverenlerin yükümlülükleri ve icra takibi ve disiplin cezası olmak üzere 3 ana bölüme ayrılmıştır (Url-5). İlk 2 bölüm 19 ilkeden oluşmakta; son bölüm ise 13 madde de yaptırımları tanımlamaktadır.

3.1.3 Asya

Bu başlık altında Asya Kıtası ülkelerinden olan Türkiye'de Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB ŞPO), Hindistan'da Hindistan Şehir Plancıları Enstitüsü (ITPI), Sri Lanka'da Sri Lanka Şehir Plancıları Enstitüsü (ITPSL), Singapur'da Singapur Plancılar Enstitüsü (SIP), Hong Kong'ta Hong Kong Plancılar Enstitüsü (HKIP) ve Filipinler'de Filipinler Çevre Planlama Kurulu (PRC) kurumları tarafından yayınlanan etik metinler ele alınmıştır.

Türkiye

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olarak 1954 yılında kurulmuştur. Bünyesinde 24 meslek odası barındıran TMMOB'ın 2019 yılı itibari ile yaklaşık olarak 580.000 üyesi bulunmaktadır. Şehir Plancıları Odası ise yine 1954'te TMMOB'a bağlı olarak kamunun çıkarları doğrultusunda şehir planlama bilimini geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Genel olarak odanın görevi kamu ile şeffaflık ve dürüstlük üzerine ilişkilerin kurulmasını, doğal ve kamusal varlıkların korunmasını, planlama eğitimi ile

ilgilenilmesini ve plancılara ilişkin sorunların çözülmesini sağlamaktır. Günümüzde yaklaşık 10.000 üyesi bulunan Şehir Plancıları Odası, 2014 yılında Mesleki Etik Kural ve İlkeleri kabul etmiştir. Kararlaştırılan bu ilkeler ile kamusal yararların üretilmesi, toplumun tarihsel ve bilimsel olarak oluşmuş kültür ve değerlerinin ve ahlaki ilkelerinin bir araya getirilmesi ve meslek üyeleri arasında bağ oluşturulması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu kod, şehir plancılarının mesleki bilgi ve deneyimlerine bağlı olarak yüklenecekleri sorumluluklara ilişkin etik kural ve kılavuz ilkeleri içermekte ve şehir plancılarının çeşitli kurumlara, gruplara ve şahıslara karşı bağımsız konumlarını koruyabilmelerini sağlamak amacıyla geliştirilmektedir. Mesleki etik kural ve ilkeler, kamu yararı ve kuşaklar ötesi yarar, mesleki bağımsızlık, topluma ve mesleğe saygı, özel mülkiyete ilişkin sorumluluklar, bilimsel, kapsamlı ve bütüncül olma, risklerin ve belirsizliklerin giderilmesi, katılımcı olma, kamusal kaynakların verimli kullanımı ve son olarak meslek odasını doğru bilgilendirme olmak üzere 9 ana prensipten oluşmakta ve bunların altında 29 madde içermektedir (Url-6). Plancıların bu ilkeler ve kurallar doğrultusunda hareket etmeye gayret göstermesini tavsiye eden bu kodun, kamu yararı ve meslek ahlakı ağırlıklı yazıldığı söylenebilir. Genel olarak olumlu ifadeler üzerinden plancıyı yönlendiren bir dille kurgulanmış ve oldukça az sayıda yapılmaması gereken davranışı olumsuz bir yapıda ifade eden cümleler içermektedir. Şehir Plancıları Odası'nın hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler büyük ölçüde iyi bir plancıda bulunması gereken değerlere ve sorumluluklara ilişkin kurallara sahip olmakla beraber kente ilişkin değerler olan doğal ve yapılı çevre konularını da içermektedir. İlkeler ve kurallar sunma konusunda bir eksikliğin olmamasına rağmen kodun belirli maddelerinde birbiriyle çelişen birçok görevin birlikte yerine getirilmeye çalışıldığı gözükmemektedir. Dahası kodun bu mesleki ilke ve kurallara uyulmaması durumunda disiplin cezası ve soruşturma konularını içermemesi bir etik kodun sağlaması gereken doğru ahlaki davranışı garanti etme durumunu sağlamamakta ve kodda ahlak dışı davranışları engelleyecek caydırıcı yaptırımlar bulunmamaktadır.

Hindistan

Hindistan Şehir Plancıları Enstitüsü (ITPI), Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü (RTPI)'dan kökenini alarak 1951 yılında kurulmuştur ve yaklaşık 2800 üyeye sahiptir. ITPI, kentsel ve kırsal alanların, toplulukların ve çevrelerinin, bölgelerin ve ulusun bir bütün olarak gelişmesi ve arazi kullanımlarının planlanması amacıyla kurulmuş ve

profesyonel plancılar için ulusal bir organizasyon haline gelmiştir. ITPI üyesi plancılar için 2011 yılında hazırlanan mesleki davranış kurallarının temelini plancıların halk, meslek, müşteriler, yardımcıları ve öğrenciler ile olan ilişkiler oluşturmaktadır. Toplamda 12 ilkedan oluşan bu başlıklara ITPI üyeleri tarafından bağlı kalınması gerekmekte ve üyeler anayasaya, tüzüğe ve bu ilkelere tabi tutulmaktadır (Url-7). Temel mesleki etik ilkelere uymamak ya da etik dışı davranmak ITPI tarafından uygulanabilecek suçlu olarak yargılanma, kınama, askıya alınma ve kovulma gibi yaptırımlara sebep olabilmektedir. Kodun yapısına genel olarak bakıldığında davranış kurallarının şehir planlama süreçlerinin verimliliğini ve plancıların daha iyi profesyoneller olma isteklerini artırmaya yönelik tasarlandığı anlaşılmaktadır. Kodda özellikle planlama pratiğinin alanını küresel düzeye çıkarma, öğrencileri üye olarak sertifikalandırma ve suistimalleri ortadan kaldırmak için davranış kurallarına çok fazla bağlanma gibi durumlar ön plana çıkmaktadır. Ayrıca diğer kodların aksine bu etik kodda müşterilerin ya da işverenlerin rızası dahilinde üçüncü bir taraftan ek ücret veya komisyon kabul etme durumu etik olarak uygun görülmektedir.

Sri Lanka

Sri Lanka Şehir Plancıları Enstitüsü (ITPSL) 1986'da şehir planlama mesleğini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Kentsel ve bölgesel kalkınma ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkili konularda profesyonellerin görüşlerini ifade etmesi, ITPSL'nin ulusal ve yerel yönetimlere öncü olarak hizmet etmesini sağlamıştır. Bununla beraber planlama mesleğini desteklemek ve bu alandaki küresel eğilimler ve gelişmelere uygun olarak ülkedeki mesleğin standardını arttırmak amacıyla ITPSL kendi plancıları için davranış kuralları yayınlamıştır. Bu davranış kuralları meslek ile çatışma, işlevlerin yerine getirilmesi, kişisel görüşler, mesleki yeterlilik, ayrımcılığın ortadan kaldırılması, üyeler için ücretlendirme, çatışmalar, reklam etiği, tanınan yurtdışı kurumlar, disiplin kurulu ve uyum ihtiyacı olmak üzere 11 başlıkta toplam 29 kuraldan oluşmaktadır (Url-8). Kodda genel olarak yapı itibarı ile profesyonelin kendisine ve enstitüye karşı tutumuna daha çok önem verilmektedir. Kamu yararı ve işverenlere karşı sorumluluk ve davranış kuralı ise yok denecek kadar azdır. Etik kodlara ilişkin bu durumun enstitünün ana hedeflerine ulaşmada değerler bakımından çeşitli yetersizlik sorunlarına sebep olması kaçınılmazdır.

Singapur

Singapur Plancılar Enstitüsü (SIP), 1971 yılında daha iyi bir toplum amacıyla sürdürülebilir kentsel ve bölgesel planlamanın ilerlemesini kurum olarak kendisine görev edinen profesyonel bir organizasyondur. Organizasyonun ana amaçları toplum yararını destekleme, mesleği geliştirme, ağ kurma fırsatlarını artırma, planlamayı ilerletme, nitelikli üye alma ve yüksek etik standartlar sağlamadır. Bu yüksek etik standartları sağlamak amacıyla etik kod ve mesleki davranış kuralları olmak üzere toplam 29 maddeden oluşan 2 bölümlük bir metin SIP tarafından hazırlanmıştır (Url-9). Etik kodu bölümü halka karşı genel sorumluluk, müşterilere ve işverenlere karşı sorumluluk ve meslek ve meslektaşlara karşı sorumluluk olmak üzere 3 alt başlıktan ve 15 ilkeden oluşmaktadır. Mesleki davranış bölümü ise üyelerin yapmaması gereken davranışları açıklayan 14 kuraldan oluşmaktadır. Bu metin genel olarak sade, kısa ve öz cümleler ile tasarlanmıştır.

Hong Kong

Hong Kong Plancılar Enstitüsü (HKIP) 1978 yılında faaliyete geçmiş ve 1991 yılında yasal bir organ haline gelmiştir. HKIP, planlama mesleğini temsil eden profesyonellerin Hong Kong'daki planlama enstitüsü olarak kabul edilmektedir. Toplum yararı için Hong Kong'un ve çevresinin gelişimi ve korunması, plancılarının çıkarlarının korunması ve statülerinin yükseltilmesi, katılımcılık konusunda farkındalığın sağlanması, planlamada eğitim ve araştırmanın teşvik edilmesi, plancılara karşı toplumsal güveninin sağlanması ve benzer kurumlarla planlama anlayışının geliştirilmesi HKIP'in ana amaçlarını oluşturmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda 1995 yılında HKIP, Mesleki Davranış Kuralları'nı onaylanmış ve 2017 yılında bu çalışma yenilenmiştir. Hong Kong'un kentsel ve kırsal ortamını toplumun yararına olacak şekilde korumak, geliştirmek ve sosyal, fiziksel ve ekonomik olarak kalkındırmak üzere kodların standartları oluşturulmuştur. Topluma, mesleğe, müşterilere/işverenlere ve diğer gelecek üyelere karşı sorumluluklar olmak üzere 4 bölüm ve toplam 35 maddeden oluşan kod, planlamada iyi uygulamayı veya yasaklanan durumları belirten ilke ve kuralları ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır (Url-10). HKIP'in bu ilke ve kurallarına ve amaç ve hedeflerine aykırı davranışlarda bulunan üyeler uzaklaştırılabilmekte, kınanabilmekte veya askıya alınabilmektedir.

Filipinler

1993 yılında Filipinler Cumhuriyeti Mesleki Düzenleme Komisyonu'na bağlı yürütme, yarı yasama ve yarı yargı yetkilerini kullanan Filipinler Çevre Planlama Kurulu (PRC) güvenli bir ulusal toplum oluşturmak, halkın yaşam kalitesini yükseltmek ve kalkınma için fiziksel, mekânsal, sosyal, ekonomik ve politik reformlar üretmek üzere kurulmuştur. 1997 yılına gelindiğinde Çevre Planlama Kurulu tarafından “Filipinler Çevre Plancıları İçin Etik Kod” adı altında yasa tasarısı resmî gazetede yayınlanmıştır. Bu etik kod çevre plancılarının mesleki uygulamalarda kişisel ve mesleki davranışlarını yönetecek bir etik standartlar normu olarak kamu yararını teşvik etmek ve plancılara saygın davranış standartları sağlamak üzere formüle edilmiştir. Etik kod metni temel ilkeler beyanı, girişim, disiplin ve sorumluluk, mesleğe ve organizasyona karşı sorumluluk, profesyonellere karşı sorumluluk, müşteri ile ilişki, kamuya ve ülkeye karşı sorumluluk, ceza hükümleri ve etkinlik başlıkları altında toplam 32 maddeden oluşmaktadır (Url-11).

3.1.4 Avustralya

Bu başlık altında Avustralya Kıtası ülkelerinden olan Yeni Zelanda'da Yeni Zelanda Planlama Enstitüsü (NZPI) ve Avustralya'da Avustralya Planlama Enstitüsü (PIA) kurumları tarafından yayınlanan etik metinler ele alınmıştır.

Yeni Zelanda

Günümüzde yaklaşık 2000 üyesi bulunan Yeni Zelanda Planlama Enstitüsü (NZPI), 1949 yılında plancıları güçlendirmek ve planlama disiplinin mükemmelliğini artırmak amacıyla kurulmuştur. Üyelerine hizmet için savunma, sürekli mesleki gelişim, ağ oluşturma, iş bulma ve pratikte bilgi paylaşımı konularında fırsatlar sunmaktadır. Bu doğrultuda üyelerine etik görevler belirleyen NZPI, plancının topluma, mesleğe veya meslektaşlara, müşterilere veya işverenlere ve kendine karşı öz sorumluluğu başlıkları altında 17 hedef belirlemiştir (Url-12).

Avustralya

Avustralya'da ulusal olarak plancıları temsil eden Avustralya Planlama Enstitüsü (PIA), 1951 yılında kurulan bir organizasyondur. Yaklaşık olarak 5300 üyesi bulunmakta ve plancılarına daha iyi topluluklar oluşturma konusunda hizmet ve rehberlik etmektedir. Misyonu güçlü, lider, savunucu ve çağdaş plancılar ile Avustralya'nın geleceğini şekillendirmek olan PIA'nın vizyonu ise Avustralya'nın

planlama konusunda güvenilir sesi olmaktır. PIA, tüm üyeleri için 2014 yılında PIA Mesleki Davranış Kuralları'nı hazırlamış ve 2018 yılında bu kuralları yenilemiştir. Kurallar genel olarak PIA plancılarının mesleklerini en yüksek etik ve mesleki standartlar ile uygulamalarını sağlamak için gereken temel davranış ilkelerini içermektedir. Böylece PIA kurumu tarafından toplum içinde planlama mesleğine olan güven ve saygı arttırılmaktadır. PIA, Mesleki Davranış Kuralları'nda plancılara ilham vermek için 7 maddelik konsept bir uyulması gereken dengeleyici kurallar bütünü kurgulamış ve bunu 4 temel ilke ile desteklemiştir (Url-13). Bu 7 bağlayıcı kural kısaca bilimsel planlamaya bağlılık, sürdürülebilir ve etik kalkınma, ekonomik olarak verimlilik, bağlantılar, kaynak yönetimi, etkili ve adil yönetim ve sosyal olarak hoş, güvenli ve sağlıklı çalışma ve yaşam ortamları olmak üzere özetlenebilir. 4 temel ilke ise yetkinlik, özen, gayret; saygı, dürüstlük, bütünlük; mesleki davranış; gizlilik ve açıklık olmak üzere toplam 23 maddede detaylıca açıklanmıştır. Ayrıca belirli yerlerde kılavuz notlarıyla bu 23 madde çeşitli konularda desteklenmiştir. Bu kodda yer alan davranış kurallarının ihlali veya etik dışı davranışlar PIA'nın ayrı bir belgesi olan Şikâyet Politikası ve Yönetmeliği'ne göre değerlendirilmektedir. Kodun genel olarak karar vericilere, mesleğe ve topluma değerler sağlama kaygısı gütmesi hem kodun kalitesini artırmakta hem de plancıların standartlara bağlı konumunu yükseltmektedir.

3.1.5 Afrika

Bu başlık altında Asya Kıtası ülkelerinden olan Güney Afrika'da Güney Afrika Planlama Enstitüsü (SAPI) kurumu tarafından yayınlanan etik metin ele alınmıştır.

Güney Afrika

Kökeni 1919 ve 1931 yıllarında kurulan şehir planlama derneklerine dayanan Güney Afrika Planlama Enstitüsü (SAPI), 1944'te Kraliyet Şehir Planlama Enstitüsü'nün (RTPI) Güney Afrika Şubesi olarak Güney Afrika kıtasına hizmet etmek üzere kurulmuştur. 1980'li yıllara gelene kadar kurumun adı ve işlevi çeşitli sebeplerle değişmiş ve başka planlama kurumları kurulmuştur. SAPI son halini 1996'da Güney Afrika Şehir ve Bölge Plancıları Enstitüsü (SAITRP) ile Güney Afrika Kalkınma Planlama Birliği (DPASA) birleşmesi ile alarak Güney Afrika'da bir meslek olarak planlamayı teşvik etmeyi ve üyelerinin planlamayla ilgili konularda geliştirmeyi kendine hedef olarak belirlemiştir. Öte yandan Plancılar İçin Güney Afrika Konseyi (SACPLAN), Planlama Mesleği Yasası ile planlama mesleğini düzenlemek için

kurulan Güney Afrika Cumhuriyeti Kırsal Kalkınma ve Toprak Reformu Bakanlığı'na bağlı yasal bir planlama kurumudur. Bu kurum, 1984 yılındaki Şehir ve Bölge Planlama Yasası'nda ve 2000 yılındaki Planlama Mesleği Yasası'nda bulunan davranış kurallarını temel alarak 2011 yılında şehir ve bölge planlama mesleği için etik ve mesleki davranış kurallarını resmî gazetede bildiri olarak yayınlamıştır. Bu bildiriye dürüstlük, sorumluluk, saygı, adalet ve dürüstlük başlıkları altında isteğe bağlı ve zorunlu olmak üzere toplam 46 standart içermektedir. Bu bildiri ve yasalardaki davranış kurallarına ve konseye rağmen SAPI daha özel bir etik kodu ve davranış kurallarına ihtiyaç duyup 2005 yılında enstitü olarak kendi davranış kurallarını yayınlamıştır. Bu kuralların çıkış nedeni sürdürülebilir yerel, bölgesel ve ulusal planlamanın sanatına ve bilimine ilişkin teorileri ve uygulamaları geliştirmektir. SAPI'nın yayınladığı etik kod metni temel ilkeler, kurallar, yükümlülükler ve disiplin eylem prosedürleri olmak üzere toplam 4 bölüm ve 22 maddeden oluşmaktadır (Url-14). Yasal hükümlere ve yukarıda bahsedilen ilgili mevzuatlara bakılmaksızın, bu davranış kurallarının yeni bir etik ve sorumluluk yaratan kendine has bir yapısı vardır. Bu kodların kendi kendini düzenleme yöntemine göre sürekli tasarlanması ve Plancılar İçin Güney Afrika Konseyi'nin isteğe bağlı ve zorunlu etik ve mesleki davranış standartlarını geliştirmesi beklenmektedir.

3.2 Etik Kodların Değerlendirilmesi

Şehir planlamanın mesleki etik kuralları ve şehir plancıları tarafından uyulması beklenen davranış kuralları evrensel bir şekilde ülkelerin kültürel değerlerinin birikiminden oluşmaktadır. Çeşitli ülkelerin şehir planlama enstitüleri tarafından yayınlanan etik kodların arasındaki temel ayrım ulusların sosyal, kültürel ve tarihsel değerlerinin farklılığı ile doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla şehir planlamada etik kodların içerdiği değerler zorlama bir tutum olmak yerine meslek mensupları tarafından içselleştirilmelidir. Günümüze gelene kadar planlama mesleğinde etik kodlar plancıların etik dışı davranışını önleme, toplumda kendi statüsünü kazanma ve kendi kimliğini oluşturma konusunda işlevsel olmuştur (Demirci, 2005a). Bu nedenle planlamada etik kodlar felsefi teoriler üzerinden değil işlevsel olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni kodların deontolojik etik, sonuççuluk veya erdem ahlakı gibi öğretilerle tek düzeyde bir açıklamasının olmayışındır. Bu bölümde etik kodların işlevsel olarak farklılıkları ve benzerlikleri değerlendirilecektir. Yukarıda açıklanan farklı ülkelerdeki

şehir planlama enstitülerinin hazırladığı etik kodların içeriğine göre karşılaştırılması ve değerlendirilmesi, davranış kuralları ve etik ilkeler bölümleri çerçevesinde yapılmıştır. Bu kapsama kodların disiplin hükümleri, yönetmelikler, fiyat politikası ve ek düzenleme bölümleri dahil değildir. Etik kodların evrensel olarak ortak ve farklılaşan yönlerini incelemek amacıyla yazım diline göre sınıflandırma, muhataplarına göre sınıflandırma ve sürdürülebilirlik konusuna göre sınıflandırma olmak üzere 3 farklı sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmalar farklı analitik parametreler içermektedir. İlk iki sınıflandırmadaki parametreler, etik kodların hedef kitlesinin algısını etkileyen faktörler dikkate alınarak oluşturulmuştur. Son sınıflandırmada ise güncel planlama anlayışları ve tartışmaları ile doğrudan ilgili olan sürdürülebilirlik konusunda şehir planlama ile ilişkili etik kodların içerdiği boyut, sınıflandırma parametrelerinin kaynağını oluşturmuştur. Bu sınıflandırmalar ile farklı ülkelerin kendi şehir planlama deneyimlerinin gelişimleri için ne kadar kendilerine özgü bir etik kod oluşturabildiği ve bu etik kodların içerdiği değerlerin yeni çağın gereksinimlerine göre ne kadar evrensel olduğu anlaşılabacaktır.

3.2.1 Etik kodların yazım diline göre sınıflandırılması

Kültür dili olarak da bilinen yazım dili, bir toplumun kültür merkezi olarak gelişen dilidir. Yazım dili genellikle kültür ve ilim tarafından işlenerek zenginleşmekte ve konuşma dilinden belirli durumlarda ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmada etik kod metinlerinin yazım dili bakımından yapısına odaklanılmıştır. Kodlarda plancılardan uyması gereken etik ilkeler ve davranış kuralları yazılırken kullanılan şahıs zamirleri ve zaman kipleri karşılaştırma parametreleri olarak belirlenmiştir. Farklı enstitülerin hazırladıkları etik kodlara bakıldığında kullanılan şahıs zamirleri biz, o, üye/üyeler ve son olarak plancı/plancılardır. Kullanılan zamir kipleri ise tavsiye olarak kullanılan yapsa iyi olur kipi, zorunluluk olarak kullanılan yapmalı kipi ve maksadı belirtmek üzere kullanılan niyet etmek kipi kullanılmıştır. Bu parametrelerin önemi etik kodlar aracılığıyla plancılara etkili bir şekilde seslenilmesinin planlama sürecinde plancılara güç ve motivasyon kaynağı olabilmesinden doğmaktadır. Dolayısıyla etik kodların plancılar tarafından irdelendiğinde plancıların içinde bulunabileceği zorlu durumlara karşı özgüven yaratması ve yapması gerekenlere karşı inanç oluşturma bakımından doğru bir yazım dili ile yapılandırılması gerekmektedir.

Bahsedilen bu sınıflandırmaya göre aşağıda tik olarak işaretlenmiş kutular ilgili ülkenin enstitüsü tarafından yayınlanan etik kodun yazım dilinde bulunan zamirlere ve kiplere; çarpı olarak işaretlenmiş kutular ise yazım dilinde bulunmayan zamirlere ve kiplere atıfta bulunmaktadır (Şekil 3.3).

KODLAR	ÖZNE (AGENT)-ŞAHIS ZAMİRLERİ				ZAMAN KİPLERİ (MODALS)		
	BİZ (WE)	O (HE)	ÜYELER (MEMBERS)	PLANCILAR (PLANNERS)	YAPSA İYİ OLUR-TAVSİYE (SHALL)	YAPMALI-ZORUNLULUK(MUST)	NİYET ETMEK (WILL)
IPI	×	×	✓	×	✓	×	×
HKPI	×	×	✓	×	✓	✓	×
PRC	×	✓	×	×	✓	×	×
SAPI	×	×	✓	✓	×	×	×
RTPI	×	×	✓	×	×	×	×
CIP	×	×	✓	×	✓	×	×
AICP	✓	×	×	×	✓	×	×
ŞPO	×	×	×	✓	✓	✓	×
PIA	✓	×	×	×	×	×	✓
SIP	✓	×	×	×	✓	×	×
NZPI	×	×	✓	✓	✓	×	×
ITPI	×	×	✓	×	✓	×	✓
ITPSL	×	×	✓	×	✓	✓	×
UNAICC	×				×		

Şekil 3.3 : Etik kodların yazım diline göre sınıflandırılması.

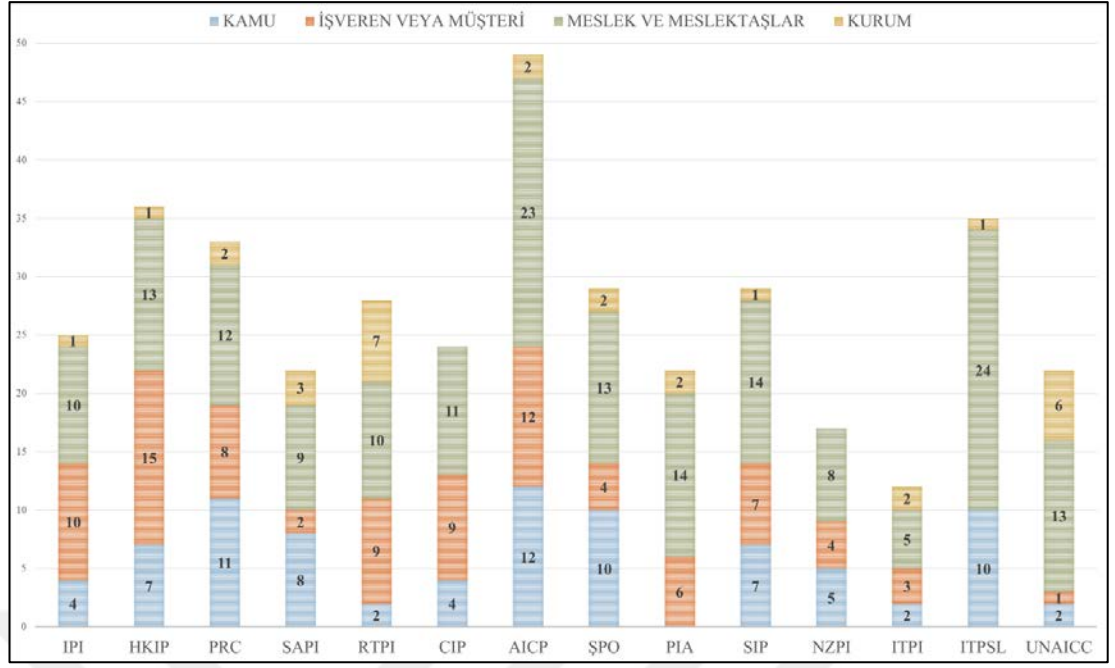
İlk olarak şahıs zamirleri incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Singapur’un planlama enstitülerinin etik kodlarında kullanılan “biz” öznesi, ilkelerin ve davranışların eylem olarak beraber yapıldığı ve düşünce olarak paylaşıldığı izlenimini vermektedir. İrlanda, Hong Kong, Güney Afrika, Birleşik Krallık, Kanada, Türkiye, Yeni Zelanda, Hindistan, Yeni Zelanda ve Sri Lanka metinlerinde kullanılan üyeler veya plancılar özneleri, etik kodun daha resmi formüle edildiğini ve metnin ciddiye alınması gerektiğini göstermektedir. Bu kodların ilk izlenimde öznenin etki gücü anlaşılmamasına rağmen öznenin resmiyetini ön plana çıkarması plancılığın meslek gereği getirdiği ciddiyeti ortaya koymaktadır. Fakat bu öznelerin sürekli olarak kullanılması halinde anlamını ve gücünü yitirmesi de kaçınılmaz olacaktır. Son olarak Filipinler’de ise etik kodda İngilizce’de erkekler için kullanılan “he” 3. tekil şahıs zamiri planlama mesleğine ve plancıya ayrımcı ve cinsiyetçi bir intiba vermektedir.

Öte yandan zaman kipleri incelendiğinde İrlanda, Hong Kong, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Türkiye, Singapur, Yeni Zelanda, Hindistan ve Sri Lanka planlama enstitülerinin etik kodlarında kullanılan Türkçe’de “yapsa iyi olur” veya İngilizce’de “shall” kipinin tavsiye olarak formüle edildiği görünmekte ve kodun bir ant biçiminde kurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu metinlerde yemine benzer söz verme durumu plancının büyük bir sorumluluk sahibi olduğu ve inandığı değerleri üzerine mesleği icra ettiği izlenimi yaratmaktadır. Bu etik kodlardan Türkiye, Hong Kong ve Sri Lanka’daki enstitülere ait olanlar aynı zamanda bazı etik ilkeler ve davranış kurallarında zorunluluk ifadesi yaratan “yapmalı” veya “must” kipini kullanmaktadır. Bu metinlerdeki zorunluluk ifadesi, toplumun, kuralların veya kaidelerin getirdiği dışsal baskı şeklindeki kısıtlamaların aksine daha çok plancının içsel bir davranış eğilimi olarak ifade edilmektedir. Avustralya ve Hindistan’daki enstitülerin hazırladığı etik kodlarda ise niyet etmek anlamına gelen “will” kipi kullanılmaktadır. Bu metinlerdeki bu kiplerin anlamı ise plancının sonuçlar üzerine yapacağı eylemin gerçekleşmesi için bağlı kaldığı nedenleri ön plana çıkaran bir tavsiyeyi vurgulamaktadır.

Açıklanan bu ülkelerin dışında kalan Küba’da UNAICC’ın hazırladığı etik kod, üçüncü tekil şahıs ile hiçbir cinsiyete atıfta bulunmadan doğrudan emir kipiyle olmak üzere faili belli olmayan fiiller ile formüle edilmiştir. Bu etik kodda bulunan ilkelerin, davranışların veya değerlerin açıklanma şeklinde ortak eğilimlerin aksine farklı bir yapı takip edilmesinin nedeni olarak Küba’nın tüm dünyanın aksine farklı bir siyasi rejimi, yönetim sistemi ve planlama kültürü izlemesi gösterilebilir.

3.2.2 Etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılması

Etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılmasında etik metinlerin içerdiği etik ilkeler ve davranış kurallarının kime söylendiği veya etik kodlarda kime karşı sorumlu olduğu analiz edilmiştir. Bu doğrultuda kamuya karşı sorumluluklar, işveren veya müşteriye karşı sorumluluklar, meslek ve meslektaşlara karşı sorumluluklar ve planlama kurumuna veya enstitüye karşı sorumluluklar karşılaştırma parametreleri olarak belirlenmiştir (Şekil 3.4).



Şekil 3.4 : Etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılması.

Farklı enstitülerin etik kodlarına bakıldığında ilk olarak dikkat çeken en fazla etik ilke ve davranış kuralı içeren kodun Amerika Birleşik Devletleri AICP; en az ise Hindistan ITPI olduğu gözükmemektedir. Genel olarak tüm enstitülerin etiğe ilişkin metinlerine bakıldığında ağırlıklı olarak meslek ve meslektaşlara karşı sorumluluk ve kamuya karşı sorumluluk ön plana çıkmaktadır. İrlanda, Hong Kong, Birleşik Krallık ve Kanada’da işveren veya müşteriye karşı sorumluluğa ilişkin ilkeler ve kurallar diğer kodlara göre kendini daha fazla göstermektedir. Avustralya’da kamuya karşı sorumluluk konusunda hiçbir değer bulunmazken, Sri Lanka’da işverene veya müşteriye ilişkin herhangi bir değer bulunmamaktadır. Kanada’da ve Yeni Zelanda’da ise kodların hazırlandığı enstitüye veya kuruma karşı sorumluluk konusunda herhangi bir etik ilke ve davranış kuralı bulunmamaktadır. Ayrıca tüm ülkelerin enstitülerinin hazırladığı etik kodlarda kurumlara veya enstitülere karşı sorumluluğa ilişkin çok az sayıda maddeye yer verilmiştir. Sonuç olarak bu sınıflandırma ile farklı ülkelerin enstitülerinde yayınlanan metinlere göre değerlendirme yapılması durumunda, kamuya karşı sorumluluklara ilişkin ilkelerin kamu yararı oluşturmak adına sayısının artırılması, kurumlara karşı sorumluluğun yeterince dikkate alınması ve muhataplarına göre plancının uyması gereken etik ilkelerin ve davranış kurallarının daha dengeli olması gerektiği anlaşılmaktadır.

3.2.3 Etik kodların sürdürülebilirlik konusuna göre sınıflandırılması

Dünya’da kentsel nüfus trendinin artışı 20. yüzyıldan günümüze kadar devam etmektedir. 2015 yılında Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyadaki kentsel nüfus oranı %55’e ulaşmıştır. 2050’de bu oranın %68’e çıkacağı tahmin edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde bu oran %85’e çıkmakta, gelişmekte olan ülkelerde ise oran %42’ye kadar düşmektedir (United Nations, 2015). Kentsel nüfus büyüdükçe şehirler sürdürülebilir kalkınma bağlamında daha çok planlamanın konusu haline gelmeye başlamıştır. Şehir ve bölge planlamada sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilir kalkınma konusuna ilişkin Birleşmiş Milletler tarafından tüm dünya ülkeleri için geçerli olan 2015 Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Habitat III: Yeni Kentsel Gündem’in yayınlanmasıyla kuvvetli bir tartışma ortamı oluşmuş ve ileriye doğru yeni bir planlama yaklaşımı doğmuştur. Ayrıca söz konusu bu hedeflerin ve gündemin sürdürülebilir şehirler ve topluluklar üzerine odaklanan maddeleri şehir planlama ile doğrudan ilgilidir. Bu sınıflandırmada sürdürülebilir kalkınma üzerine yoğunlaşan bu evrensel metinlerin birbirleri ile olan entegrasyonundan doğan temel ilkelere, farklı ülkelerin enstitülerinin yayınladığı etik kodlarda ne kadar yer verildiği analiz edilmektedir. 2015 Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Habitat III: Yeni Kentsel Gündem belgelerinde ortak olarak öne çıkan temel ilkeler kapsayıcılık/eşitlik, ekonomik kalkınma, kamu yararı, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik, açıklık/şeffaflık/bilgi paylaşımı, hesap verilebilirlik, katılımcılık, koruma, dürüstlük/adillik ve bilimsellik olmak üzere 11 başlıkta toplanmıştır. Bu temel ilkeler veya değerler, evrensel sürdürülebilirlik metinlerinde bulunan hedeflerin ve maddelerin ortak bir paydada bu başlıklar altında buluşturulmasıyla oluşturulmuştur (Şekil 3.5).

İLKELER	ENSTİTÜLER													
	IPI	HKIP	PRC	SAPI	RTPI	CIP	AICP	ŞPO	PIA	SIP	NZPI	ITPI	ITPSL	UNAICC
Kapsayıcılık /Eşitlik														
Ekonomik Kalkınma														
Kamu Yararı														
Kuşaklar Ötesi Yarar														
Sürdürülebilirlik														
Açıklık/Şeffaflık/Bilgi Paylaşımı														
Hesap Verilebilirlik														
Katılımcılık														
Koruma														
Dürüstlük /Adillik														
Bilimsellik														

 Kodun içeriğinde bulunan ilkeler
 Kodun içeriğinde bulunmayan ilkeler

Şekil 3.5 : Etik kodların sürdürülebilir kalkınma ilkelerine göre sınıflandırılması.

Sınıflandırmaya bakıldığında birçok etik kodun ekonomik kalkınma, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik ve açıklık/şeffaflık/bilgi paylaşımı konularına ilişkin mesleki etik ilke veya davranış kuralı bulunmamaktadır. Katılımcılık, koruma ve bilimsellik değerleri Hong Kong, İngiltere, Hindistan ve Sri Lanka'nın enstitülerinin yayınladığı etiğe ilişkin metinlerde vurgulanmamaktadır. Diğer ilkelere göre hesap verilebilirlik, kapsayıcılık/eşitlik ve dürüstlük/adillik ilkeleri neredeyse tüm ülkelerin etik kodlarında yer almaktadır. Dolayısıyla bu ilkelerin planlamada etik konusunda evrensel değerler olduğu söylenebilmektedir. Genel olarak ülkeler ayrı ayrı değerlendirilirse Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Afrika, Filipinler, Kanada ve Küba planlama enstitülerinin yayınladığı etik kodların sürdürülebilirlik konusunda içerdiği değerler ile güncel planlama yaklaşımlarına uyum sağlayabildiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, Sri Lanka, Hindistan, Avustralya, İngiltere ve Hong Kong şehir planlama enstitülerinin hazırladığı etik kodların sürdürülebilir kalkınma konusunda yeterli içeriği sahip olmadığı açıktır. Bu enstitülerin yayınladığı etik kodlarda prosedürel meseleler üzerinde yoğunlaşılması yerine güncel planlama tartışmaları daha fazla sorgulanmalı ve uygulamada karşılaşılabilecek zorluklara karşı daha fazla temel değerler veya erdemler yer almalıdır. Ayrıca şehir planlama disiplininin en önemli temel yapı taşlarından olan kamu yararı konusuna İngiltere, Avustralya ve Sri Lanka enstitüleri yayınladığı etik kodlarda doğrudan değinmemiştir. Bu durum, planlamanın meşruiyetini birebir etkileyen kamu hizmetinin yeterince dikkate alınmadığını göstermektedir. Bu kodlarda hem şehir planlama eyleminin içeriğinin hem de plancılarının mesleki davranışları açısından kamu yararı kavramının açık ve net bir şekilde desteklenmesi gerekmektedir.

3.3 Bölüm Değerlendirmesi

Genel olarak planlamada etik kod örneklerinde plancılarının görev tanımları konusunda belirli bir çerçeve çizilirken yazım dili, sorumluluklar ve güncel planlama değerleri ile alakalı hususlarda kodlar ayrıntılı ele alınmamakta ve bundan belirsizlik doğmaktadır. Bu belirsizlik plancılarının mesleklerini icra ederken yapmak istedikleri davranışlar ve etik kodlar ile belirlenen plancılarının sorumlu tutulduğu ilke ve davranışlar arasında kopmalar oluşturmaktadır.

Etik kodların kullandığı yazım dilinde plancılar tarafından yapılması istenilen eylemlerin ifade hassasiyetinin anlaşılması oldukça önem arz etmektedir. Etik

metinlerin yazım dillerinin dünyada farklı mekan ve zamanlarda yapıları gereği ant veya yemine benzer söz verme, zorunluluk veya emir algısı yaratma ve içsel bir davranış eğilimi yaratma üzerine oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu etik metinlerin yerel olarak yazımlarının farklılaşmasına rağmen evrensel olarak bütünsel bir yazım yapısı gösterdiği gözükmemektedir. Ancak esas önemli olanın etik kodun kendisinin var olmasından ziyade içerdiği ifade gücü ile kullanılabilir ve işlevsel bir yapıda olması olduğu unutulmamalıdır.

Planlamada toplumdan topluma, hatta aynı toplumda farklı gruplara göre değişen değerlere bağlı olan etik metinlerin sahip olduğu ve planlılar için belirlediği sorumlulukların yaşatıldığı ve güncel tutulduğu sürece planlama camiasına yol göstereceği bir gerçektir. Ancak farklı etik metinlerin içeriklerine bakıldığında evrensel olarak aynı sorumlulukların var olduğu görülmesine rağmen bu sorumlulukların niceliksel ve niteliksel olarak birbirleri ile dengesizliği dikkat çekmektedir. Bunun sebebi etik kodları hazırlayan farklı koşullarda ve kültürlerde yetişmiş planlıların önemli gördüğü ve üstlendiği sorumluluklara göre etik kodun, kamu, meslek veya kurum gibi muhataplara farklı ağırlıkta yer vermesi olabilir. Ayrıca planlamada etik sorumluluklar konusunda evrensel olan birçok ortak sorumluluğun yerel olarak etiğe olan ilgiye veya kaygıya göre değiştiği de etik metinlerin niteliğinden anlaşılmaktadır.

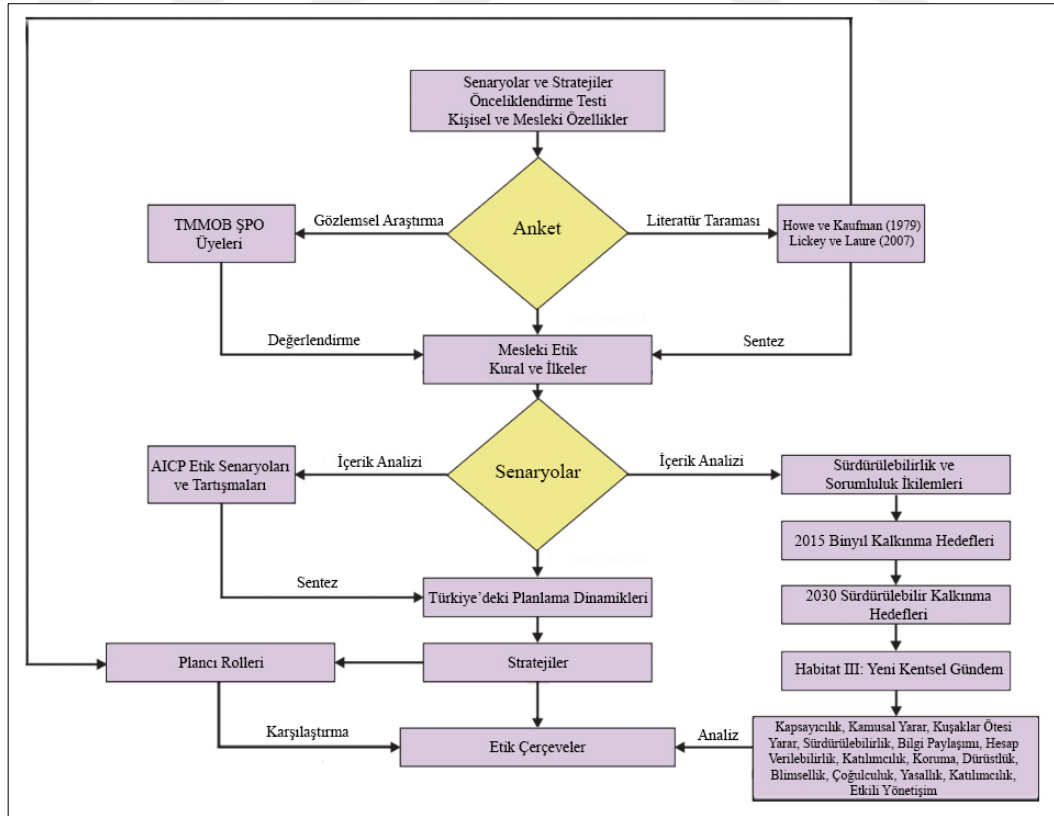
Günümüzde küresel bir şekilde ağırlıklı olarak sürdürülebilir kalkınma üzerine yönelen planlama disiplinin kendi etik anlayış ve bilincinin de bu konuda gelişmesi ve sürekli güncel kalması gerekmektedir. Farklı ülkelerin yayınladığı etik kodlarda bu konuda her kodun kendi içerisinde güncel ve özgün sürdürülebilir kalkınma değerleri barındırdığı ve bazı kodların bu değerlerden türeyen çeşitli ilkeler de içerdiği anlaşılmıştır. Aynı zamanda geleneksel planlamada var olan etik ikilemler ve sorunlar için üretilen etik davranışlara bağlılıkta söz konusudur. Öte yandan bazı etik metinlerin ekonomik kalkınma, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik ve şeffaflık gibi konularda yetersiz olduğu da görülmektedir. Hem güncel hem de geleneksel planlama değerlerinin etik metinlerde evrensel olarak bir arada olması gerekliliği, toplumsal düzeni koruyabilmek adına kamu hizmeti sağlayan planlılar ve planlama mesleği için dikkat edilmesi gereken bir husustur. Sonuç olarak dünyadaki tüm etik metinlerin güncel şehir planlama konularını takip etmesi, üzerine düşünmesi ve buna göre meslek mensuplarını doğru yönlendirmesi gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen sürdürülebilirlik hedefleriyle doğrudan ilişkili temel ilkeler yeterli bir seviyede planlama mesleğine ilişkin etik kodlarda yer almalıdır. Sürdürülebilirlik konusu açısından ülkeler arasında yaşanan yaşanan temel farklılıklar tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik veya siyasal tutumlardan kaynaklansa bile evrensel olarak güncel planlama değerleri yakalanmalı, geliştirilmeli ve sürekli olarak etik kodlarda yerini almalıdır. Ayrıca bahsedilen bu etik metinlerde her ne kadar çeşitli önceliklere bağlı farklılaşmalar bulunsa bile planlama disiplininin mesleki etik ilkelerini ve davranış kurallarını hazırlayan tüm planlama enstitülerinin, etik kodlarında kendi planlama değerlerini yansıtmada konusunda evrensel bir çizgi yakaladığı anlaşılmıştır.



4. TÜRKİYE’DE ŞEHİR PLANLAMA: MESLEK ETİĞİ VE DEĞERLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, Türkiye’deki plancıların etik olarak rollerinin daha iyi anlaşılabilmesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası’nın hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in değerinin ölçülebilmesi, plancıların benimsedikleri etik ilkelerin, değerlerin, sorumlulukların ve çerçevelerin değerlendirilmesi ve plancıların kişisel olarak sahip olduğu mesleki özelliklerin roller ve etik tercihler ile ilişkisinin açıklanabilmesi amacıyla yapılan analiz kurgusu araştırma tasarımı, araştırma bulguları ve genel değerlendirme başlıklarından oluşmaktadır. Araştırma tasarımı başlığı ile başlayacak bu bölümde Türkiye’de şehir planlama üzerine meslek etiği ve ilkeler, sorumluluklar ve değerler açısından bir değerlendirme analizi yapılmıştır. Okuyucuyu çalışmaya hazırlamak üzere Şekil 4.1’de verilen diagram bu bölümde yapılan analizin özeti niteliğindedir.



Şekil 4.1 : Araştırmanın temel analiz sistemi.

4.1 Araştırma Tasarımı

Araştırma felsefesi olarak tezin yapısı tümevarım yaklaşımı ile oluşturulmuştur. Bu yaklaşım gözlemlerle başlamakta ve gözlemler sonucunda araştırma sürecinin sonuna doğru teoriler öne sürülmektedir (Goddard & Melville, 2004). Bu yaklaşım araştırma sürecinin başlangıcında planlamada etik konusunun yeterince literatürde yer almaması nedeniyle araştırmanın yönünü özgürce değiştirme açısından oldukça etkili olmuştur. Bununla beraber, bu çalışmanın araştırma sorularını ve hedeflerini formüle ederken teoriler göz ardı edilmemiştir. Bu yaklaşım planlamada etik konusunda çeşitli ilişkileri tanımlamak amacıyla toplanan veri kümesinden anlamlar üretmeyi amaçlamaktadır. Araştırma soruları formüle edilirken literatürde bulunan mevcut ampirik çalışmalarda yöntemlerden yararlanılmıştır. Sonuç olarak tümevarımsal bir akıl yürütme ile ampirik genellemeler geliştirme doğrultusunda araştırma sonucuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tanımlayıcı veya betimleyici araştırma tasarımı analitik olarak tanımlama ve olayların nasıl ortaya çıktığını belirleme açısından tercih edilen bir araştırma tasarımıdır (Fox & Bayat, 2007: 45). Fenomenin çeşitli yönlerini tanımlamak, açıklamak ve doğrulamak için kullanılan çalışmalara uygun formüle edilen bu tasarım örneklem popülasyonunun özelliklerini ve davranışını betimlemek üzere uygulanmaktadır. Şehir plancılarının meslek pratiğinde/uygulamada karşılaşılabilecekleri zorlu durumlar karşısında planlamanın değerlerini etik kural ve ilkeler çerçevesinde tanımlamak üzere bu tasarım seçilmiştir. Niteliksel ve niceliksel veri analiz yöntemleri entegre etme fırsatı ile plancılarının tutumlarını tanımlamayı sağlayan bir veri toplama süreci aracılığıyla araştırma tasarlanmıştır. Bu tez, araştırma yapısı olarak içerdiği anket yöntemi ile tanımlayıcı araştırma tasarımı destekler niteliktedir. Nitel ve nicel yöntemleri birlikte içeren bu tezin araştırma tasarımı plancılarının eylemlerinin altında yatan nedenleri ve motivasyonları anlamaya ve etik olarak plancılarının deneyimlerini ve etraflarındaki dünyayı nasıl yorumladıklarını belirlemeye çalışmaktadır.

Kısacası, bu tezin araştırma konseptini tümevarım araştırma yaklaşımı, tanımlayıcı araştırma tasarımı ve ampirik bir araştırma temelinde verilerin ilk elden toplandığı anket yöntemi oluşturmaktadır. Çalışmanın veri toplama yöntemi olan anketin tasarımında Howe ve Kaufman'ın 1979 yılında, Hendler'in 1991 yılında ve Lauria ve Long'un 2017 yılında plancılarının planlama pratiğinde çeşitli zorlu durumlar karşısında

ne yapacaklarını anlamak üzere yaptıkları araştırmalardan ilham alınmıştır. Bu çalışmalar, çağdaş planlama pratiğindeki etik ikilemler ve plancılarının pratikte bunları çözmek için kullanabileceği etik çerçeveler ile yeniden değerlendirilerek tezin araştırma tasarımı, araştırma soruları ve araştırma yöntemi oluşturulmuştur.

Araştırmanın amacı ve problemi

Bu araştırmada plancılarının mesleki görevlerini yerine getirmek için kullandıkları etik değerlerin ve ilkelerin çerçevesi çizilmektedir. Bununla beraber çalışmanın ana amacı, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın 2014 yılında hazırladığı mesleki etik kural ve ilkelerin değerini meslek pratiğinde karşılaşılabilecek potansiyel senaryolar üzerinden planlamanın rolünü ve plancıların etik bakış açıları arasındaki farklılıkları ile beraber değerlendirmektir. Bu hedefe ulaşmaya çalışırken kullanılan nicel ve nitel yöntemler soruların veya problemlerin ortaya çıkmasına, fikirlerin veya hipotezlerin oluşturulmasına ilişkin görüşler sağlamıştır. Spesifik olarak bu tezin araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Günümüzde plancılar nelerin etik ve etik dışı olduğunu düşünüyor?
- Plancıların mesleki görevlerini yerine getirirken tercih ettikleri etik bakış açıları nelerdir?
- Plancıların etik tercihlerinde öncelikleri hangi sorumluluk ve ilke değerleridir?
- Günümüzde plancılar hangi rolleri üstlenmekte ve hangi özellikleri bu rol seçimine etki etmektedir?
- Türkiye’de TMMOB ŞPO tarafından 2014 yılında yayınlanan Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in planlama pratiğindeki değeri nedir?
- Günümüz plancılarının etik tercihleri Türkiye’deki TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’ine ne kadar uygundur?
- Plancıların hangi kişisel ve mesleki özellikleri ile tercih ettiği etik bakış açıları ve plancı rolleri arasında anlamlı bir farklılık vardır?
- Plancıların seçtiği rol ile tercih ettiği etik bakış açıları arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın önemi

Bu çalışma etik kodların evrensel olarak varlığının değerlendirilebilmesi, Türkiye'deki plancıların etik olarak rollerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in değerinin ölçülebilmesi

açısından oldukça değerlidir. Aynı zamanda bu araştırma plancıların kişisel olarak sahip olduğu mesleki özelliklerin etik tercihler ile ilişkisini değerlendirmek için tasarlanırken plancıların etik görüşlerinin temellerini de araştırmak üzere formüle edilmiştir. TMMOB ŞPO üyelerine yapılan anket ve içerdiği senaryolar plancıların etik eğitimi aldığı ve etik ikilemlere aşına olduğu kabul edilerek kurgulanmıştır. Araştırmada TMMOB ŞPO'ya kayıtlı plancıların etik tercihlerinin ve rol seçimlerinin ilişkisi aranmaktadır. Ayrıca güncel planlama anlayışlarını oluşturan evrensel ilkelerin ve değerlerin hangilerine öncelik verildiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak belirtilmelidir ki çalışmanın hedefi senaryolara ve taktiklere göre neyin etik olup olmadığını yargılamak değil, plancıların neyi etik bulduğunu analiz etmektir.

Araştırma konusu

Howe ve Kaufman'ın (1979) çalışması, AICP'in örnek olarak hazırladığı etiğe ilişkin senaryolar, TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler ve Türkiye'nin planlama dinamikleri senaryoların ve stratejilerin kapsamını oluşturan ana bileşenlerdir. Plancıların ikilem seçimleri ve etik kararları nasıl ve neden aldıkları bu senaryolar ile anlaşılmaktadır. Bu çalışmada Howe ve Kaufman'ın (1979) ve Lickey ve Laure'in (2017) çalışmalarından etkilenecek plancıların mesleki davranışına yönelik tutumları kariyer odaklı planıcı, politik planıcı, teknisyen planıcı ve melez planıcı olmak üzere dört rolde tanımlanmış; profesyonel plancıların karar verme süreçlerinde kullanabileceği belirli etik çerçeveler ise deontolojik etik, faydacı etik ve etik egoizm olmak üzere 4 etik perspektif ile incelenmiştir. Bunun sebebi bir planıcının etik bakış açısını destekleyebilecek etik çerçeveleri daha iyi tanımlayabilmektir. Burada profesyonel planıcı olarak tanımlanan şehir (mekânsal) planıcıları, ulusal düzeyden yerel ölçeğe kadar her türlü yerleşmede fiziksel/mekânsal gelişmelerin bir plan/düzen çerçevesinde biçimlenmesine katkıda bulunan, planlı gelişmenin sağlanması için yerleşmelerin değişiminde etkili olabilecek mekânsal, sosyal, demografik, ekonomik ve teknik verilerle estetik, kültürel (tarihi-arkeolojik), doğal/ekolojik etmenleri birlikte değerlendirerek geleceğe yönelik amaç ve hedefleri ortaya koyan, uygulama araçlarını ve süreçlerini tanımlayan, karar vericilere alternatif öneriler oluşturan ve bunların uygulanmasında rol alan uzmandır (Url-15). Plancıların etik tutumlarını analiz etmek için oluşturulan senaryoların ise her biri bir planıcının belirli etik kodlara bağlı etik ikilemi nasıl ele aldığını açıklamak üzere temel olayların akışını göstermek ve planıcının uygulayacağı stratejiyi tetiklemek amacıyla oluşturulmuş yazılı ifadelerdir.

Stratejiler ise plancının senaryo karşısında izlediği yolun/yöntemin veya uyguladığı eylemin/taktiğin kısa bir şekilde açıklandığı yazılı ifadelerdir. Bu araştırma, çalışan sektör, iş değiştirme sayısı, mesleki deneyim, mezun olunan üniversite, öğrenim durumu, meslekteki işlev ve mesleğe karşı tutum ile ilişkili olabilecek etik farklılıkları karakterize etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca plancıların çalıştıkları ülkede planlama mesleğine ait bir etik kodun varlığının farkında olup olmamalarına karşı oluşabilecek etik farklılıklar da irdelenmiştir. Bu konuların, plancıların planlama disiplini bağlamında etik değerleri tercih etme ile nasıl bir ilişkisi olduğu özellikle sorgulanmaktadır. Plancıların zaman içinde daha iyi kararlar vermeyi öğrenip öğrenmeyeceğini değerlendirmek amacıyla ağırlıklı olarak varsayım temelli olmak üzere cinsiyet ve yaşlarına bağlı farklılıkların incelenmesi de çalışmaya dahil edilmiştir. Son olarak etik kod metinlerinin içerdiği etik ilkeler ve davranış kurallarında kime karşı sorumlu olunduğu ve sürdürülebilir kalkınma konusunda etik metinlerin sınıflandırılması için sentezlenen temel ilkeler ve değerler önceliklendirme testi ile önem sırasına konulmuş ve analiz edilmiştir.

Araştırma süreci

Araştırma sorularını cevaplandırmak için Türkiye’deki profesyonel plancıların sahip oldukları etik çerçeveler üzerinde durulmuştur. Türkiye’deki şehir ve bölge plancılarının TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’ine ne kadar uyduğunu ve güncel planlama anlayışının sahip olduğu değerleri ve sorumlulukları nasıl tercih ettiğini yansıtmak için TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’inin her maddesini doğrudan veya dolaylı yoldan içeren, Howe ve Kaufman (1979) ve Lauria ve Long (2017) çalışmalarından ilham alınan bir anket hazırlanmıştır. Ayrıca bu anket, AICP etik senaryoları ve Türkiye planlama dinamikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Farklı yaşlara, iş deneyimine, sektöre, iş değiştirme sayısına, mezun olunan üniversiteye, öğrenim durumuna, mesleki işleve ve mesleğe karşı tutuma sahip plancılara ulaşmak üzere TMMOB ŞPO’ya kayıtlı şehir plancıları odak grup olarak alınmıştır. Oda ile iletişime geçmeden önce anketi, senaryoları ve stratejileri gözden geçirmek ve düzeltmeler yapmak üzere anket İstanbul Teknik Üniversitesi’nde farklı uzmanlık alanlarındaki öğretim üyeleri ile paylaşılmıştır. Daha sonra anket daha dikkatli bir şekilde incelenip revize edilerek TMMOB ŞPO genel merkezine gönderilmek üzere İstanbul Şubesi’ne iletilmiştir. Odaya kayıtlı her bir üyeye 18 senaryo ve strateji, 24 soruluk bir önceliklendirme testi ve 13 soruluk demografik

özellikler bölümü değerlendirilmek üzere oda tarafından çevrimiçi anket yolu ile gönderilmiştir. Katılımcılardan senaryoları karşılaşılabilecekleri bir olay halinde düşünceleri istenmiş ve kullanılan stratejilerin etik olarak uygunluğunun değerlendirilmesi talep edilmiştir.

Profesyonel şehir ve bölge plancılarından oluşan bir organizasyon olan TMMOB ŞPO'nun istatistiksel üye durumu anket gönderilmeden önce araştırılmıştır. 29.03.2020 tarihi itibarı ile odaya doğum ve kayıt tarihine göre kayıtlı 9765 üye bulunmaktadır (Url-16). Türkiye'deki belirli bir plancı kesimi TMMOB ŞPO'ya kayıtlı olsada tüm plancılar odaya kayıtlı değildir. Bu çalışmada evreni TMMOB ŞPO'ya kayıtlı profesyonel plancılar oluşturmaktadır. İlk olarak çalışmanın anket sürecini daha kontrollü yürütmek ve odadaki herkesin ankete katılması için eşit şans bulması amacıyla TMMOB ŞPO'dan üyelerin e-posta listesi istenmiş fakat odanın genel merkezi tarafından bu listenin paylaşılamayacağı belirtildiği için katmanlı rasgele bir örneklem gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla TMMOB ŞPO tarafından tüm kayıtlı üyelere e-posta gönderilip ankete katılmaları istenmiştir. Ayrıca devam eden süreçte 1 hatırlatma e-postası da gönderilmiştir. Süreç boyunca TMMOB ŞPO ve şubeleri tüm katılımcıları bu çevrimiçi ankete katılmaya teşvik etmiştir. Fakat azınlık olarak tahmin edilen ve sayısı bilinmeyen bir kesime odaya kayıtlı olmalarına rağmen e-posta adreslerini güncellemedikleri için anket ulaştırılamamıştır. Ayrıca az sayıda oda üyesinin e-posta adresine sahip olmadığı da tahmin edilmektedir. Bahsedilen bu gruplara e-posta ulaşmamasına ek olarak yanıt verilmeyen e-postalar ile beraber çalışmanın hata payını artırmaktadır. İstatistiksel bilgilere göre 9765 üyeden oluşan toplam katılımcıların oda tarafından kaçına e-posta gönderildiği teyit edilememiştir. Yaklaşık 10000 üyeden oluşan anakütle için %10 hata oranı ve %95 güven seviyesi kabul edilmek üzere 96 katılımcı ihtiyacı oluşmuştur. Yapılan hatırlatma ile beraber toplam 30 günün sonunda toplam 140 tam anket yanıtı alınmıştır. Analiz birimi olarak plancıların belirlendiği bu çalışmada asıl sonuçların genellenmek istendiği veya ulaşılmak istenilen kitleler TMMOB ŞPO'ya kayıtlı plancılarıdır. Ancak hedeflenen bu anakütlenin tümüne ulaşılma şansı bulunmadığı için anakütlenin yani evrenin küçük bir parçası olan örneklem, anketler sonucu cevap alınabilenler örnekleme olarak alınmıştır. Anakütlenin içerisindeki bu küçük temsilci küme, tanımsal ve çıkarımsal istatistiksel yöntemler kullanılarak anakütleyle genellenmiştir.

Son olarak anket sonuçlarının değerlendirilmesi için içerik analizi, anlatı analizi ve kavram analizi gibi nitel veri analizi yöntemleri ile beraber aynı araştırma çerçevesinde sonuçları diğer bulgularla karşılaştırarak eleştirel ve objektif olarak yorumlamak üzere nicel veri analizi yöntemleri de kullanılmıştır. Sonuç olarak toplanan bulgular gruplandırma ve sınıflandırma yapılarak tablo veya grafikler yardımı ile gösterilmiştir.

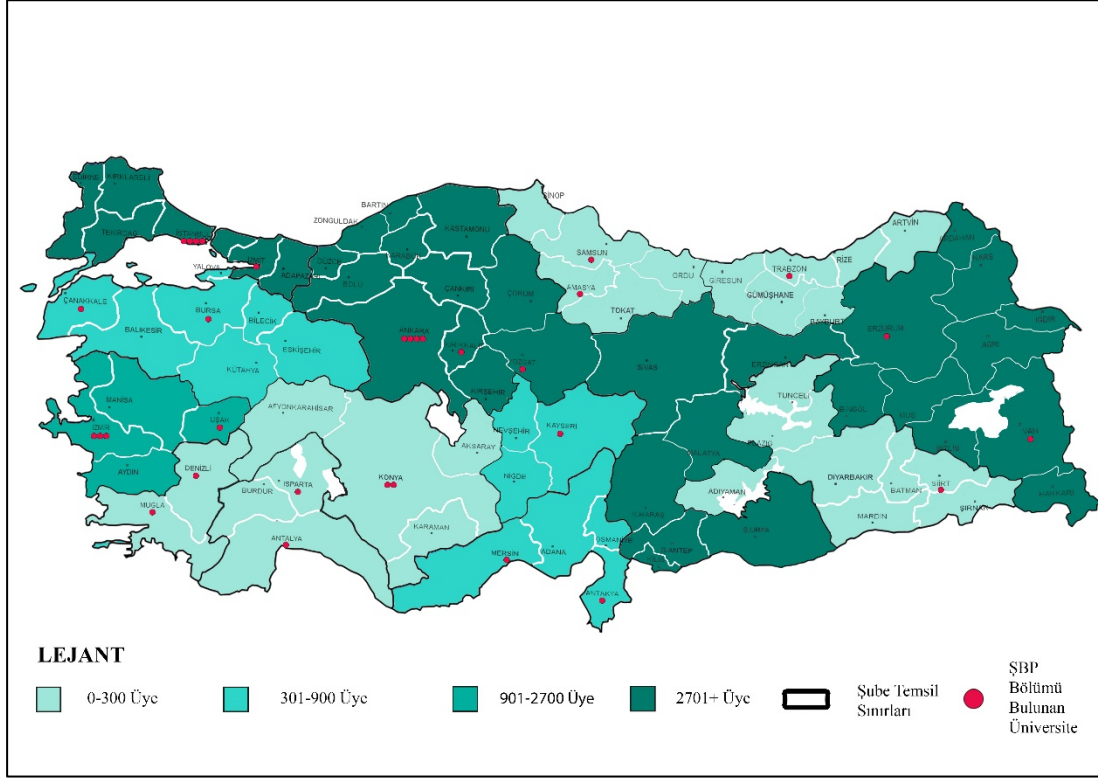
4.2 Veri Kaynakları

Araştırmada örneklemin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için ilk olarak evreni oluşturan odaya kayıtlı plancıların istatistiksel bilgileri ve görselleştirmeleri hazırlanmıştır. Bu yapılırken TMMOB ŞPO resmi internet sitesinden alınan üyelerin doğum yerine ve kayıt tarihine göre sayısal verileri çalışmanın başlangıcında veri kalitesinin iyi bir seviyede olduğunu göstermektedir. TMMOB ŞPO'ya ilişkin veriler ile veri konusunda herhangi bir aksama olmaması ve verilerin zamanında derlenmesi sağlanmıştır. 29.03.2020 tarihi itibarı ile toplam 11 şubede TMMOB ŞPO'ya kayıtlı üye sayısı 9765 kişidir (Url-16). Aşağıda Çizelge 4.1'de şubelere göre üye sayısı görülmektedir.

Çizelge 4.1 : TMMOB ŞPO şubelere göre kayıtlı üye sayıları.

Şubeler	Kayıtlı Üye Sayıları
Adana	301
Ankara	3041
Antalya	282
Bursa	490
Diyarbakır	191
İstanbul	2753
İzmir	1320
Kayseri	376
Konya	294
Muğla	273
Samsun	145
Trabzon	299
Toplam	9765

Çizelge 4.1’de görüldüğü üzere odaya kayıtlı üyelerin büyük bir çoğunluğu Ankara, İstanbul ve İzmir Şubeleri’nde bulunmaktadır. Bu şubeler bulundukları bölgeyi temsil etmektedir. Üyelerin yaşadığı illere göre dağılımı bulundukları şubeler içerisinde değerlendirilmektedir. Aşağıda TMMOB ŞPO’ya kayıtlı üyelerin şubelere göre dağılımı Türkiye Haritası’nda gösterilmiştir (Şekil 4.2).



Şekil 4.2 : TMMOB ŞPO’ya kayıtlı üyelerin şubelere göre dağılımı.

Ek olarak, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü bulunup eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan üniversiteler Şekil 4.2’de görüldüğü gibi İstanbul, Ankara ve İzmir yoğunlukta olmak üzere 23 ilde görülmektedir (Url-17). ŞPO tarafından üyelere gönderilen e-posta ile cevaplanan anketlerin durumuna göre katılımcıların demografik ve mesleki özellikleri analiz bölümünde betimleyici istatistikler ile beraber incelenmiştir. Katılımcıların kişisel ve mesleki özelliklerini test edecek kavramlar ise ikincil veri kaynağı olarak literatür taramalarından oluşmaktadır. Howe ve Kaufman’ın (1979) ve Lickey ve Laure’in (2017) çalışmaları, AICP’in örnek olarak hazırladığı etiğe ilişkin senaryolar, TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler, Türkiye’nin planlama dinamikleri ve tezin üçüncü bölümünde karşılaştırılan sürdürülebilir kalkınma ilkeleri ve sınıflandırmalar senaryoların, stratejilerin ve önceliklendirme testinin kapsamını oluşturan ana bileşenlerdir. Plancıların ikilem

seçimleri ve etik kararları nasıl ve neden aldıkları, bu senaryolar ve karşılaştırmalar ile anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.2’de anketin nasıl oluşturulduğu anahtar kavramlar ile gösterilmektedir. Her senaryo formüle edilirken sürdürülebilirlik ikilemleri, sorumluluk ikilemleri, etik çerçeveler ve etik metnin içerdiği maddelerden yararlanılmıştır. Bu ikilemler senaryoların gizli değişkenleri olarak düşünülebilir. Üçüncü bölümde bahsedilen 2015 Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Habitat III: Yeni Kentsel Gündem belgelerinde ortak olarak öne çıkan temel ilkeler olarak belirlenen kapsayıcılık/eşitlik, ekonomik kalkınma, kamu yararı, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik, açıklık/şeffaflık/bilgi paylaşımı, hesap verilebilirlik, katılımcılık, koruma, dürüstlük/adillik ve bilimsellik ile beraber mesleki bağımsızlık, bireysel yarar, çoğulculuk ve etkili yönetim ilkelerinden ve etik kodlardan ortak olarak öne çıkan temel sorumluluklar olarak belirlenen kamu, meslek/meslektaş, müşteri/işveren ve kurum sorumluluklarından ikilemler oluşturulmuştur. Senaryo metinleri kurgulanırken bu ikilemler ana bileşenler olarak alt metnin sağlam bir şekilde oluşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda dolaylı ve doğrudan odanın hazırladığı etik kodun tüm maddelerinden yola çıkarak oluşturulmuş asıl senaryo metinleri literatür araştırmaları ve AICP’in örnek olarak hazırladığı etiğe ilişkin senaryolar ve tartışmalardan hareketle Türkiye’de olmuş veya olabilecek planlama olayları sentez edilerek meydana getirilmiştir (Url-18). Son olarak hangi etik çerçevelerin veya bakış açılarının senaryolara göre uygulandığını algılamak üzere her senaryonun içerdiği rol ve etik dinamiğe uygun olarak stratejiler oluşturulmuştur. Bunlara ek olarak diğer başlıklarda da bahsedildiği üzere anketin son bölümünde ankete katılan katılımcıların demografik özelliklerini ölçebilecek, senaryo bulgularını daha başarılı betimleyebilecek ve karşılaştırmalı sınıflandırmalar oluşturabilecek kişisel ve mesleki bilgilerin bulunduğu bir bölüm tasarlanmıştır.

Çizelge 4.2 : Senaryo anahtarı.

Senaryo	Sürdürülebilirlik Kriterlerine Göre İkilemler	Sorumluluk İkilemleri	Kullanılan Etik Kodlar (Doğrudan)	Kullanılan Etik Kodlar (Dolaylı)	Etik Çerçeveler
1	Kamusal Yarar/Bilgi Paylaşımı	Kamu-Meslek Kurumu	8,23	1,2,20	Faydacı Etik
2	Kamusal Yarar/Kuşaklar Ötesi Yarar	Kamu-Meslek/Meslektaş	18,20,26	27,28	Faydacı Etik
3	Mesleki Bağımsızlık/Dürüstlük ve Adillik	Meslek/Meslektaş-İşveren/Müşteri	12	4	Etik Egoizm
4	Koruma/Hesap verilebilirlik	Kamu-İşveren/Müşteri	2,3,5,8	1	Faydacı Etik
5	Bireysel Yarar/Çoğulculuk	Kamu-Meslek/Meslektaş	12	-	Etik Egoizm
6	Katılımcılık/Bireysel Yarar	Kamu-Meslek-Kurum	6,20,24	-	Deontolojik Etik
7	Kapsayıcılık/Bireysel Yarar	Kamu-Meslek/Meslektaş	2,3,10,11,22	-	Faydacı Etik
8	Yasallık/Kamusal Yarar	Kamu-İşveren/Müşteri	8	-	Deontolojik Etik
9	Bilgi Paylaşımı/Mesleki Bağımsızlık	Meslek/Meslektaş-Meslek Kurumu	15,28,29	-	Etik Egoizm
10	Bireysel Yarar/Sürdürülebilirlik	Kamu-İşveren/Müşteri	9,20,25,28,29	-	Deontolojik Etik
11	Mesleki Bağımsızlık/Bireysel Yarar	Meslek/Meslektaş-İşveren/Müşteri	13,14,15	-	Etik Egoizm
12	Bilgi Paylaşımı/Yasallık	Kamu-İşveren/Müşteri	20	-	Deontolojik Etik
13	Bireysel Yarar/Dürüstlük ve Adillik	Meslek Kurumu-Meslek/Meslektaş	12	7	Etik Egoizm
14	Bilimsellik/Etkili Yönetişim	Kamu-İşveren/Müşteri	17,18,20,23,25,28	-	Faydacı Etik
15	Bireysel Yarar/Çoğulculuk	Kamu-Meslek/Meslektaş	11,24	23	Faydacı Etik
16	Yasallık/Bireysel Yarar	Meslek Kurumu-Meslek/Meslektaş	16	-	Etik Egoizm
17	Bilgi Paylaşımı/Bireysel Yarar	Kamu-Meslek/Meslektaş	21	-	Deontolojik Etik
18	Mesleki bağımsızlık/Yasallık	Meslek/Meslektaş-İşveren/Müşteri	19	-	Deontolojik Etik

4.3 Analiz Yöntemleri

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak birincil veri toplama yöntemi olan anket yöntemi uygulanmıştır. Bireyleri bir konu veya konular üzerinde sorgulamak ve daha sonra verilen cevapları sınıflandırmak ve tanımlamak bu yöntemin özüdür (Jackson, 2011). Anket yöntemi hem nicel hem de nitel çalışmalarda kullanılabilmektedir. Anket yöntemi katılımcıların belirli yönlerini veya özelliklerini tanımlamak ve bir topluluktaki ilişkilerin doğası hakkındaki hipotezleri test etmek amacıyla yapılmaktadır. Anketler, gözlem ve deneyler gibi diğer birincil veri toplama yöntemlerine kıyasla daha hızlı ve daha ucuz yapılabilmekte ve anketler yoluyla toplanan birincil verilerin analizi nispeten daha kolay olabilmektedir (Denscombe, 2014). Bu çalışmada bu veri toplama yönteminin seçilmesinin nedeni kısa sürede büyük miktarda bilgi toplamak ve katılımcıların anonim kalabilmesini sağlamaktır. Tezin araştırma tasarımında önemli bir konumda olan bu yöntemde katılımcıların tercih sorunları yaşamaması, katılımcıların bilgi sağlama isteksizliği veya yetersizliği ve yanlış bilgi verebilen katılımcılar araştırmaya derinlik katma konusunda aksaklık yaratmıştır. Buna ek olarak, katılımcıların anlayış farklılıklarının sebep olduğu her katılımcı için tam olarak aynı anlama gelecek şekilde anketi formüle etme sıkıntısı karşılaşılan zorluklar arasında sayılabilmektedir.

Anket yöntemi genel olarak posta anketi, telefon anketi ve kişisel görüşme (röportaj) olmak üzere üç kategoriye ayrılmaktadır (Jackson, 2011). Bu çalışmada bu kategorilerden posta anketi seçilmiştir. Posta anketi kendi kendine uygulanan yazılı bir ankettir. Katılımcılardan posta ile gönderilen anketi cevaplamaları istenmektedir. Posta anketlerinin avantajları arasında en çok zaman verimliliği ve tarafsızlık ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların kendilerini baskı altında hissetmemeleri, boş zamanları olduğunda anketi yapabilmelerini ve daha doğru cevap verebilmelerini sağlamaktadır. Ancak, posta anketlerinin ana eksikliği bazen katılımcıların anketi görmezden gelebilmeleridir.

Anketler açık uçlu, çoktan seçmeli, ikili ve ölçeklendirmeli soru formları içermektedir. Açık uçlu sorular araştırmayı daha özgün ve değerli hale getirebilecek beklenmedik sonuçlar doğuracak şekilde anketlerde yer almaktadır. Çoktan seçmeli sorular ise katılımcılara aralarından seçim yapmaları gereken bir dizi cevap sunmaktadır. İkili formlu sorular katılımcılara iki seçenek sunarak anketi kafa karıştırıcı ve sıkıcı hale

getirmekten uzaklaştırmaktadır. Son olarak ölçeklendirme tekniklerine göre oluşturulan sorular ise doğrusal bir şekilde sıralama soruları olarak katılımcıların verdiği cevapları belirli bir değer aralığı ölçeğinde (1'den 5'e kadar) derecelendirmek için bir seçenek sunmaktadır. Özellikle, çoktan seçmeli ve ölçeklendirme soruları ile elde edilen sonuçlar, nicel yöntemler kullanılarak analiz edilebilmekte ve histogramlar ve yüzde grafikleri araştırmayı daha anlaşılabilir ve analitik hale getirebilmektedir. Açık uçlu anket soruları da verilen cevaplar ile nitel yöntemler kullanılarak analiz edilmekte ve araştırmaya sayı ve hesaplamalar kullanılmadan tartışma veya eleştirel yorumlamalar katabilmektedir. Bu çalışmada anket tasarlanırken bu tip sorular açık ve net bir şekilde formüle edilmeye çalışılmış ve mantıklı bir sırayla sunulmuştur.

Bu araştırmada kavramları test etmek, insanların tutumlarını araştırmak ve bunları yansıtmak için kullanılan anket yöntemi Google Forms anket yönetim uygulaması ile hazırlanmıştır. E-Posta anketleri yolu ile veri toplamayı kolaylaştırmak için kullanılan ve çevrimiçi platform olan Google Forms; kullanım kolaylığı, birçok farklı formatta soruların sunumu ve gelişmiş veri analizi yetenekleri içermesi nedeniyle anket oluşturma aracı olarak seçilmiştir.

Bu tezin veri toplamı yöntemi olan çevrimiçi anket 3 bölümden ve toplam 55 sorudan oluşmaktadır. Birinci bölümde ŞPO'ya kayıtlı plancıların etik bakış açılarını veya etik çerçevelerini değerlendirmek ve tanımlamak amacıyla 18 etik senaryo ve 18 strateji sunulurken ikinci bölümde etik ve güncel planlama kavramları temel alınarak sınıflandırılmış sorumlulukların, ilkelerin ve değerlerin karşılaştırılması amacıyla 24 soruluk bir önceliklendirme testi hazırlanmıştır. Katılımcılara verilen bu sorular ile katılımcıların karşı karşıya kaldıkları durumu nasıl ele alacakları ve neyi tercih edecekleri irdelenmektedir. Son olarak üçüncü bölüm ise yaş, eğitim veya deneyim gibi plancıların hangi özelliklerinin etik karar verme üzerinde etkili olduğunu belirlemek amacıyla plancıların arka plan özelliklerini ve demografik bilgilerini toplamak üzere 13 soru içermektedir.

İlk iki bölümde plancıların etik bakış açıların ve öncelik verdikleri ilke ve değerlerin sınıflandırılmasını geliştirmek için 5 puanlık bir Likert ölçeği kullanılmıştır. İlk bölümde odaya kayıtlı plancıların senaryolara göre verilen stratejilere katılımının etik (5) veya etik dışı (1) olup olmadığı sorgulanmaktadır. İkinci bölümde ise ilk bölümdeki senaryolarda bulunan ikilemlerin yaratılmasında kullanılan sorumluluk, ilke ve değerlerin karşılaştırması için yine beşli doğrusal Likert ölçeği kullanılmıştır.

Başka bir deyişle ikinci bölümde verilen cevaplar birinci bölümde verilen cevapların sağlamasını oluşturmaktadır. Bununla beraber plancının senaryolara bağlı etik tercihleri, dikkate alınan ikilemlerden seçilen sorumlulukları ve ilkeleri içeren bir anket anahtarı hazırlanmıştır. Dolayısıyla anketin yapısının kendi içinde geçerli ve güvenilir olması sağlanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise katılımcıların kişisel ve mesleki özelliklerini içeren çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular bulunmaktadır. Anketin üçüncü bölümünde anket formunu dolduran katılımcılardan özellikle adlarını, adreslerini veya telefon numaralarını yazmaları istenmeyerek anonim kalmaları teşvik edilmiştir. Anketlerde anonimlik sunmanın sosyal baskıyı azalttığı ve sosyal önyargıyı hafiflettiği düşünülmektedir (Paulhus, 1984). Dolayısıyla Likert ölçeğine göre verilen cevaplar ile ölçülen tutumlarda katılımcıların kendilerini olmadıkları bir konuma koymak için yalan söyleme ihtimalinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın anket bölümünde Likert ölçeğinin ağırlıklı olarak kullanılmasının nedeni, alınmak istenilen geri bildirimin daha iyi anlaşılmasında ve katılımcıların görüş derecelerinin ortaya daha net konulmasında oldukça etkili olmasıdır. Likert ölçeği ile anket katılımcıları olan ŞPO'ya kayıtlı plancıların değer ikilemleri karşısında tutumları ve etik görüşleri ölçülmeye çalışılmıştır. Likert ölçeği katılımcıların algılarını, tutumlarını (davranışlarını) ve görüşlerini doğrudan ölçmek için kullanılan en yaygın derecelendirme ölçeklerinden biridir (Likert, 1932). Likert ölçeğinde bu görüşlerin ifade gücünün doğrusal olduğu varsayılmaktadır. Katılımcıların belirli bir ifadeye ne kadar katıldıklarını veya katılmadıklarını ifade etmelerini sağlamak için kullanılan beş veya yedi puanlık bir ölçektir. Bu puanlar incelenen tutumu ölçmek için kullanılacak sayısal bir değeri ifade etmektedir. Likert ölçeklerindeki yanıt kategorilerinin bir derecelendirme sırası vardır ve değerler arasındaki aralıkların eşit olduğu varsayılmamaktadır (Jamieson, 2004). Likert ölçekleri, basit bir “evet / hayır” sorusundan daha detaylı bir şekilde “yeterince iyi”, “mükemmel”, “çok memnunum” veya “kesinlikle katılmıyorum” gibi ifadeler ile karar vermeye yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla Likert ölçekleri, insanların bir konuda ne düşündüğünü daha ayrıntılı olarak anlamak ve belirli bir konuyu derinlemesine incelemek için oldukça faydalı bir yöntemdir. Ayrıca Likert ölçekleri frekans, kalite, önem ve olasılık gibi diğer çeşitlilikleri de ölçülebilmektedir. Anket sorularında sorular tek bir konuya odaklandığında Likert ölçekleri daha verimli olmaktadır. Bir konuyla ilgili soruları bire bir veya birlikte gruplandırmak ve bunların puanlarını analiz etmek güvenilir bir

ölçüm testi oluşturmaktadır. Likert ölçeğinde sorularda ilginçlik, kapsayıcılık, mantık ve süreklilik aranmaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplara göre Likert ölçeğinde yapılan puanlamaların ortanca, mod vb. nicel analiz yöntemleri kullanılarak yorumlanabilmesi, katılımcıların görüşlerinin dağılımının grafiklerle açıklanabilmesi ve katılımcılara ait verilerin göreceli olarak kolaylıkla analiz edilebilmesini sağlamaktadır. Bu araştırmada IBM SPSS Statistics 22 ve Microsoft Excel 2005 programları nicel analiz yöntemlerini uygulamak amacı ile araç olarak kullanılmıştır. IBM SPSS Statistics 22 ile çok değişkenli ANOVA ve t-test nicel analiz yöntemleri olarak kullanılmıştır. Bu testler sayesinde planlı rolleri ve etik çerçeveler ile planlıların demografik özellikleri arasındaki anlamlı farklıklar ve ilişkiler incelemektedir. Microsoft Excel 2005 programında ise değerlerin ortalamalarının karşılaştırılması gibi betimsel istatistik analizleri yapılmıştır.

4.4 Araştırma Kısıtlamaları, Geçerlilik ve Güvenilirlik

Anket bütün olarak araştırma problemine ve sorularına uygun hazırlanmıştır. Senaryolar ve stratejiler nispeten özel ve birbirinden bağımsız sorulardan meydana gelmiştir. Bu bakımdan tüm anketin geçerlik derecesi yerine değişik soruların ve senaryoların geçerliğini düşünmek daha doğru görülmektedir. Tüm sorular incelendiğinde anketin bütün olarak TMMOB ŞPO tarafından hazırlanan etik kodu kapsadığı görülmektedir. Çeşitli katılımcılardan alınan geri dönüşlerde özellikle senaryolar, stratejiler ve önceliklendirme testi olmak üzere tüm bölümlerin açık ve net olduğu belirtilmiştir. Fakat bu geri dönüşler anket hakkında bilgisi olan kişilerden ziyade planlamada etik konusunda uzman olan kişiler tarafından alınmıştır. Anketin bütün olarak geçerliliğine ilişkin ölçüt bulmanın zorluğu bu çalışmada da yaşanmıştır.

E-postayla gönderilen anketlere cevap alabilme olasılığının çok düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum bu çalışmada da yaşanmıştır. Anketlerin yollandığı günden itibaren yaklaşık 10-15 gün içinde geri dönüşte aksama ve gecikme yaşandığı gözlenmiş ve anket başlangıcından 24 gün sonra bir hatırlatma ile anket ikinci defa gönderilmiştir. Ayrıca anketin geniş coğrafi bölgelere ve çok sayıda insana uygulanabilmesi sayesinde daha geniş bir örneklem üzerinde çalışma sağlanmıştır. Dolayısıyla örneklemin temsil düzeyini ve araştırmanın dış geçerlik derecesini artırmak mümkün olmuştur.

Genel olarak anket yöntemi kullanılan çalışmalarda güvenilirlik derecesini gerçeğe yakın olarak saptamak oldukça güçtür. Diğer yöntemlerde veya testlerde uygulanan bazı yollar anketlerde güvenilirliğin hesaplanması için geçersiz kalmaktadır. Bunun sebebi ankette soruların veya senaryoların nispeten birbirinden bağımsız olması ve anket sonuçlarının matematiksel olarak toplamaya uygun olmamasıdır. Literatürde bu sorunu çözmek için uygun olan tek yol anketin belirli bir aralıkta katılımcılara tekrar uygulanmasıdır. Ancak bu çalışmada anketi ulaştırma kontrolünün TMMOB ŞPO'da bulunması ve aynı katılımcılara anketi ulaştırmanın güç olması bu yolu da kısıtlamıştır. Öte yandan bu durum sağlansa bile aynı katılımcıların ikinci defa ankete cevap verme durumu ya da cevap verse bile daha önce verdiği cevapları hatırlayıp onları tekrarlama durumu güvenilirliği ölçmeyi imkansızlaştırmaktadır.

Bu çalışmada özellikle güvenilirliğin sağlanması amacı ile anketin ilk iki bölümünde plancının tutumunu ölçmek için geliştirilen ve 5 ifadeden oluşan likert ölçekleri farklı ifadelerle tasarlanmış soru kalıpları ile aynı değerleri ölçmek üzere formüle edilmiştir. Anketin birinci bölümü ile ikinci bölümü arasındaki ortalama değerler karşılaştırılmış ve 18 senaryodan 14'ünün birbirleri ile paralel sonuçlar verdiği anlaşılmıştır. Ayrıca, ankettten toplanan verilere verilen yanıtların tutarlılığını ölçmek amacıyla IBM SPSS Statistics 22 programında KMO (Kaiser Mayer Olkin) ve Bartlett Testi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonun yeterli olup olmadığını ölçen Bartlett Testi için P value değeri 0,05'ten küçük çıkarak veri setinin analiz için uygun olduğu anlaşılmıştır. Örneklemenin analiz için yeterli olup olmadığını açıklayan KMO değeri ise iyi düzeye yakın bir şekilde 0,76 bulunmuştur. Dolayısıyla anket ölçeğinin güvenilir bir şekilde çalıştığı söylenebilmektedir. Ayrıca, araştırmada kullanılacak verilerin normal dağılım varsayımı yine IBM SPSS Statistics 22 programı aracı ile test edilmiştir. Verilerin çarpıklık değeri ve basıklık değeri -1 ile +1 arasında çıkmış ve test sonucunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Hair ve diğ, 2013).

Son olarak anakütleden örneklemenin rasgele çekilmemesinin elde edilen sonuçlar için gerçeği yani asıl topluluğun özelliklerini veya görüşlerini yansıtmadığı bilinmektedir. Bu durum araştırmanın en belirgin kısıtlamasını oluşturmaktadır. Ayrıca araştırma döneminin araştırmanın konusuna ve hedef kitlenin yapısına uygun bir zaman dilimine getirilmeye çalışılmasına ve özellikle araştırma süresi çok uzun tutulmamasına rağmen Dünya'da yaşanan küresel pandemik kriz, anketin katılımcılara e-posta ile

gönderildiği zamana denk gelmiştir. Dolayısıyla bu durumdan kaynaklanan bir veri veya katılımcı kaybı olduğu düşünülmektedir.

4.5 Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Önceki bölümlerde açıklanan literatür taramaları, sınıflandırmalar ve araştırma tasarımı ile beraber toplanan veriler bu başlıkta sentez edilmiş ve değerlendirilmiştir. İlk olarak, Türkiye’deki plancıların etik tercihleri, TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’inin değeri ve plancıların etik metne göre hazırlanan senaryolara verdiği cevapların etik koda uygunluğu veya uygunsuzluğu analiz edilmiştir. İkinci olarak, plancıların öncelik verdiği sorumluluklar, ilkeler ve değerler önceliklendirme testi ile analiz edilmiş ve karşılaştırmalar ile ortaya çıkan bulgular sunulmuştur. Üçüncü ve dördüncü olarak, plancıların demografik ve mesleki özellikleri ile üstlendikleri roller ve etik bakış açıları arasındaki ilişki, istatistiksel olarak anlamlı bir fark aranarak ve oransal olarak karşılaştırmalı bir biçimde incelenerek analiz edilmiştir. Beşinci ve son olarak, plancıların pratikte tercih ettikleri etik bakış açıları ve seçtiği roller ile ilgili veriler, ortalama değerlerin sınıflandırılması ve bu sınıflandırmaların karşılaştırılması ile oluşturulan bir histogram ile açıklanmıştır.

Araştırmanın bulgularına geçmeden önce Çizelge 4.3’te, anket katılımcılarının demografik ve mesleki özellikleri tanımlayıcı olarak gösterilmektedir. Toplam 140 anket katılımcısının %61’i kadın ve %70’i 25 ile 40 yaşındadır. Eğitim bakımından %36’sı yüksek lisans ve %14’ü doktora düzeyindedir. %49’u kamu sektöründe ve %39’u özel sektörde çalışmaktadır. Katılımcılardan büyük bir çoğunluk İstanbul (%31), Ankara (%13) ve İzmir’de (%11) çalışırken diğerleri Anadolu’nun (%38) farklı yerlerinde çalışmaktadır. Katılımcıların %43’ü iki ile üç defa iş değiştirmiş ve %52’si iş değiştirmeden önce özel sektörde çalışmıştır. Ankete katılan TMMOB ŞPO’ya kayıtlı plancılar ağırlıklı olarak İTÜ (%20), ODTÜ (%19), MSGSÜ (%12), YTÜ (%11) ve DEÜ’den (%10) mezun olmuştur. Bunların arasında planlama mesleğini isteyerek seçenler %84 oranında ve planlama mesleğini severek yapanlar %79 oranındadır.

Çizelge 4.3 : Betimsel istatistikler.

Demografik ve Mesleki Özellikler		Anket Değerleri %
Cinsiyet	Erkek	39
	Kadın	61
Yaş	<25	5
	25-40	70
	41-60	19
	>60	6
	Lisans	50
Eğitim	Yüksek Lisans	36
	Doktora	14
	Kamu	49
Çalışılan Sektör	Özel Sektör	39
	Kar Amacı Gütmeyen	4
	Çalışmayan	8
İş Değiştirme Sayısı	0-1	38
	2-3	43
	4-5	15
	+6	4
	Kamu	19
İş Değiştirmeden Önce Çalışılan Sektör	Özel Sektör	52
	Kar Amacı Gütmeyen	1
	Sektör Değiştirmeyen	26
	Çalışmayan	2
	İstanbul	31
Çalışılan İl	Ankara	13
	İzmir	11
	Bursa	7
	Diğer	38
	İTÜ	20
	ODTÜ	19
	MSGSÜ	12
Mezun Olunan Üniversite	YTÜ	11
	DEÜ	10
	Diğer	28
	Planlama Mesleğini İsteyerek Seçenler	84
Planlama Mesleğini Severek Yapanları		79
	Etik Kodun Varlığını Bilenler	20
Plancı Rolü	Politik	16
	Teknisyen	35
	Melez	42
	Kariyer Odaklı	7

Çizelge 4.3'te verilen TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in varlığını bilenler verisi beklenmeyen bir şekilde katılımcıların %20'sini oluşturmaktadır. Son olarak planıcı rolü açısından katılımcıların %16'sı politik planıcı, %35'i teknisyen planıcı, %42'isi melez planıcı ve %7'si kariyer odaklı planıcıdır.

4.5.1 Türkiye’deki plancıların etik tercihleri ve TMMOB ŞPO Mesleki Etik

Kural ve İlkeler’inin değeri

TMMOB ŞPO’ya kayıtlı plancılar arasında bazı davranışların etik koda uygunluğu veya uygunsuzluğu konusunda belirli bir oranda benzer ve zıt görüşler bulunmaktadır. Aynı zamanda bazı davranışların etik olarak uygun olup olmadığından emin olmayan kararsız plancılar söz konusudur. Katılımcıların anket yanıtlarındaki benzerlikler ve farklılıklar, her senaryoda sunulan taktikle ilişkili olarak incelenmiştir. Çizelge 4.4’te her senaryoda uygulanan stratejileri özetleyen taktikler en çok etik olarak kabul edilebilirlikten en aza göre verilmiştir. Tüm senaryoların, TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler metni baz alınarak kurgulandığı; stratejilerin ve taktiklerin şüphe ve ikilem içerecek şekilde tasarlandığı anlaşılmalıdır. Ayrıca ankete katılan plancılar, senaryolardaki plancıların etik davranışlarda bulunduğunu belirtse bile kendilerinin gerçekte aynı durumla karşı karşıya kaldığında nasıl davranacakları belirsizdir. Bir başka deyişle, katılımcıların kendilerini senaryolardaki plancıların yerine koyması gerçek hayattaki etik konusundaki tutumlarını yansıtmayabilir.

Çizelge 4.4 : Etik olarak kabul edilebilirliğe göre taktiklerin sıralaması.

Sıralama	Taktik	Senaryo	Etik Yanıt Yüzdesi	Etik Olmayan Yanıt Yüzdesi	Emin Olmayan Yanıt Yüzdesi	Ortalama
1	Profesyonel pozisyonu kötüye kullanma	5	80	11	9	4.09
2	Bilgi saklama	2	79	12	9	4.22
3	Baskı nedeniyle teknik kararı destekleme	14	79	15	6	4.07
4	Bilgiyi kullanmama	17	72	19	9	3.71
5	Giderler için takas yapma	16	62	27	11	3.66
6	Bilgi saklama	6	61	24	15	3.63
7	Yeterli bilgi sağlamama	9	59	19	22	3.61
8	Birlik organize ederek baskı oluşturma	15	59	27	14	3.51
9	Baskı nedeniyle teknik kararı destekleme	11	58	23	19	3.57
10	Az temsil edilenleri koruma	7	54	26	20	3.48
11	Bilgi sızdırma	3	37	50	13	2.84
12	Profesyonel pozisyonu kötüye kullanma	13	37	36	26	3.09
13	Teknik kararı uygulama	8	36	53	11	2.76
14	Kararı desteklememe/bilgi sızdırma	10	35.7	38.6	26	2.99
15	Talep üzerine bilgi yayınlama	12	34	46	20	2.86
16	Sorunu dramatize etme	1	27	59	14	2.56
17	Talep üzerine bilgi yayınlama	4	26	60	14	2.49
18	Uzmanlığı dışında bilgi sağlama	18	16	77	6	2.02

Çizelge 4.4’e göre verilen sıralama plancıların her taktiğin ne kadar kabul edilebilir olduğuna ilişkin görüşlerini yansıtmaktadır. Ortalama ne kadar yüksek olursa etik koda göre etik yanıtların sayısı da o kadar yüksek olmaktadır. Ortalama ne kadar düşük olursa etik koda göre etik dışı yanıtların sayısı da o kadar yüksek olmaktadır. 18

senaryodan 8'i için hemfikir olma oranı yüksektir. Ankete katılanların %74'ü ile %94'ü her zaman açıklanan davranışın etik veya etik dışı olduğunu belirtmiştir.

Bilgi saklama, baskı nedeniyle teknik kararı destekleme, bilgiyi kullanmama ve giderler için takas yapma konularında plancıların etik koda uygun seçimler yaptığı görülmektedir. Plancılar bu taktikleri bu sırayla en etik olmayan taktikler olarak görmektedirler. Bu bağlamda bu taktiklerin TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'inin 16., 18., 20. ve 21. maddeleri ile tutarlı olduğu anlaşılmaktadır. Profesyonel pozisyonu kötüye kullanma ve baskı nedeniyle teknik kararı destekleme konularında ise senaryolara göre etik olarak kabul edilebilirliğin değiştiği ve bir fikir birliği sağlanmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, uzmanlığı dışında bilgi sağlama ve talep üzerine bilgi yayınlama konularında plancıların etik koda uygun olmayan seçimler yaptığı görülmektedir. Bu iki duruma karşı plancıların etik olarak düşük toleransının bulunması TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'indeki maddelerle çelişmektedir. Özellikle uzmanlığı dışında bilgi sağlama konusunda %77 oranında plancıların etik dışı bir eylemi kabul edilebilir görmeleri, etik kurallarda bahsedilen plancıların kendi uzmanlık ve yetki alanlarının ötesinde sorumluluk üstlenmeye girişmelerine izin verilmemesi kuralını yok saymaktadır. Dolayısıyla günümüzde Türkiye'deki plancıların TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'inin 19. maddesini yüksek ihtimalle ihlal etmektedirler. Diğer yedi senaryoda ise önemli ölçüde anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu anlaşmazlığa sahip taktikler yeterli bilgi sağlamama, birlik organize ederek baskı oluşturma, az temsil edilenleri koruma, bilgi sızdırma, teknik kararı uygulama, kararı desteklememe ve sorunu dramatize etmedir. Bu noktada bu anlaşmazlıklar TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeleri için potansiyel ihlalleri doğurabilir. Dolayısıyla bazı plancılar için meslek odasının hazırladığı bu etik kodlar olmazsa olmaz özellikte bir davranış rehberi değildir.

4.5.2 Plancıların öncelik verdiği sorumluluklar, ilkeler ve değerler

Şehir planlamada mesleki etik kodların evrenselliği bölümünde yapılan etik kodların muhataplarına göre sınıflandırılmasında etik metinlerin içerdiği etik ilkeler ve davranış kurallarının kime söylendiği veya etik kodlarda kime karşı sorumlu olunduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda sürdürülebilirlik konularına göre sınıflandırmada da sürdürülebilirlik kalkınma hedeflerinden ve etik metinlerin birbirleri ile olan entegrasyonundan sentez edilen temel ilkeler ve değerler belirlenmiştir. İlk olarak

muhataplarına göre sorumluluk önceliklendirme testi ile analiz edilmiş ve açıklanmıştır. Daha sonra sürdürülebilirlik konusuna göre ilkeler ve değerler, senaryo ve önceliklendirme testi karşılaştırmaları ile sunulmuştur.

İlk olarak, TMMOB ŞPO'nun hazırladığı etik kodda sırasıyla meslek ve meslektaşlara karşı sorumluluk (13), kamuya karşı sorumluluk (10), işveren veya müşteriye karşı sorumluluk (4) ve planlama kurumuna veya enstitüye karşı sorumluluk (2) içeren madde bulunduğu önceki bölümlerde belirtilmiştir. Ankette tasarlanan doğrusal ölçek ile puanlama sistemine dayalı önceliklendirme testinde öncelik verilen bu sorumluluklar 1 ile 5 puan arasında katılımcılar tarafından cevaplanmıştır. Bunun sonucunda sorulara karşılık gelen ortalama puan değerleri, öncelik verilen sorumluluk ve sorumluluk sıralaması Çizelge 4.5'te verilmiştir.

Çizelge 4.5 : Sorumluluk konusunda önceliklendirme testi değerleri.

Sorumluluk Önceliklendirmeleri	Ortalama Puan	Öncelik Verilen Sorumluluk	Sorumluluk Sıralaması
Kamuya karşı sorumluluk, işverene/müşteriye karşı sorumluluktan daha önemlidir.	4.37	Kamuya karşı sorumluluk	1. Kamu
Kamuya karşı sorumluluk, meslek odasına karşı sorumluluktan daha önemlidir.	4.18	Kamuya karşı sorumluluk	2. Meslek/Meslektaş
Mesleğe/meslektaşına karşı sorumluluk, işverene/müşteriye karşı sorumluluktan daha önemlidir.	4.18	Mesleğe/Meslektaşına karşı sorumluluk	3. Meslek Odası/Kurum
Kamuya karşı sorumluluk, mesleğe/meslektaşına karşı sorumluluktan daha önemlidir.	3.96	Kamuya karşı sorumluluk	4. İşveren/Müşteri
Mesleğe/meslektaşına karşı sorumluluk, meslek odasına karşı sorumluluktan daha önemlidir.	3.75	Mesleğe/Meslektaşına karşı sorumluluk	
İşverene/müşteriye karşı sorumluluk, meslek odasına karşı sorumluluktan daha önemlidir.	2.31	Meslek odasına/Kuruma karşı sorumluluk	

Önceliklendirme testi sonucuna göre her sorumluluk önceliklendirmesi ifadesi için ortalama değerler hesaplanmış ve bu değerler büyükten küçüğe sıralanmıştır. Bunun sonucunda kamuya karşı sorumluluk oldukça yüksek bir oranda tüm çaprazlama

yapılan ifadelerde plancılar tarafından öncelik verilen sorumluluk olarak seçilmiştir. Kamuya karşı sorumluluğu, diğer çaprazlama yapılan ifadelerde ortalama değer olarak mesleğe veya meslektaşına karşı sorumluluk öncelik olarak takip etmektedir. Son ifade olan işveren veya müşteriye karşı sorumluluğun ortalamasının 3'ün altında bir değere sahip olması nedeniyle meslek odasına veya meslek kurumuna karşı olan sorumluluğun, işveren veya müşteriye karşı olan sorumluluktan daha öncelikli görüldüğü anlaşılmıştır. TMMOB ŞPO'nun yayınladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in sorumluluk konusunda içerdiği maddelerin nicelik olarak bu niteliğe ağırlık veren önceliklendirme testi sonucu ortaya çıkan değerler ile kısmen paralel olduğu belirtilmelidir.

İkinci olarak, daha önce bahsedildiği üzere gizli değişkenler ile tasarlanan senaryolarda ikilemler ve çatışmalar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin ve etik metinlerin birbirleri ile olan entegrasyonundan doğan temel ilkeler ile beraber çeşitli değerler ile oluşturulmuştur. Oluşturulan bu ikilemler her senaryoda farklılaştırılmaya çalışılmıştır. Her katılımcının senaryolar karşısında oluşturulan stratejilere göre tercih ettiği ilke ve değerler, her senaryo için alınan ortalama değerler ile saptanmıştır. Senaryo başına ortalama değer in üçten fazla veya az olması ilke ve değer ikilemlerinde seçilen değer in öne çıkmasına olanak sağlamıştır. Bununla beraber, her senaryonun içerdiği gizli ikilemlerin plancılar tarafından seçimlerini kontrol etmek amacıyla oluşturulan önceliklendirme testi analiz edilmiştir. Bu test aynı zamanda açık bir şekilde her senaryonun ilke veya değer ikilemlerinin karşılaştırılmasını sağlamaktadır. Çizelge 4.6, senaryolarda ve önceliklendirme testinde bulunan ilke ve değer ikilemlerinin ortalama değerlerini, seçilenlerini ve öncelik verilenlerini göstermektedir. 18 senaryonun içerdiği ilke ve değer çatışmalarına karşılık gelen 18 adet önceliklendirme veya önem karşılaştırma sorusu sorulmuştur. Çizelge 4.6'da senaryo numarası 3, 10 ve 15 olarak verilen ortalamalar ve değerler uyumsuz çıkan ve katılımcıların birbirleriyle paralellik göstermeyen cevaplar verdiğini gösteren ifadelerdir.

Çizelge 4.6 : İlke ve değerler konusunda senaryo ve önceliklendirme testi değerleri.

Senaryo	İlke ve Değer İkilemleri	Senaryo Ortalama Değerleri	Senaryolarda Seçilen Değer	Önceliklendirme Ortalama Değerleri	Öncelik Verilen Değer
1	Kamusal Yarar/Bilgi Paylaşımı	2.56	Kamusal Yarar	3.06	Kamusal Yarar
2	Kamusal Yarar/Kuşaklar Ötesi Yarar	4.22	Kuşaklar Ötesi Yarar	2.28	Kuşaklar Ötesi Yarar
3	Mesleki Bağımsızlık/Dürüstlük ve Adillik	2.84	Mesleki Bağımsızlık	1.92	Dürüstlük ve Adillik
4	Koruma/Hesap Verilebilirlik	2.49	Koruma	3.90	Koruma
5	Bireysel Yarar/Çoğulculuk	4.09	Çoğulculuk	1.52	Çoğulculuk
6	Katılımcılık/Bireysel Yarar	3.63	Katılımcılık	4.28	Katılımcılık
7	Kapsayıcılık/Bireysel Yarar	3.48	Kapsayıcılık	4.31	Kapsayıcılık
8	Yasallık/Kamusal Yarar	2.76	Kamusal Yarar	2.94	Kamusal Yarar
9	Bilgi Paylaşımı/Mesleki Bağımsızlık	3.61	Bilgi Paylaşımı	3.49	Bilgi Paylaşımı
10	Bireysel Yarar/Sürdürülebilirlik	2.99	Kararsız	1.47	Sürdürülebilirlik
11	Mesleki Bağımsızlık/Bireysel Yarar	3.57	Mesleki Bağımsızlık	3.93	Mesleki Bağımsızlık
12	Bilgi Paylaşımı/Yasallık	2.86	Bilgi Paylaşımı	3.10	Bilgi Paylaşımı
13	Bireysel Yarar/Dürüstlük ve Adillik	3.09	Dürüstlük ve Adillik	1.47	Dürüstlük ve Adillik
14	Bilimsellik/Etkili Yönetişim	4.07	Bilimsellik	3.56	Bilimsellik
15	Bireysel Yarar/Çoğulculuk	3.51	Bireysel Yarar	1.56	Çoğulculuk
16	Yasallık/Bireysel Yarar	3.66	Yasallık	4.03	Yasallık
17	Bilgi Paylaşımı/Bireysel Yarar	3.71	Bilgi Paylaşımı	4.06	Bilgi Paylaşımı
18	Mesleki bağımsızlık/Yasallık	2.02	Mesleki Bağımsızlık	2.71	Yasallık

Senaryo ve önceliklendirme ortalama değerlerine bakıldığında kamusal yarar, kuşaklar ötesi yarar, koruma, katılımcılık, kapsayıcılık, bilgi paylaşımı, mesleki bağımsızlık, dürüstlük ve adillik, bilimsellik ve yasallık ilkelerinin her iki durumda da tercih edildiği görülmektedir. Bu seçilen ilkelerin ve değerlerin sonuçlarının birbirleri ile örtüşmesi, plancıların karşılaştıkları ikilemlerde farklı koşullarda aynı ilkeleri rehber edindiğini göstermektedir. Öte yandan 3, 15 ve 18 numaralı senaryoların ve soruların birbirleri ile sağlaması oluşmamış ve ortalama değerlerden farklı yönde ilke seçiminin yapıldığı anlaşılmıştır. 10 numaralı senaryoda ise üç puan olan sınır değerine çok yakın bir ortalama değeri çıkması önceliklendirme sorusu ve senaryonun karşılaştırılmasını olanaksız kılmıştır. 3 ve 15 numaralı senaryolar ters kodlu bir şekilde verildiği için ortalama değerlerindeki durum, diğer zıtlık yaşanan senaryoların ortalama değerlerinden farklıdır. Çoğulculuk ile bireysel yarar arasındaki tercih farkı senaryolara göre farklılaştığı için bu ikilemde plancıların tercih bakımından toleranslarının düşük olduğu söylenebilmektedir. Plancıların özellikle mesleki bağımsızlık ile dürüstlük arasındaki ikilem, bireysel yarar ile sürdürülebilirlik arasındaki ikilem ve mesleki bağımsızlık ile yasallık arasındaki ikilem tercihlerinin senaryo ve önceliklendirme sorularına göre oldukça farklılık göstermesi, bu çatışmalarda hangi değere öncelik verildiğinin saptanmasını imkânsız hale getirmektedir.

4.5.3 Plancıların demografik ve mesleki özellikleri ile üstlendikleri roller arasındaki ilişki

Plancıların seçtikleri roller ile mesleki ve kişisel özellikleri arasında yapılan analizlerde beklenmedik bir şekilde istatistiksel olarak anlamlı bir fark (0,05 düzeyinde) bulunamamıştır. Bunun sebebi olarak örneklemin boyutundan şüphelenilmektedir. Ayrıca birçok gizli değişkenlerle kurgulanmış bu senaryolara verilen cevapları değerlendirmenin ve sayısallaştırmanın çeşitli faktörleri ölçerken anlam kaybına yol açtığı ve bunun sonuçları etkilediği bilinmelidir. Bu beklenmedik bulguyu, sahip olunan verilerle tekrar değerlendirmek için plancılar tarafından seçilen roller ile katılımcıların kişisel ve mesleki özelliklerini karşılaştırmalı bir biçime getirerek rol seçiminin demografik özelliklerden etkilenip etkilenmediği oransal olarak tekrar analiz edilmiştir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 : Plancıların özellikleri ve rol seçimi (yüzdelik).

Demografik ve Mesleki Özellikler		Politik	Teknisyen	Melez	Kariyer Odaklı	Toplam
Cinsiyet	Erkek	39.1	40.8	39.0	33.3	39.3
	Kadın	60.9	59.2	61.0	66.7	60.7
Yaş	<25	0.0	10.2	3.4	0.0	5.0
	25-40	73.9	63.3	76.3	55.6	70.0
	41-60	17.4	18.4	15.3	44.4	18.6
	>60	8.7	8.2	5.1	0.0	6.4
Eğitim	Lisans	34.8	59.2	45.8	66.7	50.0
	Yüksek Lisans	43.5	32.7	39.0	22.2	36.4
	Doktora	21.7	8.2	15.3	11.1	13.6
	Kamu	65.2	34.7	55.9	44.4	49.3
Çalışılan Sektör	Özel Sektör	21.7	51.0	33.9	55.6	39.3
	Kar Amacı Gütmeyen	4.3	2.0	5.1	0.0	3.6
	Çalışmayan	8.7	12.2	5.1	0.0	7.9
	0-1	30.4	40.8	42.4	22.2	38.6
İş Değiştirme Sayısı	2-3	47.8	46.9	33.9	66.7	42.9
	4-5	17.4	12.2	16.9	11.1	15.0
	+6	4.3	0.0	6.8	0.0	3.6
	Marmara	47.8	42.9	37.3	11.1	39.3
Çalışılan Bölge	İç Anadolu	13.0	12.2	16.9	0.0	13.6
	Ege	13.0	8.2	22.0	22.2	15.7
	Akdeniz	8.7	12.2	3.4	22.2	8.6
	Karadeniz	4.3	4.1	6.8	11.1	5.7
	Güney Doğu	8.7	6.1	5.1	22.2	7.1
	Doğu Anadolu	0.0	0.0	3.4	0.0	1.4
	Yurtdışı	0.0	2.0	0.0	11.1	1.4
	Çalışmayan	4.3	12.2	5.1	0.0	7.1
Mezun Olunan Üniversite	Ankara	34.8	18.4	25.4	11.1	23.6
	İstanbul	39.1	32.7	39.0	55.6	37.9
	İzmir	13.0	18.4	13.6	22.2	15.7
	Diğer	13.0	30.6	22.0	11.1	22.9
Mesleği İsteyerek Seçenler	Evet	91.3	83.7	79.7	100.0	84.3
	Hayır	8.7	16.3	20.3	0.0	15.7
Mesleği Severecek Yapanlar	Evet	78.3	79.6	81.4	66.7	79.3
	Hayır	21.7	20.4	18.6	33.3	20.7
Etik Kodun Varlığını Bilenler	Evet	30.4	28.6	10.2	11.1	20.0
	Hayır	69.6	71.4	89.8	88.9	80.0

Katılımcıların demografik ve mesleki özelliklerinden özellikle cinsiyet için kadının, yaş için 25 ile 40 yaş arasının, çalışılan bölge için Marmara Bölgesi'nin, mesleği isteyerek seçenlerin, mesleği severek yapanların ve etik kodun varlığını bilmeyenlerin sayısının fazla olması seçilen plancı rollerinin yüksek yüzdelerden oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca bu duruma ek olarak katılımcılardan politik ve kariyer odaklı plancı rolünü seçenlerin sayısının az olması, çeşitli demografik ve mesleki özelliklerde bu rollerin kendi içlerinde yüksek yüzdelere ulaşmasına sebep olmuştur. Verilere göre rol seçiminde cinsiyet, iş değiştirme sayısı, çalışılan bölge, mezun olunan üniversite, mesleği isteyerek seçme, mesleği severek yapma ve etik kodun varlığını bilme değerlerinin güçlü faktörler olmadığı gözükmemektedir. Rol seçiminde eğitim durumu lisans olan katılımcılar teknisyen bir rol, yüksek lisans olanların ise politik bir rol seçme eğilimindedir. Çalışılan sektörde ise kamuda çalışan plancıların politik rolü daha çok benimserken özel sektörde çalışan plancıların teknisyen role daha yatkın olduğu anlaşılmaktadır. Rol seçimi kariyer odaklı olan plancıların yaşlandıkça ve eğitim seviyesi yüksek lisanstan doktora doğru yükseldikçe bu rolden uzaklaşma eğiliminde olduğu söylenebilmektedir. Son olarak verilere bakıldığında rol seçiminde genellikle plancıların tutumunun zamanla iş değiştirme sayısı ile azalan bir şekilde değiştiği gözükmemektedir.

4.5.4 Plancıların demografik ve mesleki özellikleri ile etik bakış açıları arasındaki ilişki

Bu araştırmaya katılan plancıların seçtikleri etik bakış açıları ile mesleki ve kişisel özellikleri arasında yapılan analizlerde plancıların etik bakış açıları ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışılan sektör, çalışılan il, mesleği isteyerek seçme ve etik kodun varlığını bilme özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşma (0,05 düzeyinde) bulunmuştur. Bahsedilen faktörlerde kovaryans matrisleri eşit bir şekilde dağılmıştır. Çizelge 4.8'de tüm plancılar arasında hangi demografik bileşenlerde önemli ve anlamlı bir ölçüde farklılık olduğu aşağıda etik çerçevelere göre açıklanmıştır.

Çizelge 4.8 : Plancıların özellikleri ve etik bakış açıları (yüzdelik).

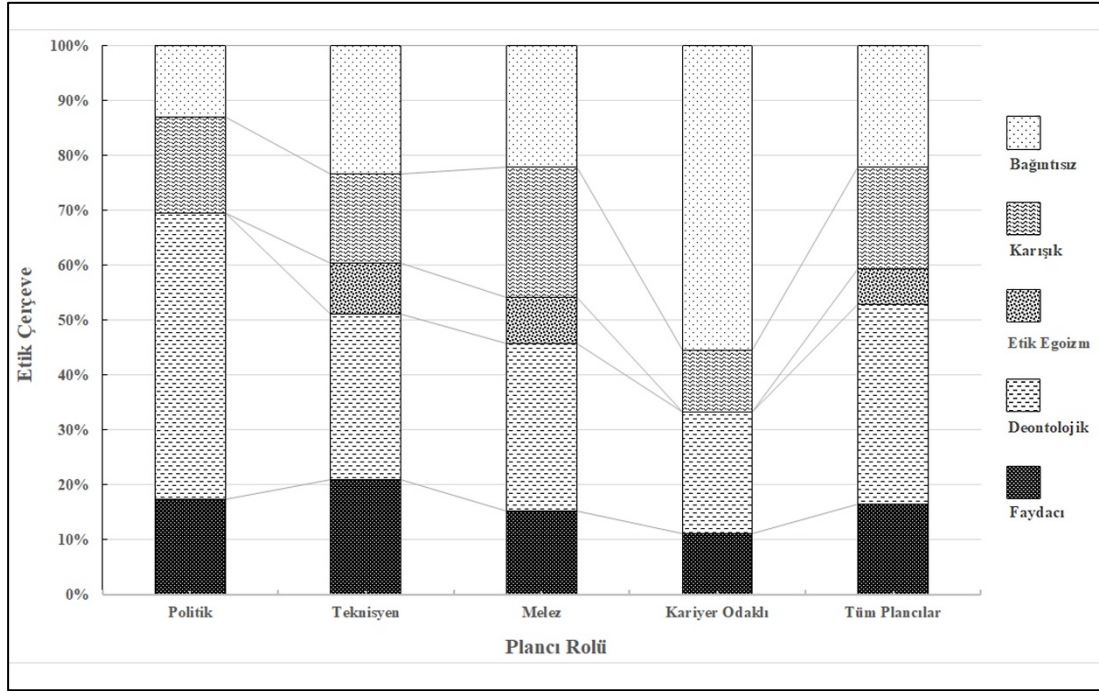
Demografik ve Mesleki Özellikler		Bağıntısız	Deontolojik	Faydacı	Etik Egoizm	Karışık	Toplam
Cinsiyet	Erkek	38.7	29.4	47.8	33.3	53.8	39.3
	Kadın	61.3	70.6	52.2	66.7	46.2	60.7
Yaş	<25	3.2	3.9	4.3	0.0	11.5	5.0
	25-40	67.7	76.5	78.3	66.7	53.8	70.0
	41-60	22.6	17.6	17.4	22.2	15.4	18.6
	>60	6.5	2.0	0.0	11.1	19.2	6.4
Eğitim	Lisans	54.8	45.1	56.5	55.6	46.2	50.0
	Yüksek Lisans	29.0	41.2	39.1	33.3	34.6	36.4
	Doktora	16.1	13.7	4.3	11.1	19.2	13.6
	Kamu	54.8	56.9	26.1	20.0	60.0	49.3
Çalışılan Sektör	Özel Sektör	32.3	35.3	60.9	50.0	32.0	39.3
	Kar Amacı Gütmeyen	6.5	2.0	4.3	10.0	0.0	3.6
	Çalışmayan	6.5	5.9	8.7	20.0	8.0	7.9
İş Değiştirme Sayısı	0-1	29.0	33.3	60.9	33.3	42.3	38.6
	2-3	51.6	45.1	34.8	44.4	34.6	42.9
	4-5	16.1	17.6	4.3	11.1	19.2	15.0
	+6	3.2	3.9	0.0	11.1	3.8	3.6
Çalışılan İl	Marmara	35.5	51.0	39.1	22.2	26.9	39.3
	İç Anadolu	12.9	7.8	17.4	44.4	11.5	13.6
	Ege	6.5	11.8	13.0	11.1	38.5	15.7
	Akdeniz	9.7	7.8	8.7	0.0	11.5	8.6
	Karadeniz	9.7	5.9	4.3	0.0	3.8	5.7
	Güney Doğu	12.9	7.8	8.7	0.0	0.0	7.1
	Doğu Anadolu	3.2	0.0	0.0	0.0	3.8	1.4
	Yurtdışı	3.2	2.0	0.0	0.0	0.0	1.4
	Çalışmayan	6.5	5.9	8.7	22.2	3.8	7.1
	Ankara	32.3	15.7	13.0	44.4	30.8	23.6
Mezun Olunan Üniversite	İstanbul	48.4	45.1	34.8	11.1	23.1	37.9
	İzmir	6.5	15.7	13.0	33.3	23.1	15.7
	Diğer	12.9	23.5	39.1	11.1	23.1	22.9
Mesleği İsteyerek Seçenler	Evet	96.8	90.2	73.9	55.6	76.9	84.3
	Hayır	3.2	9.8	26.1	44.4	23.1	15.7
Mesleği Severecek Yapanlar	Evet	83.9	84.3	69.6	55.6	80.8	79.3
	Hayır	16.1	15.7	30.4	44.4	19.2	20.7
Etik Kodun Varlığını Bilenler	Evet	29.0	25.5	4.3	11.1	15.4	20.0
	Hayır	71.0	74.5	95.7	88.9	84.6	80.0

Genel olarak plancıların faydacı, deontolojik ve etik egoizm tercihlerinde anlamlı bir farklılaşma yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu verilere göre erkek ve kadın plancılar, 25 yaşından küçük ve 41 ile 60 yaş arası plancılar, İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde çalışan plancılar ve son olarak TMMOB ŞPO'nun hazırladığı etik kodun varlığını bilen ve bilmeyen plancılar ile faydacı etik bakış açısı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi plancılar arasında etik kodun varlığının bilinmemesi gibi beklenmeyen bir sonucun faydacı etik tercihi ile ilişkisi oldukça şaşırtıcıdır. Ayrıca, deontolojik etik bakış açısının Marmara, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde çalışan plancılar ve mesleği isteyerek seçen plancılar üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Etik egoizm bakış açısını tercih eden plancıların ise anlamlı bir farklılık oranında erkekler ve kadınlar, lisans ve yüksek lisans derecesinde eğitim düzeyine sahip olanlar, kamu sektöründe çalışanlar, Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde çalışanlar, hiç çalışmayanlar ve son olarak mesleği isteyerek seçenler arasında yüksek olduğu görülmektedir. Faydacı ve etik egoizm bakış açılarını tercih eden plancıların kişisel ve mesleki özelliklerinde ortaya çıkan bu yüksek oranlar plancıların rol seçimlerinde olduğu gibi örnekleme faydacı ve etik egoizm etik çerçevelerine yönelen az sayıda plancı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Son olarak deontolojik, faydacı, etik egoizm veya bunların karışımını tercih etmeyen plancıları kapsayan bağıntısız sınıfa, karışık etik çerçeveye ve deontolojik etik bakış açısına eğilimin planlama mesleğini severek yapanlarda yüksek olduğu belirtilmelidir.

4.5.5 Plancıların pratikte tercih ettikleri etik bakış açıları ve seçtikleri roller

Genel olarak, katılımcıların büyük bir çoğunluğu planlama pratiğinde deontolojik etik bakış açısını (%36,4) benimsemektedir. Daha sonra plancılar tarafından hiçbir etik çerçevenin benimsenmemesi sonucu ortaya çıkan ve bağıntısız (%22,1) olarak tanımlanan sınıf, her katılımcının senaryolara göre verdiği etik cevapların ortalama değerlerinin üçün altında olması durumunda oluşmaktadır. Plancıların tercih ettiği etik çerçevelerin rol seçimlerinden etkilenmediği bu durumda katılımcıların cevapları orantılı olarak dağıtılmamış ve ayrı bir şekilde sınıflandırılmıştır. Plancılar tarafından kullanılan bir sonraki en yaygın etik bakış açısı, senaryolara göre farklı etik bakış açılarının tercih edilmesi durumunda ortaya çıkan karışık (%18,6) etik çerçevedir. Bu bakış açısı her katılımcının senaryolara göre verdiği etik cevapların ortalama değerlerinin en az iki tane etik bakış açısında üç veya üçün üzerinde bir değer

saptanması ile oluşmaktadır. Dördüncü ve beşinci en yaygın etik bakış açıları ise sırasıyla faydacı etik (%16,4) ve etik egoizm (%6,4) bakış açısıdır. Şekil 4.3, belirli plancı rolleri tarafından kullanılan bu etik bakış açılarının bir görselleştirmesidir.



Şekil 4.3 : Plancıların seçtiği rollere göre tercih ettiği etik çerçeve.

Politik ve kariyer odaklı rolü benimseyen plancılar tarafından tercih edilen etik çerçevenin rol seçiminden anlamlı bir şekilde (0,05 düzeyinde) etkilendiği saptanmıştır. Politik rol, diğer plancı rollerine göre etik egoizm çerçevesini benimseyen plancıları daha az etkilemektedir. Kariyer odaklı rol ise diğer plancı rollerine göre faydacı etik çerçevesini benimseyen plancıları daha az etkilemektedir. Öte yandan politik rolü benimseyen plancıların diğer plancılardan çok daha yüksek yüzdede deontolojik etiği tercih ederken, teknisyen rolünü benimseyen plancıların faydacı ve deontolojik etiği birlikte benimsediği anlaşılmaktadır. Ayrıca melez rolü takip eden plancıların, teknisyen rolü takip eden plancılar ile neredeyse benzer etik çerçeve yönelimleri olduğu görülmektedir. Kariyer odaklı plancı rolü üstlenen plancıların beklenenin aksine etik egoizm çerçevesini tercih etmediği ve bu rolde daha çok bağımsız sınıfın ağırlıklı olarak benimsendiği anlaşılmaktadır. Genel olarak etik egoizm bakış açısının tüm sınıflarda çok düşük bir oranda bulunurken teknisyen ve melez rolünü seçen plancılarda diğerlerinden yüksek bir oranda çıkması anlamlı değildir. Bunun nedeni örneklem boyutunun düşük olmasının bir sonucu olabilir.

4.6 Bölüm Değerlendirmesi

İlk olarak araştırmada en şaşırtıcı bulgulardan biri olarak görülen TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in varlığını çok az sayıda plancının bilmesi durumu, çoğu planlama eğitimi veren üniversitelerde planlamada etik açmazların tartışılmadığını ve odanın kendi üyeleri dahil olmak üzere plancılara yeterince ulaşamadığını ortaya koymaktadır. 2014 yılında yayınlanan ve yayınlanmasının üzerinden yaklaşık altı sene geçen bir etik metne Türkiye'deki plancıların yüksek bir oranda kayıtsız kalmasının sebepleri detaylı bir şekilde araştırılmalıdır.

İkinci olarak, tercih edilen plancı rolleri açısından ağırlıklı olarak teknisyen plancı ve melez plancı seçilmesinin nedeni çoğunlukla mezun olunan üniversitelerin teknik üniversite olması gösterilebilir. Bu üniversitelerde verilen eğitimin teknik konular açısından yoğun olmasının ve bu üniversitelerin teknik konularda iyi yetişmiş kişilere sahip olmasının, plancıların rol tercihlerinde tarafsız bir ajan olarak uzmanlık ve deneyimlere göre hareket eden ve objektif analizleri kullanarak bilgi, yasal kurallar ve prosedürlere göre karar veren meslek mensupları olmasına yol açtığı düşünülmektedir. Öte yandan politik plancı rolünün az tercih edilmesi ise plancıların her ne kadar politikalar ve eylemler uygulamak için uzmanlığını ve konumunu kullanmak istemesine rağmen ülkenin içinde bulunduğu ağır siyasi atmosferin bu durumu etkilediği düşünülmektedir. Bu duruma bakarak politik plancıların da teknik ve melez plancılar gibi teknik uzmanlığa ve iletişim kurma becerilerine sahip olduğu fakat siyasi baskıyla oluşan müdahaleler tarafından planlama hedeflerini belirlemek için kullandıkları kendi profesyonel, kişisel ve toplumsal değerlerinin bastırıldığı söylenebilmektedir. Dolayısıyla plancıların rol seçiminde, kent adına alınan kararlarda siyasi baskıyla savaşmak mecburiyetinde olan bir süreç yönetiminden uzaklaştığı anlaşılabılır.

Plancıların rol seçiminde çalışılan sektörün etkisine bakıldığında, kamuda çalışan plancıların politik rolü tercih etmekten özel sektörde çalışan plancıların teknisyen rolü tercih ettiği anlaşılmaktadır. Kamuda çalışan plancıların mesleki birikimi doğrultusunda politik karar alıcıları mümkün mertebe yönlendiren ve yasal sınırların dışına çıkmayan pragmatik bir nitelikte olması, politik rolü tercih etmelerinin nedeni olabilir. Öte yandan özel sektörde çalışanların teknisyen rolü tercih etmesi, planlama sürecinin genelde işverenlerin inisiyatifinde olması ve plancı olarak çalışan elamanların

karar alma süreçlerinde çok küçük katkılar sağlayarak daha çok planlama işlerinde teknik konularla sınırlı destek işlevi veya katalizör görevi görmesi sebebiyle olabilir. Fakat rol seçiminde sektörel olarak ortaya çıkan bu durumların aksine, 2000’li yıllardan günümüze neoliberal politikalar, özel sektörün kentsel mekâna olan ilgisini artıran yasal düzenlemeler ve merkezi yönetim tarafından alınan tepeden inme kararlar ile günümüz plancısının iktidar alanı ve sektörel olarak rolü farklılık göstermektedir. Planlamanın, kamunun himayesinden çıkarak bütünselliğinin kaybolması ve kentin biçimlenmesinde kamu-özel sektör ortaklıklarının ön plana çıkması; bireysel girişimcilerin, şirketlerin ve sivil toplum kuruluşlarının aktör olarak planlama sürecinde daha baskın olmasına yol açmıştır. Bu bağlamda özel sektörde çalışan plancıların birçoğunun işveren olduğu ve bu plancıların siyasetçilerin baskıları vb. durumlar karşısında açık bir şekilde politik hareket ederek ve inisiyatif kullanarak belli kesimlerin düşüncelerini yansıttığı unutulmamalıdır.

Bunlara ek olarak rol seçimi kariyer odaklı olan plancıların yaşlandıkça ve eğitim seviyesi yüksek lisanstan doktora doğru yükseldikçe bu rolden uzaklaşma yöneliminde olduğu görülmüştür. Bu durum Penpecioğlu ve Taşan-Kok’un (2016) çalışmalarında ele aldığı gibi Türkiye’deki genç plancıların girişimci ve otoriter müdahaleler tarafından giderek mesleğe yabancılaşması ve plancıların mesleki ilke ve ideallerinden uzaklaşması ile bağdaştırılabilir. Yine aynı çalışmada davranışsal eğilimlerdeki değişikliklerin sıklıkla kariyerdeki değişikliklerle ilişkili olduğunu belirtilmiştir (Penpecioğlu ve Taşan-Kok, 2016). Verilere bakıldığında kariyer odaklı veya diğer rolleri seçen plancıların tutumunun zamanla iş değiştirme sayısı ile azalan bir şekilde değişmesi bu durumu destekler niteliktedir. Aynı zamanda üniversitelerde öğretilen planlama disiplininin ve gerçek hayattaki planlama sürecinin birbirine zıt uygulamalar içermesi bu duruma ek olarak söylenebilir.

Tercih edilen plancı rolleri bağlamında, Türkiye’deki dinamiklere göre yeniden bir rol tanımlamasına gidilirse politik plancı, teknisyen plancı ve kariyer odaklı plancı ayrımından ziyade daha çok bu üç rolün belirli yönlerini bünyesinde barındıran ve yaşadığı olaylar karşısında bu yönlerden ilgili olanlarını araç olarak kullanan karma bir Türk plancısı rolü ön plana çıkartılabilir. Birçok temel plancı özelliklerini içeren bu karma rol literatürde melez planlama olarak zaten yerini almıştır. Fakat, Türkiye şartlarında melez plancı yukarıdaki bulgular ile beraber tekrar değerlendirilirse, her nerede çalışıyor olursa olsun melez plancı piyasada başta kendi çıkarlarını savunan,

planlama sürecinde kamu çıkarlarını gözeten ve çok aktörlü bir ortamda toplumsal ilgiyi yönetebilen bir önder olarak görülebilir. Bulgular sonucunda ortaya çıkan farklı özelliklerde ve buna bağlı olarak çeşitli koşullarda melez plancı, kamu alanında kendini sorumluluk sahibi hissederek ve planlamayı terk etmeyerek denetimden ziyade teknik bilgisi, değer yargıları ve kaotik karakteri ile kriz yönetebilen; iyi bir vizyon sahibi, arabulucu ve iletişimci olarak tanımlanabilir.

Üçüncü olarak, etik kodlarda bulunan maddelere dolaylı ve doğrudan atıfta bulunan senaryolara verilen cevapların, neyin etik olarak uygun olduğu konusunda anlaşmazlıklar barındırması gerçek hayatta TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'ine uyulmadığını göstermektedir. Bu nedenle odanın hazırladığı etik metnin bazı planıcılar için davranış rehberi niteliği taşınamaması söz konusudur. Dolayısıyla, mesleğin tarihsel birikimle oluşturduğu bu etik metnin ilke ve esaslarını korumak, savunmak ve bu değerlere aykırı mesleki pratikler sergilendiği durumlarda hukuki mücadele yürütmek üzere etik kodun içeriğine farkındalık adına caydırıcı yaptırımlar eklenmesi gözden geçirilebilir. Etik koda göre etik dışı olmasına rağmen etik olarak uygun görülen planıcıların uzmanlığı dışında bilgi sağlama konusunda etik dışı davranışlara yönelme eğilimi olmasının, yasal boşluklardan yararlanılmasından veya prosedürün bilinmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Meslek etiği konusunda planıcıların öncelik verdiği sorumlulukların, ilkelerin ve değerlerin önemli farklılaşmalar içermesinin nedeni olarak planıcıların çalıştığı, yaşadığı ve deneyimlediği planlama olaylarının oldukça çeşitli olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Planıcıların meslek uygulayıcısı olarak yaptığı çalışmalarda karar verici olması, aktif veya pasif bir şekilde görev yapması veya sadece istenileni yasal çerçeveye uyarlamak üzere yerine getiren bir işlev görmesi gibi yaşadığı mesleki tecrübelerin bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Bazı planıcıların çok etkin bir planıcılık hizmeti üretirken bazılarının ise belirli durumlar nedeniyle mesleki gelişime çok fazla imkan tanımayan dar bir çerçevede kendini etkisiz eleman hissetmesi planıcıların değer önceliklerini farklılaştırmaktadır.

Son olarak, planıcıların planlama pratiğinde ağırlıklı olarak tercih ettiği etik bakış açısının veya etik çerçevenin planıcının planlama eylemini sonuca dayanmadan doğru olduğu için yapması durumunda meydana gelen deontolojik etik olduğu belirlenmiştir. Deontolojik etiğin yüksek oranda tercih edilmesinin nedeninin, günümüz planıcılarının daha çok teknik okullardan mezun olup görev odaklı analiz ve değerlendirmeler

yaparak daha uzun vadeli çözümler üretmesi ve bu şekilde kentleri planlama açısından olumlu yönlendirmesi olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan plancıların bu çalışmada bağıntısızlık yönelimine sahip olması ise planlamanın geleneksel olarak toplumlar tarafından yalnız ve çaresiz bırakılmış bir meslek grubu olarak düşünülmesi, plancıların etik değerler konusunda mesleğe, meslek odasına ya da üniversite eğitimine bağlılığının eksik olması ve bu nedenle plancılar arasında etik dışı bir algı oluşması ile bağdaştırılabilir. Ayrıca özellikle politik rolü benimseyen plancıların, diğer plancılardan çok daha yüksek yüzdede deontolojik etiği tercih etmesi politik rolün Türkiye dinamiklerinde yukarıda yeniden tanımlanan melez plancı rolüne doğru evrildiğini göstermektedir. Burada deontolojik çerçevenin yüksek çıkması geleneksel olarak planlama süreçlerinde siyasi otoritenin her istediğini yerine getirmek için sorgulamadan ve eleştirmeden çalışması beklenen standart teknokrat rolünde bir plancıya işaret etmektedir. Fakat bunun yanında yine aynı roldeki plancı giderek planlama sorunlarını adalet çerçevesinde çözen, oluşturulan hiçbir teknik kuralın sorgulanamaz olduğunu düşünmeyen ve kendini sadece resmi prosedürlerin tamamlanması üzerine bir araç olarak görmeyen karma karaktere evrilmektedir. Dolayısıyla bu nitelikte plancıların, planlamada uygulamayı politikalar ve modeller çerçevesinde görev odaklı incelemekte ve araştırmalar yaparak çözümler üretmekte olan bir aktör olduğu söylenebilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç ve öneriler bölümünde tez çalışmasının araştırma bulguları neticesinde ulaşılan sonuçlar ve gelecek yeni çalışmalar için öneriler sunulmuştur. İlk olarak etik kodların evrenselliği, plancılarının mesleki görevlerini yerine getirmek için seçtikleri etik değerler ve bu değerler ile ilişkili plancılarının kişisel olarak sahip olduğu mesleki ve demografik özellikler açıklanmıştır. Ardından elde edilen sonuçlar ile ileride yapılacak planlama çalışmalarında planlamada etik tartışmalarının daha çok teşvik edilmesi için öneriler ve planlamada etik konusunda plancılar tarafından geliştirilmesi gereken araştırma alanları belirtilmiştir.

5.1 Sonuç

Tez çalışmasının araştırma problemleri, plancılarının meslek pratiğinde karşılaşılabilecekleri zorlu durumlar karşısında planlamanın ve plancının rolünü etik kural ve ilkeler üzerinden değerlendirme amacı ile oluşturulmuştur. Araştırma ilerledikçe tezin amacı, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın 2014 yılında hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in değerini meslek pratiğinde karşılaşılabilecek potansiyel senaryolar ile değerlendirmeyi de kapsamaya başlamıştır. Bahsedilen bu ana amaçları neticelendirmek üzere tezin araştırma soruları da aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

- Günümüzde plancılar nelerin etik ve etik dışı olduğunu düşünüyor?
- Plancılarının mesleki görevlerini yerine getirirken tercih ettikleri etik bakış açıları nelerdir?
- Plancılarının etik tercihlerinde öncelikleri hangi sorumluluk ve ilke değerleridir?
- Günümüzde plancılar hangi rolleri üstlenmekte ve hangi özellikleri bu rol seçimine etki etmektedir?
- Türkiye'de TMMOB ŞPO tarafından 2014 yılında yayınlanan Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in planlama pratiğinde değeri nedir?

- Günümüz plancılarının etik tercihleri Türkiye’deki TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’ine ne kadar uygundur?
- Plancıların hangi kişisel ve mesleki özellikleri ile tercih ettiği etik bakış açıları ve plancı rolleri arasında anlamlı bir farklılık vardır?
- Plancıların seçtiği rol ile tercih ettiği etik bakış açıları arasında bir ilişki var mıdır?

Bu sorular ile sorgulanan tezin yapısını, literatür taraması sonucunda dünyadaki meslek etiği kodları üzerine yapılan içerik analizi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından 2014 yılında hazırlanan etik kural ve ilkeler üzerine odanın üyeleri ile yapılan anket çalışması oluşturmuştur. İçerik analizi sonrasında yapılan anket yöntemi nicel analiz yöntemleri kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak literatür taranmış ve ahlak felsefesinin konusu olan etik kavramının tanımı, kökeni ve alanları açıklanmıştır. Açıklanan bu konular meslek etiği ve etik kodlar konusuna altlık oluşturmuş ve planlama ile etik arasındaki ilişkiye yol açmıştır. Bu ilişkilerin irdelenmesi sonucu planlamada meslek etiğinin tartışılması ile meydana gelen etik kodların varlığının, planlama disiplinin meslek olarak geçerli olması için oldukça önemli olduğu anlaşılmıştır. Planlama disiplinde etik değerlere bağlı dinamiklerin evrensel ve yerel niteliklere göre değiştiği anlaşılmıştır. Bu noktada evrenselliği sorgulamak üzere dünyadaki çeşitli planlama kurumlarının hazırladığı etik kodlar ve davranış kuralları ile formüle ettiği planlama ilkeleri ve değerleri; yazım dilleri, muhataplar ve güncel planlama anlayışlarının temelini oluşturan sürdürülebilir kalkınma hedefleri sınıflandırmaları ile değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda etik kodların yazım diline göre sınıflandırmasında evrensel olarak üyelere tavsiye niteliğinde bir hitap tespit edilmiştir. Muhataplara göre sınıflandırmada ise etik metinler arasında ortak olarak kamuya karşı sorumluluklara ilişkin ilkelerin kamu yararı oluşturmak adına sayısının yeterli olmadığı, kurumlara karşı sorumluluğun yeterince dikkate alınmadığı ve muhataplarına göre plancının uyması gereken etik ilkelerin ve davranış kurallarının dengeli dağılmadığı tespit edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri üzerine yapılan sınıflandırmada ise 2015 Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Habitat III: Yeni Kentsel Gündem belgelerinde ortak olarak öne çıkan temel ilkeler kapsayıcılık/eşitlik, ekonomik kalkınma, kamu yararı, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik, açıklık/şeffaflık/bilgi paylaşımı, hesap verilebilirlik, katılımcılık, koruma,

dürüstlük/adillik ve bilimsellik olmak üzere 11 başlıkta toplanmıştır. Bu ilkeler doğrultusunda etik metinler ile yapılan sınıflandırmaya bakıldığında ortak olarak birçok etik kodun ekonomik kalkınma, kuşaklar ötesi yarar, sürdürülebilirlik ve açıklık/şeffaflık/bilgi paylaşımı konularına ilişkin mesleki etik ilke veya davranış kuralı taşımadığı anlaşılmıştır. Öte yandan hesap verilebilirlik, kapsayıcılık/eşitlik ve dürüstlük/adillik ilkeleri neredeyse tüm ülkelerin etik kodlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bahsedilen bu ilkelerin planlamada etik konusunda değerlendirilen etik kodlarda, hem pozitif hem de negatif açıdan evrensel değerlere sahip olduğu söylenebilmektedir.

İkinci olarak Türkiye'deki plancıların etik olarak rollerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in değerinin ölçülebilmesi, plancıların benimsedikleri etik temellerin değerlendirilebilmesi ve plancıların kişisel olarak sahip olduğu mesleki özelliklerin roller ve etik tercihler ile ilişkisinin açıklanabilmesi için TMMOB ŞPO'ya kayıtlı 140 üyenin katıldığı anket analiz edilmiştir. Anketin ilk bölümünde Likert ölçeği kullanılan senaryolar ve stratejiler, ikinci bölümünde doğrusal ölçek kullanılan bir önceliklendirme testi ve son bölümünde ise katılımcıların mesleki ve demografik bilgilerini toplamak üzere oluşturulan bir bölüm bulunmaktadır. Senaryoların oluşturduğu ilk bölüm; plancıların etik ve etik dışı tercihlerini, mesleki görevlerini yerine getirirken tercih ettikleri etik bakış açılarını, etik tercihlerinin oda tarafından yayınlanan mesleki etik kural ve ilkelerine uygunluğunu ve mesleki etik kural ve ilkelerin planlama pratiğindeki değerini ölçmektedir. Önceliklendirme testinin oluşturduğu ikinci bölüm, plancıların etik tercihlerinde önem bakımından öncelik verdiği sorumlulukları ve ilkeleri ölçmektedir. Kişisel ve mesleki bilgilerin oluşturduğu üçüncü bölüm ise plancıların üstlendiği rollerin neler olduğunu ve demografik özellikler ile plancıların tercih ettiği etik bakış açıları ve plancı rolleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için veri altlığı oluşturmuştur. Son olarak, bu bulgular doğrultusunda plancıların seçtiği roller ile tercih ettiği etik bakış açıları arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Günümüz plancılarının etik ve etik dışı tercihleri incelendiğinde bilgi saklama, baskı nedeniyle teknik kararı destekleme, bilgiyi kullanmama ve giderler için takas yapma konularında plancıların etik olarak uygun seçimler yaptığı saptanmıştır. Bu konuların TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler'inin 16, 18, 20 ve 21 numaralı

maddelerini doğrular nitelikte olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan uzmanlığı dışında bilgi sağlama ve talep üzerine bilgi yayınlama konularında plancılarının etik olarak uygunsuz seçimler yaptığı görülmektedir. Bu iki duruma karşı plancılarının etik olarak düşük toleransının bulunması TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’indeki maddelerle çelişmektedir. Özellikle uzmanlığı dışında bilgi sağlama konusunda yüksek bir oranda plancılarının etik dışı bir eylemi kabul edilebilir görmeleri etik kuralların 19. maddesinde bahsedilen plancılarının kendi uzmanlık ve yetki alanlarının ötesinde sorumluluk üstlenmeye girişmelerine izin verilmemesi kuralını yok saymaktadır. TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’i için potansiyel ihlalleri doğurabilecek konular ise yeterli bilgi sağlamama, birlik organize ederek baskı oluşturma, az temsil edilenleri koruma, bilgi sızdırma, teknik kararı uygulama, kararı desteklememe ve sorunu dramatize olarak belirlenmiştir. Bu noktada TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in planlama pratiğinde varlığı veya değeri ele alındığında, bazı plancılar tarafından meslek odasının hazırladığı bu etik kodlar olmazsa olmaz özellikte bir davranış rehberi olarak görülmediği için etik kodun, değerini yukarıda bahsedilen konular konusunda daha çok artırmasını sağlayacak caydırıcı nitelikler kazanması gerektiği anlaşılmıştır. Ayrıca sarsıcı bir şekilde TMMOB ŞPO Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in varlığını odaya kayıtlı katılımcılardan beşte birinin bilmesi etik metnin öneminin ve değerinin yetersizliğini vurgulamaktadır.

Plancılarının etik tercihlerinde sorumluluk, ilke ve değer öncelikleri incelendiğinde ise önceliklendirme testi sonucuna göre kamuya karşı sorumluluk oldukça yüksek bir oranda tüm plancılar tarafından öncelik verilen sorumluluk olarak seçilmiştir. Kamuya karşı sorumluluğu mesleğe veya meslektaşına karşı sorumluluk, meslek odasına veya meslek kurumuna karşı sorumluluk ve işveren veya müşteriye karşı olan sorumluluk önem sırası olarak takip etmektedir. TMMOB ŞPO’nun yayınladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler’in, sorumluluk konusunda içerdiği madde sayısının nitelik olarak ortaya çıkan değerler ile kısmen paralel olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan sürdürülebilirlik konusunda ortaya çıkan ilkelere ve değerlere bakıldığında kamusal yarar, kuşaklar ötesi yarar, koruma, katılımcılık, kapsayıcılık, bilgi paylaşımı, mesleki bağımsızlık, dürüstlük ve adillik, bilimsellik ve yasallık ilkelerinin plancılar tarafından farklı koşullarda karşılaştıkları ikilemlerde kılavuz edinildiği saptanmıştır. Fakat plancılarının çoğulculuk ile bireysel yarar, mesleki bağımsızlık ile dürüstlük ve adillik, bireysel yarar ile sürdürülebilirlik ve mesleki bağımsızlık ile yasallık ikilemleri

arasındaki tercihlerinin senaryo ve önceliklendirme testine göre farklılık göstermesi, plancılarının bu ikilemlerde tercih toleranslarının düşük olduğu göstermektedir.

Katılımcıların mesleki ve demografik özelliklerinin rol seçimi ile ilişkisi incelendiğinde, politik ve kariyer odaklı plancı rolünü seçenlerin azınlıkta olduğu ve plancılarının daha çok teknisyen ve melez rolleri tercih ettiği belirlenmiştir. Plancıların seçtikleri roller ile mesleki ve kişisel özellikleri arasında yapılan analizlerde beklenmedik bir şekilde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Fakat veriler karşılaştırılmalı olarak oransal bir şekilde analiz edildiğinde, rol seçiminde cinsiyet, iş değiştirme sayısı, çalışılan bölge, mezun olunan üniversite, mesleği isteyerek seçme, mesleği severek yapma ve etik kodun varlığını bilme değerlerinin güçlü faktörler olmadığı görülmektedir. Rol seçiminde lisans eğitim düzeyine sahip olan plancıların teknisyen bir rol, yüksek lisans derecesine sahip olanların ise politik bir rol seçme eğilimi olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca kamuda çalışan plancıların politik rolü daha çok benimsediği anlaşılrken işverenlerden bağımsız olarak özel sektörde çalışan plancıların teknisyen role daha yatkın olduğu tespit edilmiştir. Ancak, son yirmi yılda planlama alanını biçimlendiren aktörlerin değişmesinin ve buna bağlı olarak plancıların özel sektördeki rollerinin daha çok politikleşmesinin ortaya çıkan bu durumun aksine bir gerçek olduğu kabul edilmiştir. Rol seçimi kariyer odaklı olan plancıların ise yaşlandıkça ve eğitim seviyesi yüksek lisanstan doktora doğru yükseldikçe bu rolden uzaklaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Son olarak, bu rol tercihleri, ilişkiler ve Türkiye’deki dinamikler doğrultusunda bir rol değerlendirilmesine gidilmiş ve ortak bir melez plancı rolü tanımlanmıştır. Kısaca, günümüz melez plancısı kamu alanında sorumluluk sahibi, lider, vizyon sahibi, arabulucu ve iletişimci nitelikleri ile kaotik bir çerçevede tarif edilmektedir.

Plancıların mesleki görevlerini yerine getirirken tercih ettikleri etik bakış açıları analiz edildiğinde genel olarak deontolojik etik bakış açısı ve hiçbir etik çerçevenin benimsenmemesi sonucu ortaya çıkan bağıntısız sınıfın tercih edildiği anlaşılmıştır. Öte yandan plancıların mesleki ve demografik özellikleri ile deontolojik etik, faydacı etik ve etik egoizm bakış açısı tercihleri arasında anlamlı bir farklılaşma yaşandığı anlaşılmaktadır. Erkek ve kadın plancılarda, 25 yaşından küçük ve 41 ile 60 yaş arası plancılarda, İç Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri’nde çalışan plancılarda ve son olarak TMMOB ŞPO’nun hazırladığı etik kodun varlığını bilen ve bilmeyen plancılarda yüksek seviyede faydacı etik bakış açısını tercih etme eğilimi

gözlenmektedir. Tüm topluma en iyi şekilde hizmet etmeyi tercih eden ve kamu yararı doğrultusunda politikalar ve eylemler sergileyen bu etik bakış açısını seçen plancının etik kodun varlığını bilmemesi oldukça büyük bir sorun ve çelişkidir. Erkekler ve kadınlar, lisans ve yüksek lisans derecesinde eğitim düzeyine sahip olanlar, kamu sektöründe çalışanlar, Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde çalışanlar, hiç çalışmayanlar ve son olarak mesleği isteyerek seçenler ile etik egoizm bakış açısını tercih eden plancılar arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan deontolojik etik bakış açısının Marmara, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde çalışan plancılar ve mesleği isteyerek seçen plancılar üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu sonuçlara ek olarak deontolojik, faydacı, etik egoizm ve bu etik çerçevelerin karışımını tercih etmeyen plancıları kapsayan bağıntısız sınıfa, karışık etik çerçeveye ve deontolojik etik bakış açısına eğilimin planlama mesleğini severek yapanlarda yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Plancıların pratikte tercih ettikleri etik bakış açıları ve seçtikleri roller incelendiğinde, politik ve kariyer odaklı rolü benimseyen plancılar tarafından tercih edilen etik çerçevenin rol seçiminden etkilendiği anlaşılmıştır. Politik rol, diğer plancı rollerine göre etik egoizm çerçevesini benimseyen plancıları daha az etkilemekteyken, kariyer odaklı rol ise diğer plancı rollerine göre faydacı etik çerçevesini benimseyen plancıları daha az etkilemektedir. Ek olarak, melez rolü takip eden plancıların, teknisyen rolü takip eden plancılar ile neredeyse benzer etik bakış açısı yönelimleri olduğu görülmektedir. Son olarak, kariyer odaklı plancı rolü üstlenen plancıların beklenenin aksine etik egoizm çerçevesini tercih etmediği ve bu rolde daha çok bağıntısız sınıfın ağırlıklı olarak benimsendiği anlaşılmaktadır.

5.2 Öneriler

Planlama ile ilişkili kurumların ve plancıların, ilerleyen zaman içinde planlama disiplininin kendi içinde oluşturduğu değerleri sürekli kodlayıp, planlamanın meşruiyetini ve önemini koruması gerekmektedir. Etik kodların etik davranışı motive etmede oldukça etkili olduğu bilinmeli ve odanın hazırladığı etik kodun plancılar camiası içinde bilinirliği artırılmalıdır. Ayrıca TMMOB ŞPO'nun hazırladığı Mesleki Etik Kural ve İlkeler'in etik dışı davranışların önüne geçme konusunda daha etkili olması gerekmektedir. Dolayısıyla değişen planlama pratikleri ışığında kodun bazı maddeleri üzerine yeniden düşünülebilir. Planlama kurumlarının formüle ettiği ilkeler

ve değerler, planlamanın etik kodlarını ve davranış kurallarını tanımlamada yetersiz kalmamalıdır. Planlamadaki ahlaki meseleler bu araştırmada incelenen planlama enstitülerinin ve benzeri diğer planlama kurumlarının teşvikleri ile sürekli olarak profesyonelce tartışılmalı ve etik konuları hep ön planda tutulmalıdır. Bu bağlamda, plancıların uygulamada yaşadıkları etik ikilemleri, planlama bilincini ve hissettiği mesleki değerleri saptamak için planlamada etik alanında ampirik çalışmaların artırılması ve istatistiksel analizlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Gerçek dünya koşullarında plancıların etik davranışın ne olduğunu nasıl belirlediklerini daha iyi anlamak için çok sayıda plancı ile farklı etik konularda anket ve yüz yüze görüşme yapılmalıdır. Bununla beraber hangi etik çerçevelerin, rollerin, ilkelerin, sorumlulukların ve değerlerin etik düşüncüyü nasıl belirlediği daha farklı disiplinlerin yardımı ile içselleştirilerek araştırılmalıdır. Planlamada öğrencilerden akademisyenlere ve özel sektör çalışanlarından kamu çalışanlarına kadar tüm plancıların etik tartışmalarda yer almaları ve plancıların etik kapsamda yeni araştırma alanlarına yönelmeleri teşvik edilmelidir. Bu araştırma alanları, güncel planlama yaklaşımlarına göre planlamayı belli bir ahlaki temelde tartışmalıdır. Bu tartışmaların konuları toplumun ortak çıkarlarına göre hareket etme, bilgiye dayalı karar alma ve toplumun her kesiminin haklarını koruma gibi planlamanın olmazsa olmaz değerleri ile güncel planlama değerlerinin etik bir zeminde değerlendirilmesi olabilir. Ayrıca plancıların karşı karşıya kaldığı sosyo-ekonomik durumların ve kurumsal bağlamların eşitlik, çevresel duyarlılık ve sosyal adalet gibi evrensel değerler ile çatışması önemli araştırma konuları olarak ele alınabilir.

Günümüzde plancılar artık daha fazla topluluk ve çıkar grubuyla etkileşimde bulunmakta ve plancıların yaşadıkları toplumdaki kültürel, ideolojik, sosyal vb. dinamikler plancıyı daha fazla değiştirmektedir. Dolayısıyla plancıların kendi içlerinde daha çok ahlaki analizler yapması ve bunları geliştirmesi gerekmektedir. Plancıların etik kodlarda bulunan planlama değerleri ile alakalı hususları daha iyi okuması ve doğabilecek belirsizlikler ile mücadele etmesi gerekmektedir. Bu belirsizlikler konusunda plancılar meslek odasını uyarılmalı ve plancıların mesleklerini icra ederken yapmak istedikleri davranışlar ile etik kodların içerdigi ilke ve davranışlar arasında kopmaların önüne geçilmelidir. Ayrıca bu belirsizlikler konusunda plancıları etkileyen farklı rol yönelimleri keşfedilmeli ve sempati duydukları siyasi görüşler, değer bağlılıkları veya maddi sorunlara bağlı olarak

değişen toleransları gelişmiş ölçekler ve yeni analizler ile değerlendirilmelidir. Aynı zamanda bu tez çalışmasında plancılar tarafından senaryolara verilen cevapların, karşılaşılan ikilemlerin, seçilen etik çerçevelerin ve rollerin sayısallaştırıldığındaki anlam kaybı ve önem verilen ilke, sorumluluk ve değer ölçmenin zorluğu yeni ölçek ve analiz türleri ile aşılabılır.

Tez bulguları sonucunda ortaya çıkan etik kararlardaki göreceli değişkenlik, tüm meslek için anlamlı olan herhangi bir tek etik standardın oluşturulmasının çok zor olduğu anlamına gelmektedir. Bu yüzden plancı adayları yetiştirilirken politik, teknisyen, kariyer odaklı veya melez rol ve deontolojik, faydacı veya etik egoizm bakış açısı fark etmeksizin baskın ve kısıtlayıcı olmayan bir eğitim verilmelidir. Bu eğitim bilincinin sağlanması ile beraber çalışmanın senaryolarında ortaya çıkan ve etik kurallarda yeterince dikkat edilmeyen ikilemler ve tercihler için daha anlaşılabilir ve caydırıcı bir etik metin hazırlamak meslek odasının görevi olabilir.

KAYNAKLAR

- Airaksinen, T.** (2012). Professional Ethics. In *Encyclopedia of applied ethics* (2nd ed.) (Vol. 3, pp. 616-623). Helsinki: Elsevier Inc.
- Albert, E., Denise, T., & Peterfreund, S.** (1984). *Great Traditions in Ethics*. California, CA.: Wadsworth Publishing Company.
- Atayman, V.** (2005). *Etik*. İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Banks, S.** (2003). From oaths to rulebooks: A critical examination of codes of ethics for the social professions. *European Journal of Social Work*, 6 (2), 133-144.
- Barrett, C.** (1984). Ethics in planning: You be the judge. *Planning*, 50, 22-25.
- Bertrand, A.** (2001). *Ahlak felsefesi* (Salih Zeki ve Hayrani Altıntaş, Çev.). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Billington, R.** (1997). *Felsefeyi yaşamak: Ahlak felsefesine giriş* (Abdullah Yılmaz, Çev.). Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Bolan, R. S.** (1980). The Practitioner as theorist the phenomenology of the professional episode. *Journal of the American Planning Association*, 46 (3), 261-274.
- Briassoulis, H.** (1999). Who plans whose sustainability? Alternative roles for planners. *Journal of Environmental Planning and Management*, 42 (6), 889-902.
- Campbell, H.** (2002). Planning: An idea of value. *Town Planning Review*, 73 (3), 271-288.
- Campbell, H., & Marshall, R.** (1998). Acting on principle: Dilemmas in planning practice. *Planning Practice & Research*, 13 (2), 117-128.
- Campbell, H., & Marshall, R.** (2000). Moral obligations, planning, and the public interest: A commentary on current British practice. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 27 (2), 297-312.
- Cevizci, A.** (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Chadwick, R.** (2005). Professional ethics and the 'good' of science. *Interdisciplinary Science Reviews*, 30 (35), 247-256.
- Ciniviz, M. Y.** (2002). *Etik sorunlar açısından ekolojik etik: Hans Jonas etiği üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiçek, H.** (2005). *Process and participation in the legal regulation of urban regeneration: The case of Zeytinburnu, İstanbul* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Graduate School Of Social Sciences, Ankara.

- Davidoff, P.** (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 31 (4), 331-338.
- Deigh, J.** (2010). *An Introduction to Ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Demirci, M.** (2005a). Şehir planlamasında etik kodları bağlamında etik davranış ilkeleri ve standartlar, 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyum*, (s. 237-288). Sakarya.
- Demirci, M.** (2005b). Şehir Planlamada Ahlak. *Liberal Düşünce Dergisi* (Cilt. 38-39, s. 195-222). Ankara.
- Demirdizen, E.** (2000). *An evaluation of the debates on professional ethics in city planning* (Unpublished master's thesis). Middle East Technical University, Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Denscombe, M.** (2014). *The Good Research Guide: For Small-Scale Social Research Projects*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Duvarcı, Y.** (2004). Planlama mesleğine ve planlama ilkelerine etik açıdan eleştirel bir bakış. *Planlama Dergisi*, 2004 (2), 14-27.
- Erdoğan, A.** (2018). *Economic policies, legislative regulations and professional ethics in urban planning in Turkey* (Published master's thesis). Middle East Technical University, Graduate School Of Social Sciences, Ankara.
- Ersoy, M.** (1995). Planlama kuramları ve etik. *I. Planlama Kongresi: Planlamanın Meşruiyeti ve Plancıların Konumu*, (s. 119-124). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Ersoy, M.** (2008). Planlamada etik değerler: Eşitlik ve sosyal adalet. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 31. Kolokyumu: Planlama Meslek Alanı: Geçmişten, Geleceğe*, (s. 73-86). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası.
- Ersoy, M.** (2012). *Kentsel Planlama Kuramları*. Ankara: İmge Yayınları
- Flatman, A., Ross, A., & Summerfield, J.** (1997). *Experts, Ethics and Enabling in the Current Planning Context*. Newcastle upon Tyne: University of Newcastle.
- Fox, W., & Bayat, M. S.** (2008). *A Guide To Managing Research*. Lansdowne: Juta Academic.
- Frankel, M. S.** (1989). Professional codes: Why, how, and with what impact? *Journal of Business Ethics*, 8 (2-3), 109-115.
- Gilman, S. C.** (2005). Ethics codes and codes of conduct as tools for promoting an ethical and professional public service: Comparative successes and lessons. Washington, DC.: The World Bank's PREM.
- Goddard, W., & Melville, S.** (2004). *Research Methodology: An Introduction*. Cape Town: Juta Academic.
- Gündoğdu, Ö. Ş.** (1999). *Kentsel çevre estetiğinin etik açısından irdelenmesi: Ankara özelinde bir değerlendirme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L.** (2013). *Multivariate Data Analysis*. Essex: Pearson Education Limited.
- Harris, N. G. E.** (1994). Professional codes and Kantian duties. In R.F Chadwick (Ed.), *Ethics and the Professions*, (pp. 104-115). Brookfield, VT: Ashgate.
- Healey, P.** (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *Town Planning Review*, 63 (2), 143.
- Hendler, S.** (1991). Ethics in planning: The views of students and practitioners. *Journal of Planning Education and Research*, 10 (2), 99-106.
- Hendler, S.** (2001). Planning Ethics. In *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (1st ed.) (pp. 11474-11479). Oxford: Elsevier Inc.
- Hendler, S.** (2005). Towards a feminist code of planning ethics. *Planning Theory & Practice*, 6 (1), 53-69.
- Howe, E.** (1980a). Public professions and the private model of professionalism. *Social Work*, 25 (3), 179-191.
- Howe, E.** (1980b). Role choices of urban planners. *Journal of the American Planning Association*, 46 (4), 398-409.
- Howe, E., & Kaufman, J.** (1979). The ethics of contemporary American planners. *Journal of the American Planning Association*, 45 (3), 243-255.
- Howe, E., & Kaufman, J.** (1981). The values of contemporary American planners. *Journal of the American Planning Association*, 47 (3), 266-278.
- Jackson, S. L.** (2011). *Research Methods and Statistics A Critical Thinking Approach*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Jamieson, S.** (2004). Likert scales: How to (ab) use them. *Medical Education*, 38 (12), 1217-1218.
- Kesgin, A.** (2009). Etik üstüne. *Dini Araştırmalar*, 12 (35), 143-160.
- Khakee, A., & Dahlgren, L.** (1990). Ethics and values of Swedish planners: A replication and comparison with an American study. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 7 (2), 65-81.
- Kılınç, G., Özgür, H., ve Genç, N. F.** (2009). Yerel yönetimlerde imar uygulamaları ve etik. Türkiye’de yolsuzluğun önlenmesi için etik projesi araştırma çalışması, Ankara: Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu.
- Klosterman, R. E.** (1978). Foundations for normative planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 44 (1), 37-46.
- Klosterman, R. E.** (1985). Arguments for and against planning. *Town Planning Review*, 56 (1), 5.
- L. W. Sumner.** (1967). Normative ethics and metaethics. *The University of Chicago Press*, 77 (2), 95-106.
- Lang, R., & Hendler, S.** (1990). Ethics and professional planners. *Moral expertise*, (pp. 52-70). New York, NY: Routledge.
- Lauria, M., & Long, M.** (2017). Planning experience and planners’ ethics. *Journal of the American Planning Association*, 83 (2), 202-220.

- Likert, R.** (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 22 (140), 1-55.
- MacIntyre, A.** (1985). *After Virtue*. London: Routledge.
- Marcuse, P.** (1976). Professional ethics and beyond: Values in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 42 (3), 264-274.
- Marcuse, P.** (2014). A just code of ethics for planners: A Priority for Planners Network. *Progressive Planning*, 198, 16-19.
- McNeill, D.** (1985). Planning with implementation in view. *Third World Planning Review*, 7 (3), 203.
- Metcalf, J.** (2009). Ethics Codes: History, Context, And Challenges. Erişim adresi: <https://bdes.datasociety.net/wp-content/uploads/2016/10/EthicsCodes.pdf>
- Paulhus, D. L.** (1984). Two-component models of socially desirable responding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46 (3), 598-609.
- Pieper, A.** (1999). *Etiğe giriş* (Veysel Ataman ve Gönül Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Penpecioglu, M., & Taşan-Kok, T.** (2016). Alienated and politicized? Young planners' confrontation with entrepreneurial and authoritarian state intervention in urban development in Turkey. *European Planning Studies*, 24 (6), 1037-1055.
- Pløger, J.** (2004). Ethics in Norwegian planning: Legitimacy, ambivalence, rhetoric. *Planning, Practice & Research*, 19 (1), 49-66.
- Sarıgöl, C. E.** (2009). Çevre etiği: Sürdürülebilir kalkınma kavramına yeni bir bakış. *Kamu Etiği, Sempozyum Bildirileri*, (s. 239-252). Ankara: Desen Ofset.
- Singer, P.** (2005). Ethics and intuitions. *The Journal of Ethics*, 9 (3-4), 331-352.
- Taylor, N.** (1980). Planning theory and the philosophy of planning. *Urban Studies*, 17 (2), 159-172.
- Tekeli, İ.** (2008). Kent Planlama Mesleği Gelişmesini Sürdürürken Ahlakını Nasıl Oluşturuyor? 8 Kasım Dünya şehircilik Günü 31. Kolokyum Bildiriler Kitabı: *Planlama Meslek Alanı: Geçmişten Geleceğe*, (s. 55-71). Ankara: TMMOB şehir Plancıları Odası.
- United Nations.** (2015). World Urbanization Prospects: The 2014 Revision. Erişim adresi: <https://esa.un.org/unpd/wup/Highlights/WUP2014-Highlights.pdf>
- Wachs, M.** (1985). *Ethics in planning*. New York: Routledge.
- Url-1** <<https://www.planning.org/ethics/ethicscode/>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-2** <<https://www.cip-icu.ca/Files/Provincial-Codes-of-Conduct/CIP-CODE-OF-PROFESSIONAL-CONDUCT.aspx>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-3** <<https://www.unaicc.cu/quienes-somos/acerca-de-la-unaicc/codigo-de-etica>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-4** <<https://www.rtpi.org.uk/media/1936/code-of-conduct-newcover2017.pdf>>, erişim tarihi 22.03.2020.

- Url-5** <<http://emmapillionplanning.com/ipi-code-ethics/>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-6** <http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4143&tipi=2&sube=0>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-7** <<http://www.itpi.org.in/uploads/pdfs/conditions-of-engagement-of-professional-services-and-scale-of-professional-fees-and-charges.pdf>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-8** <https://www.itpsl.lk/code_of_conduct/>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-9** <https://www.planning.org.sg/web/ab_ethic.html>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-10** <<https://hkip-test-zahh.squarespace.com/en-code-of-professional-conduct>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-11** <<https://www.prc.gov.ph/uploaded/documents/Board%20of%20Environmental%20Planning-ce.pdf>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-12** <https://www.planning.org.nz/Category?Action=View&Category_id=613>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-13** <<https://www.planning.org.au/documents/item/6014>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-14** <<http://sapi.org.za/wp-content/uploads/2017/08/The-South-African-Planning-Institute-Code-of-Conduct-July-2005.pdf>>, erişim tarihi 22.03.2020.
- Url-15** <<http://spoankara.org/hakkimizda/>>, erişim tarihi 29.03.2020.
- Url-16** <<http://www.spo.org.tr/hakkimizda/istatistikler/rapor1.php>>, erişim tarihi 29.03.2020.
- Url-17** <<https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10198>>, erişim tarihi 29.03.2020.
- Url-18** <https://planningpa.org/wp-content/uploads/aicp_pres_ethics_scenarios.pdf>, erişim tarihi 24.04.2020.



EKLER

EK A: Etik senaryoların tanımı.

EK B: Çalışma sonuçlarının literatür ile karşılaştırılması.



EK A

Çizelge A.1 : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S1: Serbest çalışan bir şehir plancısı, yaşadığı kentin tarihi eserlerinin bulunduğu arkeolojik sit alanlarının yeterince korunmadığını ve kültürel miras potansiyelinin yeterince kullanılmadığını düşünüyor.	Plancı, korunacak alanların yakınında bulunan kaçak kazı alanlarında ve kaçak yapılaşmalarda basın toplantıları düzenleyerek durumu medya ile paylaşıyor.	Sorunu etme	dramatize Doğal ve tarihsel çevreyi korumak
S2: İdari kurum plancısı, bulunduğu bölgedeki yerel halkın da etkisiyle artan imar barışı/affını durumunu destekleyen kültürel etki değerlendirme (KUMED) üzerine bir çalışma hazırlarken, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu ve UNESCO gibi kurumların imar barışına engel oluşturacak daha önceki etüt, analiz ve değerlendirmelerini gösteren bulgulara ulaşıyor.	Plancı yerel halkın yararı için bazı bulguları çalışmasına dahil etmemeye karar veriyor.	Bilgi saklama	Yerel halkın isteklerini karşılamak
S3: Ticaret Odası üyesi olan şehir plancısı trafik sıkışıklığını azaltmak için merkezi iş alanı (MİA) içerisindeki sokak park alanlarının azaltılmasını önermek üzere hazırlanan bir çalışmanın içindedir.	Plancı, Ticaret Odası Başkanı'na çalışma ile ilgili bilgi veriyor.	Bilgi sızdırma	Arazi geliştiricisini bilgilendirmek
S4: Bakanlıkta çalışan bir plancı, bakanlıktaki planlama ekibinin onayladığı bir işlev değiştirme kararını mahkemeye taşımaya çalışan bir vatandaş grubunun organize olmaya çalıştığını fark ediyor. Karar, bir orman alanına özel bir şirket tarafından maden işletmesi kurulmasına izin veriyor.	Plancı bu gruba kendi özel zamanında bilgi ve tavsiye vererek kararı değiştirmek üzere destek oluyor.	Talep üzerine bilgi yayınlama	Çevre grubuna destek olmak
S5: Bir planlama yöneticisi, departmanı için muhtemel plancılarla röportaj yapmaya hazırlanıyor. Başvuranları en nitelikli üç kişiye indiriyor. En iyi üç başvuru sahibinin her birini inceliyor ve başvuruların birinin kendisininkinden farklı bir siyasi partide olduğunu ve diğerinin sosyal medya platformlarında uygunsuz paylaşımları olduğunu tespit ediyor.	Plancı bu iki aday ile görüşme yapmayarak sadece kalan biriyle mülakat yapıyor.	Profesyonel pozisyonu kötüye kullanma	Muhallif kimseleri uzaklaştırma

Çizelge A.1 (devam) : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S6: Sorumlu olduğu topluluk için yeni bir rekreasyon planı hazırlama sürecine dahil olan yeni işe alınmış bir plancı bulunmaktadır. Amiri, Belediye Meclisi'nin bir rekreasyon planı üzerinde harekete geçme konusunda geç kalmış olduğunu öğrenir ve bu nedenle bu planıcıdan planı halkın katılımı veya kamuoyuna bilgi verme aşamaları konusunda herhangi bir zaman ayırmadan hazırlaması için baskı yapıyor.	Plancı kamuoyuna planlama sürecini yansıtmıyor.	Bilgi saklama	İşteki geleceğini sağlamlaştırma
S7: Kentin bir bölgesinde nüfus, büyük ölçüde bu ülkeye nispeten yakın olan göçmenlerden oluşmaktadır. Bu bölgedeki nüfus yoğunluğu artmıştır ve planlama departmanı yoğunluğu azaltmak için bazı topluluk üyeleri tarafından baskı altındadır. Bu baskıya cevaben, bölge odaklı mevcut konut alanlarının artırılmasını sağlayan bir kentsel dönüşüm düzenlemesi halihazırda değerlendirilmektedir. Önerilen düzenlemeyi tartışmak için bir topluluk toplantısı düzenleniyor ve sonuç mevcut konut alanlarında yaşayan genel olarak düşük gelirli göçmen nüfus aleyhine bir karar ile kabul ediliyor.	Bu planlama departmanında çalışan plancı, kamusal bir ihtiyacı karşıladığı ve yaşanabilirliği sağladığı düşünülen bu karara itiraz etmiyor.	Az temsil edilenleri koruma	Az temsil edilenleri koruma
S8: Afişlerin yol boyunca dizilmesini yasaklayan yeni bir tabela yönetmeliğine sahip bir belediye de bir plancı bulunmaktadır. Yönetmelik, yerel yollarda görüntü kirliliği ve çok sayıda siyasi reklam afişine tepki olarak kabul edilmiştir. Bir sabah bu plancı işe giderken, bir topluluk grubunun ana caddenin karşısında, muhtaç aileler için bir yardım etkinliği ilan eden bir afiş açtığını görüyor. Paranın çok gerekli olduğu ve yerel yetkililerin ve sakinlerin bu olayı desteklediği bilinmektedir.	Plancı, açılan bu afişin kaldırılması için gerekli çalışmaları yapıyor.	Teknik kararı uygulama	Yasal prosedürün dışına çıkılmaması

Çizelge A.1 (devam) : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S9: Bir konut alanı uygulaması tamamlanmıştır ve planlama komisyonuna gitmek üzeredir. Planlama ekibinin bir üyesi olarak bir plancı, önerilen konut alanının yakınında mülk sahibi olan ve yeni geliştirme ile beraber mülk değerindeki artıştan yararlanmaya çalışan yetkili bir plancı olduğunu hissettiği için bu olayda bir çıkar çatışması olduğuna inanıyor.	Plancı, emin olamadığı için profesyonel organizasyonunu ya da odayı bu konuda bilgilendirmiyor	Yeterli sağlamama	bilgi Camiada kötü duruma düşmemek
S10: Yerel bir futbol takımının sahibi, Belediye Başkanına basın yoluyla, belediyeye yeni bir stadyum ve antrenman tesisi kurma konusunda baskı yapmaktadır. Belediye Başkanı, takımın isteklerini yapmak istiyor çünkü başkan seçim kampanyasında topluma bu konuda çeşitli sözler vermiştir. Belediye başkanı, yeni bir stadyum inşa etmenin maliyetlerini ve faydalarını Planlama Müdürü'nden değerlendirmesini ister. Planlama personeli analizi yapar ve yeni bir stadyum ve tesis gibi büyük ölçekli kamu yatırımının ekonomik bir anlam ifade etmediğini Planlama Müdürü'ne gösterir. Daha sonra Planlama Müdürü'nden hazırlanan raporun detaylarını öğrenen Belediye Başkanı, bunu kamuoyuna açıklamayı reddediyor ve yeni bir stadyumun inşasına başlamayı planlıyor.	Plancı, işini kaybetmeyi göze alarak analizlerin sonucunu medya ile paylaşıyor.	Kararı desteklememe/bilgi sızdırma	Yerel halka karşı açık ve şeffaf olmak
S11: Yerel bir vakıf, orta ölçekli bir kentteki mevcut tesislerinin yanına bir rekreasyon alanı kurmayı teklif ediyor. Belediye meclisindeki bir plancı bu geliştirme teklifini gözden geçiriyor. Belediyenin planlama biriminde kıdemli plancılardan birinin eşi bu vakfın yöneticisi ve planlama biriminin yöneticisinin eşi ise bu vakfın Yönetim Kurulu Başkanıdır. Yönetici, bu plancıdan durumu ne olursa olsun bu projeyi onaylamasını istiyor.	Plancı, rekreasyon alanı oluşturulmasına onay veriyor.	Baskı nedeniyle teknik kararı destekleme	Yöneticiler veya amirler ile ters düşmeme

Çizelge A.1 (devam) : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S12: Bir kalkınma ajansının yönetim kurulu, ajansın belirli politikalarını desteklemedikleri için bazı belgelenmiş bulguları kasten gizlemektedir. Bu ajansta çalışan ve yönetim kurulunda bulunan bir plancıdan bazı çevre aktivist gruplar bu bulguları talep ediyor.	Plancı, kalkınma ajansı raporlarının yasal bir dayanağı olmaması ve destek sağlayıcı işlevi nedeniyle bilgileri paylaşıyor.	Talep üzerine bilgi yayınlama	Çevre grubuna destek olmak
S13: Kurumsal bir şehir planlama ve mimarlık şirketinin Bilgi İşlem Müdürü, bir telefon markasının ürünlerini şirkete özel perakende fiyatından çok daha az bir fiyata alabilmektedir ve nakit olarak ön ödeme yapılırsa bir veya daha fazla ürün alınmasına olanak sağlamaktadır. Bu bir şirket personeli teşviki değildir ve Bilgi İşlem Müdürü bu teklifi sadece planlama birimi yöneticisi başta olmak üzere diğer yöneticilere de sunuyor.	Plancı teklifi kabul ediyor.	Profesyonel pozisyonu kötüye kullanma	Kişisel fayda
S14: Taşrada gelişim odaklı bir belediye başkanı, özel sektörden ve sivil toplum örgütlerinden aldığı destekler ile beraber imar ve şehircilik biriminde çalışan tek plancısına, belirli bir kalkınma planına uyum sağlaması amacıyla doğal kaynaklar sınırındaki bir değişimi desteklemek üzere bulgular sağlaması gerektiğini söyler. Araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bulgular bu değişimi desteklemiyor ve bunlara paralel olmayan bulgular sağlamak için şehir yöneticisi bu plancıya baskıda bulunuyor.	Plancı teknik bilgiyi duruma göre düzenliyor.	Bilgiyi çarpıtma	Gelişimi ve kalkınmayı hızlandırma

Çizelge A.1 (devam) : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S15: Bir şehirde yeni bir bisiklet ve yaya planı kabul edilmek üzeredir. Katılımcı süreç dahilinde plan toplantısı sırasında, güçlü bir vatandaş grubu, paranın boşa harcandığını ve bu uygulamanın vergileri artıracığını belirterek plana karşı çıkmakta ve sabit gelir getirilerini olumsuz yönde etkileyeceğini savunmaktadır. Ayrıca, bu grup şehirde kimsenin bisiklete binmediğini veya yürümeyi tercih etmediğini vurguluyor. Neredeyse bir yıl plan üzerinde çalıştıktan sonra, bu şehrin planlama biriminde çalışan plancı, planın Belediye Meclisi tarafından reddedilebileceğinden endişe duyuyor. S16: Bir planlama ofisinin sahibi olarak çalışan bir şehir plancısı, şehrin büyük ölçüde gelişmemiş kısmı için kendi planlama ekibiyle beraber arazi geliştirme planı hazırlamaktadır. İşveren veya müşteri, yapılan bu planlama hizmetinin karşılığı olarak işin fiyatının çok üstünde olan ve planlanan bölgede bulunan arsalarla ödeme yapmayı teklif ediyor.	Plancı kendi özel zamanında tüm bisiklet ve yaya savunma gruplarıyla doğrudan bağlantı kurarak diğer vatandaş grubuna karşı pozisyon almak üzere meclis toplantılarına katılmalarını ve planı desteklemelerini talep ediyor. Plancı yürüttükleri hizmetin karşılığı olarak çalışanları ve kendi için taşınmazı kabul ediyor.	Birlik organize ederek baskı oluşturma Giderler için takas yapma	Kamusal mekanları geliştirmek Kendisi ve çalışanları için ek maddi getiri

Çizelge A.1 (devam) : Etik senaryoların tanımı.

Senaryo	Strateji	Taktik	Yarar
S17: Bir büyükşehir belediyesinin hazırladığı stratejik plan kapsamında, ulaşım bölümünde artan toplu taşıma kullanımını destekleyen ve toplu taşıma ihtiyacı üzerine bir çalışma hazırlayan plancı, birkaç yıl önce diğer meslektaşları tarafından yapılan bir diğer benzeri çalışmanın raporundan, toplumun sakinlerinin yoğunluğunun çoklu toplu taşıma sistemine karşı olduğunu gösteren bilgilere ulaşıyor.	Plancı çalışmanın kabul edilmesini kolaylaştırmak için geçmiş bilgilere başvurmayarak rapora dahil etmemeye karar veriyor.	Bilgiyi kullanmama	Az temsil edenleri koruma,
S18: Yerleşim alanı ve standartlarında uzmanlığa sahip şehir plancısı olan bir bilirkişi, bir alanın kullanımının değiştirilmesine yönelik imar planı değişiklikleri kapsamında fiziksel alan özelliklerini ve topoğrafik kısıtlamaları doğrulamak için son bir alan ziyareti sırasında, kendi uzmanlık ve yetki alanının dışında neslinin tükenmekte olduğunu bildiği bir tür görüyor.	Plancı bu konuda da görüş bildiriyor.	Uzmanlığı dışında bilgi sağlama	Doğal ve tarihsel çevreyi korumak

EK B

Çizelge B.1 : Çalışma sonuçlarının literatür ile karşılaştırılması.

Çalışmalar	Katılımcılar	Anket Katılımcı Sayısı	Rol	Etik Bakış Açısı	Rol-Etik Çerçeve İlişkisi	Etik Çerçeve- Demografik Özellikler İlişkisi	Etik Kodun Katılımcılar Açısından Varlığı	Etik Görülen Maddeler	Etik Görülmeyen Maddeler
Kaufmann & Howe (1979)	APA Plancıları	616	Melez %51	-	-	-	Etik kodun değeri ve yararlılığı sorgulanmakta.	Problemi dramatize etme	Bilgi sızdırma
Hendler (1991)	Ontario Plancıları	276	-	Düşük Deontolojik	-	Mesleki deneyim etik bakış açılarını şekillendiriyor. Cinsiyet önemli bir faktör değil.	-	Kamusal yarar için ilgilileri tehdit	Dezavantajlı gruplara yönelik planlama zorunluluğu
Lauria & Long (2017)	APA Plancıları	1334	Teknisyen %53	Deontolojik %50	Politik - Karışık Melez - Deontolojik	Beyaz, erkek, kamu çalışanı, lisans mezunu, deneyimli - Deontolojik	Etik kodun bir değeri olduğu kabul edilmekte.	Talep üzerine bilgi yayınlama	Bilgi sızdırma
Tez Çalışması (2020)	TMMOB ŞPO Plancıları	140	Melez %42	Deontolojik %36	Politik - Etik Egoizm* Kariyer Odaklı - Faydacı*	Marmara, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgeleri'nde çalışan, mesleği isteyerek seçen - Deontolojik	Etik kodun değeri şüpheli.	Uzmanlığı dışında bilgi sağlama	Bilgi saklama ve kullanmama

*, 0.05 anlamlılık düzeyinde ters bir yönde ilişki belirtmektedir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Cihan Mert SABAH
Doğum Tarihi ve Yeri : 20.12.1995 / Selçuklu
E-posta : cmsabah35@gmail.com



ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2018, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama
- **Yükseklisans** : İstanbul Teknik Üniversitesi, Bölge Planlama Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Araştırma Görevlisi, İskenderun Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü 20.01.2020 – Devam.
- İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölüm Üçüncülüğü, 02.07.2018.
- Stajyer Plancı, BHA İmar Planlama ve Danışmanlık 03.07.2017 – 28.07.2017.